

ПРОГРАМА ЗА
ОПАЗВАНЕ НА
ОКОЛНАТА СРЕДА
НА ОБЩИНА
СВОГЕ

2025-2028 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

I.ВЪВЕДЕНИЕ.....	8
II.НОРМАТИВНА УРЕДБА В ОБЛАСТТА НА ОКОЛНАТА СРЕДА	9
III.ОБХВАТ И ЦЕЛИ НА ПРОГРАМАТА.....	19
IV.АНАЛИЗ НА СРЕДАТА И ТЕНДЕНЦИИ ЗА НЕЙНОТО РАЗВИТИЕ.....	20
IV.1.ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКИ И ТЕРИТОРИАЛНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ОБЩИНА СВОГЕ.....	20
IV.1.1. ГЕОГРАФСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ.....	20
IV.1.2. РЕЛЕФНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА РАЙОНА.....	21
IV.1.3. КЛИМАТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА РАЙОНА.....	22
IV.1.3.1. ТЕМПЕРАТУРА НА ВЪЗДУХА	22
IV.1.3.2. СЛЪНЧЕВО ГРЕЕНЕ И СЛЪНЧЕВА РАДИАЦИЯ.....	24
IV.1.3.3. ВАЛЕЖИ	25
IV.1.3.4. ВЛАЖНОСТ НА ВЪЗДУХА	26
IV.1.3.5. МЪГЛИ.....	28
IV.1.3.6. ВЕТРОВЕ	29
IV.2. СОЦИАЛНО-ДЕМОГРАФСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ	29
IV.2.1. НАСЕЛЕНИЕ И НАСЕЛЕНИ МЕСТА	29
IV.2.2. РАЖДАЕМОСТ	31
IV.2.3. СМЪРТНОСТ.....	31
IV.2.4. МИГРАЦИЯ НА НАСЕЛЕНИЕТО.....	32
IV.3. СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ФАКТОРИ.....	32
IV.3.1. СРЕДНО-ГОДИШЕН ДОХОД НА ЧОВЕК ОТ НАСЕЛЕНИЕТО	32
IV.3.2. ТРУДОВА ЗАЕТОСТ	33
IV.3.3. СЪСТОЯНИЕ НА ИНФРАСТРУКТУРАТА	33
IV.3.3.2. ВИК ИНФРАСТРУКТУРА И МРЕЖА ЗА ОТПАДНИ ВОДИ	34
IV.4. АНАЛИЗ НА КОМПОНЕНТИТЕ И ФАКТОРИТЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА.....	35
IV.4.1. АТМОСФЕРЕН ВЪЗДУХ	35
IV.4.2. КАЧЕСТВО НА АТМОСФЕРНИЯ ВЪЗДУХ В ОБЩИНА СВОГЕ	36
IV.4.2. ВОДИ.....	38
IV.4.2.1. ПОВЪРХНОСТНИ ВОДИ.....	39
IV.4.2.3. ХИМИЧНО СЪСТОЯНИЕ НА ПОВЪРХНОСТИНТЕ ВОДИ	41
IV.4.2.4. ЕКОЛОГИЧНО СЪСТОЯНИЕ НА ПОВЪРХНОСТНИТЕ ВОДИ	42
IV.4.2.5 ПОДЗЕМНИ ВОДИ	43
IV.4.2.6 ПИТЕЙНИ ВОДИ – КОЛИЧЕСТВЕНИ И КАЧЕСТВЕНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ.....	46
IV.4.2.7 ВОДОСНАБДИТЕЛНА СИСТЕМА	47

IV.4.2.8 КАНАЛИЗАЦИОННА МРЕЖА.....	48
IV.4.2.9 ИЗТОЧНИЦИ НА ЗАМЪРСЯВАНЕ.....	49
IV.4.3. ОТПАДЪЦИ	51
IV.4.3.1. РАЗДЕЛНО СЪБИРАНЕ НА ОТПАДЪЦИ ОТ ОПАКОВКИ.....	55
IV.4.3.2. ПРОИЗВОДСТВЕНИ ОТПАДЪЦИ	59
IV.4.3.3. ОПАСНИ ОТПАДЪЦИ	59
IV.4.3.4. СТАРИ ЗАМЪРСЯВАНИЯ С БИТОВИ И ДРУГИ ОТПАДЪЦИ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНАТА.....	59
IV.4.3.5. ЧИСТОТА НА ТЕРИТОРИЯТА НА НАСЕЛИНИТЕ МЕСТА - СЪСТОЯНИЕ, ЧЕСТОТА НА ПОЧИСТВАНЕТО, НА МИЕНЕТО НА УЛИЦИТЕ, КОШЧЕТАТА ЗА ОТПАДЪЦИ В НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА	60
IV.4.4. ПОЧВИ И НАРУШЕНИ ТЕРЕНИ	60
IV.4.4.1. ЗАМЪРСЯВАНЕ НА ПОЧВИТЕ С ТЕЖКИ МЕТАЛИ И МЕТАЛОИДИ	61
IV.4.4.2. ЗАМЪРСЯВАНЕ НА ПОЧВАТА С НИТРАТИ	62
IV.4.4.3. ЕРОЗИЯ НА ПОЧВАТА	62
IV.4.4.3.1 ВОДОПЛОЩНА ЕРОЗИЯ НА ПОЧВИТЕ.....	63
IV.4.4.3.2. ВЕТРОВА ЕРОЗИЯ	64
IV.4.4.3.3. ВКИСЛЯВАНЕ НА ПОЧВИТЕ.....	64
IV.4.4.3.4. ЗАСОЛЯВАНЕ НА ПОЧВИТЕ	64
IV.4.4.3.5. СВЛАЧИЩА.....	64
IV.4.5. ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ И ЗОНИ.....	67
IV.4.5.1. ГОРИ И ГОРСКО СТОПАНСТВО	67
IV.4.5.2. ВИДОВЕ, ОБЕКТ НА ЛОВЕН ТУРИЗЪМ	69
IV.4.5.3. ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ	69
IV.4.5.3. ЗАЩИТЕНИ ЗОНИ	72
IV.4.6. БИОЛОГИЧНО РАЗНООБРАЗИЕ	73
IV.4.6.1. РАСТИТЕЛНИ ВИДОВЕ	73
IV.4.6.2. ЖИВОТИНСКИ СВЯТ	76
IV.4.6.3. БИЛКИ С ТЪРГОВСКО ЗНАЧЕНИЕ, НАХОДИЩА, ИЗПОЛЗВАНЕ	77
IV.4.7. ЛАНДШАФТНО УСТРОЙСТВО.....	81
IV.4.8. ТУРИСТИЧЕСКИ ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНОСТИ	83
IV.4.8. ШУМ	86
IV.4.8.1. ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ШУМА ВЪРХУ ЧОВЕКА	86
IV.4.8.2. ИЗТОЧНИЦИ НА ШУМ	88
IV.4.8.3. ИЗТОЧНИЦИ НА ШУМ ОТ БИТОВ ХАРАКТЕР.....	89
IV.4.8.4. АНАЛИЗ НА ПРИЧИНИТЕ ЗА НИВОТО НА АКУСТИЧНО НАТОВАРВАНЕ НА СРЕДАТА	90
IV.4.9. РАДИАЦИОНЕН КОНТРОЛ.....	91
IV.4.10. ЗЕЛЕНА СИСТЕМА	92

IV.5.1. ОТГОВОРНОСТИ И ЗАДАЧИ ПО ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА	93
IV.5.2. СЪТРУДНИЧЕСТВО В СФЕРАТА НА ОКОЛНАТА СРЕДА	96
IV.5.2.1. ОБМЕН НА ИНФОРМАЦИЯ И СЪТРУДНИЧЕСТВО С РЕГИОНАЛНИ ОРГАНИ НА ЦЕНТРАЛНИ ВЕДОМСТВА ОТ КОМПЕТЕНЦИИТЕ, НА КОИТО СА ВЪПРОСИ ПО ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА	96
IV.5.2.2. СЪТРУДНИЧЕСТВО В РАЗГЛЕЖДАНАТА ОБЛАСТ СЪС СЪСЕДНИ ОБЩИНИ	97
IV.5.2.3. УСЛУГИ ПРЕДОСТАВЯНЕ ОТ ОБЩИНАТА И НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНАТА, СВЪРЗАНИ С ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА – ОБХВАТ НА ДЕЙНОСТ И СТАТУТ	97
IV.5.3. ОБЩИНСКИ НАРЕДБИ	98
IV.6.1. ИКОНОМИЧЕСКИ ИНСТРУМЕНТИ	101
IV.6.2. ОБЩИНСКИ БЮДЖЕТ	102
V.СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ (SWOT АНАЛИЗ)	103
VI.ВИЗИЯ НА ОБЩИНАТА	107
VII.ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ	108
VIII.ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ	110
IX.ОРГАНИЗАЦИЯ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПРОГРАМАТА	118
IX.1. МОНИТОРИНГ, КОНТРОЛ, ОЦЕНКА И АКТУАЛИЗАЦИЯ НА ОБЩИНСКАТА ПРОГРАМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА	118
IX.2. КОНТРОЛ ПО ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПРОГРАМАТА	118
IX.3. АКТУАЛИЗАЦИЯ НА ПРОГРАМАТА	118
IX.4. ИНФОРМАЦИЯ НА РИОСВ И ОБЩЕСТВЕНОСТТА ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПРОГРАМАТА	119
X. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ, ДОКУМЕНТИТЕ, ПРОУЧВАНИЯТА И Т.Н., ИЗПОЛЗВАНИ ЗА ИЗГОТВЯНЕ НА ПРОГРАМАТА.	119

Списък на съкращения

БВП	Брутен вътрешен продукт
БДДР	Басейнова дирекция за управление на водите „Дунавски район“
ВЕИ	Възобновяеми енергийни източници
ЕС	Европейски съюз
ДГС	Държавно горско стопанство
ДЛС	Държавно ловно стопанство
БР	Закон за биологично разнообразие
ЗВ	Закон за водите
ЗЗ	Защитена зона
ЗЗТ	Закон за защитени територии
ЗЛР	Закон за лечебни растения
ЗООС	Закон за опазване на околната среда
ЗОПОЕЩ	Закон за отговорността за предотвратяване и отстраняване на екологичните щети
ЗП	Закон за почвите
ЗМСМА	Закон за местно самоуправление и местна администрация
ЗУО	Закон за управление на отпадъците
ЗЧАВ	Закон за чистотата на атмосферния въздух
ИАОС	Изпълнителна агенция по околна среда
КАВ	Качество на атмосферния въздух
МАС	Мобилни автоматични станции
МДК	Максимално допустима концентрация
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МРО	Масово разпространени отпадъци
НАСККАВ	Национална автоматизирана система за контрол на качеството на атмосферния въздух
НДЕ	Норми за допустими емисии
НСЗИ	Национална схема за зелени инвестиции
НСИ	Национален статистически институт
НУБА	Негодни за употреба батерии и акумулатори
ОПООС	Общинска програма за опазване на околната среда
ПВ	Приоритетни вещества
ПДК	Пределно допустими концентрации
ПП	Природен парк
ПСПВ	Пречиствателна станция за питейни води
ПУО	Програма за управление на отпадъците
ПУМ	Първостепенна улична мрежа
ПУРБ	План за управление на речните басейни
РЗИ	Регионална здравна инспекция
РОУКАВ	Район за оценка и управление качеството на атмосферния въздух
РИОСВ	Регионална инспекция по околна среда и водите
СКОС	Стандарти за качество на околната среда

Списък на таблиците

Таблица 1 Средномесечна и средногодишна температура на въздуха, °C	23
Таблица 2 Средномесечна и средногодишна максимална температура на въздуха, °C	23
Таблица 3 Средномесечна и средногодишна минимална температура, °C	24
Таблица 4 Продължителност на слънчево греење за района на община Своге, часове	25
Таблица 5 Относителна влажност на въздуха за района на община Своге, %	26
Таблица 6 Месечен и годишен брой на дните с относителна влажност на въздуха под 30% и над 80%	27
Таблица 7 Брой на дните с наличие на мъгли по месеци и годишно	28
Таблица 8 Население на Софийска област и община Своге по населени места и пол към 31.12.2019 г.	30
Таблица 9 Население на община Своге и гр. Своге под, във и над трудоспособна възраст към 31.12.2019 г.	30
Таблица 10 Население на община Своге по населени места към 31.12.2024 г.	30
Таблица 11 Брой живородени деца в община Своге за периода 2015-2024 г.	31
Таблица 12 Миграция на населението в община Своге за периода 2014-2023 г.	32
Таблица 13 Средногодишен доход на домакинство и лице от домакинство в Софийска област и за страната за периода 2019-2023 г.	33
Таблица 14 Повърхности водни тела - речен тип на територията на община Своге	39
Таблица 15 Химично и екологично състояние на повърхностните водни тела на община Своге	42
Таблица 16 Подземни водни тела на територията на община Своге	44
Таблица 17 Определени ресурси, допустими за черпене в ПВТ "Карстови води в Годечкия маси", "Карстови води в Централен Балкан" и "Карстови води в Западен Балкан"	45
Таблица 18 Очаквано изграждане и предоставяне за стопанисване на публични активи на територията на община Своге в областта на ВиК сектора	48
Таблица 19 Точки за разполагане на контейнери за разделно събиране на отпадъци от опаковки, на територията на община Своге	56
Таблица 20 Местоположение на регистрираните свлачища в община Своге	66
Таблица 21 Разпределение на горските територии по землища	68
Таблица 22 Защитени територии, разположени на територията на община Своге	69
Таблица 23 Защитени зони на територията на община Своге	73
Таблица 24 Списък на вековните дървета на територията на община Своге	75
Таблица 25 Регистър на картотекираните дълготрайни декоративни дървета и храсти в община Своге	75
Таблица 26 Зелени площи на територията на община Своге	92
Таблица 27 Сравнителен анализ	104

Списък на фигурите

Фигура 1 Географско местоположение на Община Своге	21
Фигура 2 Средногодишна и средномесечна температура на въздуха за района на община Своге, °C	23
Фигура 3 Средномесечна и средногодишна максимална температура за района на община Своге, °C	24
Фигура 4 Средномесечна и средногодишна минимална температура за района на община Своге, °C	24
Фигура 5 Продължителност на слънчево греење по месеци за района на община Своге, часове	25
Фигура 6 Относителна влажност на въздуха за района на община Своге, %	27
Фигура 7 Месечен и годишен брой на дните с относителна влажност на въздуха под 30% и над 80%	27
Фигура 8 Брой на дните с наличие на мъгли по месеци и годишно	28
Фигура 9 Карта на землищата и населените места в община Своге	29
Фигура 10 Смъртност в община Своге за периода 2020 - 2024 г.	Грешка! Показалецът не е дефиниран.
Фигура 11 Карта на районите за оценка и управление на КАВ в страната	36
Фигура 12 Административно-териториални граници на БДДР	39
Фигура 13 Разпределение на площите, засегнати от свлачищни процеси	65
Фигура 14 Активни и потенциални свлачища на територията на община Своге към 2020 г. ..	65

УВОД

Опазването на околната среда е сред най-важните приоритети на съвременното общество. За опазване на природните богатства на страната и осигуряване на здравословна околна среда за живот, труд и отдых на населението е необходимо да се провежда целенасочена и комплексна екологична политика на държавата. Нейните задължителни елементи са изграждането и усъвършенстването на законодателството и нормативната уредба и наличието на институции, осигуряващи постоянен контрол и оценка на състоянието на околната среда, вземане на управленчески решения и тяхната реализация.

Законовите разпоредби в сферата на опазването на околната среда имат многопосочен характер, поради което те са практически ефективни само когато са подкрепени с конкретни форми на реализация. Една от тези конкретни форми е изготвянето на програма за опазване на околната среда приложима на местно ниво, като се интегрират икономическите и социалните цели при планиране на дейностите в тази област.

За начало в създаването на Общинските програми за опазване на околната среда (ОПООС) се счита Първата конференция на министрите по околна среда през 1991 г., на която е взето общо решение да се създаде Обща програма за опазване на околната среда за страните в Европа, която да послужи като рамка за по-добра координация на усилията за възстановяване и опазване на околната среда на национално и международно ниво.

Концепцията за устойчиво развитие, приета от ООН за околна среда и развитие, в Рио де Жанейро през 1992 г., формулира новите принципи за организиране на дейностите в обществото. Приетият план за действие на ООН „Дневен ред 21“, отрежда много важна роля на местните власти в процеса на вземане на решения за околната среда – те са най-близо до хората, най-близо до проблемите и в много случаи най-близо до решенията.

Определенията дадени в справочната литература описват програмата, като изложение на основните цели и задачи на дадена организация в определена област. В много случаи понятието „програма“ се отъждествява с план за работа, план за действие. В този смисъл общинските програми за опазване на околната среда, би могло да се дефинират, като целенасочено планиране на дейностите в областта на околната среда за определен период от време и следва да се считат като инструмент за постигане на подобрения в областта на околната среда.

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Програмата за опазване на околната среда (ПООС) на Община Своге е разработена на основание чл. 79, ал. 1 и ал. 2 от Закона за опазване на околната среда (ЗООС), както следва:

- (1) *Кметовете на общините разработват програми за опазване на околната среда за съответната община в съответствия с указания на министъра на околната среда и водите;*
- (2) *Програмите по ал. 1 обхващат период на изпълнение не по-малък от 3 години.*

Програмата се разработва за периода 2025-2028 г., обхващайки всички дейности, които произтичат като задължение на общините по опазване на околната среда. Основните задачи, които се поставят с Програмата са свързани с настоящи проблеми, по опазването на околната среда, бъдещи мероприятия за намаляване на вредните последици от човешката дейност, както и изготвяне на план за действие, съдържащ схеми за организация на изпълнение, източници на финансиране и др., което ще доведе до дългосрочно планиране.

Принципното право за приемане на стратегии, прогнози, програми и планове по въпроси от местно значение, включително опазване на околната среда, е дадено на Общинските съвети с чл. 21, т.12 от Закона за местното самоуправление и местната администрация (ЗМСМА). Програмата е периодичен и отворен документ, който може да бъде допълван съобразно настъпилите промени в приоритетите на общината, в националното законодателство или други фактори.

Програмата е изготвена с цел да се открият приоритетите на общината в областта на околната среда, за да се набележат ефективни мерки за решаване на съществуващите екологични проблеми, да се насърчи използването на природните ресурси на територията на общината за икономически потенциал и да се аргументират проектите, които ще бъдат предложени за финансиране от фондовете на Европейския съюз (ЕС).

II. НОРМАТИВНА УРЕДБА В ОБЛАСТТА НА ОКОЛНАТА СРЕДА

В процеса на хармонизация на националното законодателство с европейското екологично право, Министерство на околната среда и водите в сътрудничество с други министерства е разработило редица нормативни документи, хармонизиращи българското законодателство със съответните актове на законодателството на ЕС. Изготвените нормативни актове, съгласно ранга си са приети от Народното събрание и Министерски съвет на Р. България. Във всички нормативни актове, приети през последните години, специално внимание се обръща на определянето на компетенциите, правата и задълженията на администрацията на централно, регионално и местно ниво за прилагането и налагането на изискванията произтичащи от членството ни в Европейския съюз (ЕС).

Законодателството в Република България може условно да се раздели на общо (хоризонтално) и секторно (вертикално) законодателство.

Към хоризонталното законодателство могат да се отнесат Законът за опазване на околната среда (ЗООС), който с подзаконовите нормативни актове е основен гарант за постигане на екологичните цели за устойчиво развитие.

Вертикалното законодателство обхваща секторите: *Води; Въздух; Почви; Климат; Биоразнообразие, Отпадъци и Превантивна дейност.*

За целите на настоящата разработка са разгледани нормативните актове и документи, имащи отношение към Програмата, които са разгледани в секторите „въздух“, „води“, „биоразнообразие“, „почви“, „отпадъци“, „климат“, „шум“ и

„превантивна дейност“, налични на официалната интернет страница на Министерство на околната среда и водите (МОСВ) - <https://www.moew.government.bg/>

На национално ниво са приети и действат следните нормативни документи:

1. Закони

ЗАКОН ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА (ЗООС) - ДВ., бр.91/25.09.2012 г., доп. ДВ., 70 от 20 август 2024 г.

Законът за опазване на околната среда е Рамковият закон за екологично законодателство в България, който урежда принципни общи постановки (ОВОС, интегрирано предотвратяване и контрол на замърсяването, право на обществен достъп до екологична информация, икономически регулатори и др.) и специални секторни изисквания към компонентите на околната среда (води, въздух, почва и др.)

С този закон се уреждат обществените отношения свързани с опазване на околната среда за сегашните и бъдещите поколения и защита здравето на хората, съхраняване на биологичното разнообразие, опазване и ползването на компонентите на околната среда, контрол и управление на факторите увреждащи околната среда и източниците на замърсяване; предотвратяване и ограничаване на замърсяването. Създаване и функциониране на Национална система за мониторинг на околната среда; стратегиите, програмите и планове за опазване на околната среда; събирането и достъпа до информация за околната среда; правата и задълженията на държавата, общините, юридическите и физическите лица по опазване на околната среда.

За прилагане на ефективни мерки за опазване на околната среда, ЗООС залага на спазването на принципите за устойчиво развитие, предотвратяване и намаляване на риска за човешкото здраве; предимство на предотвратяване на замърсяването пред последващо отстраняване на вредите, причинени от него; участие на обществеността и прозрачност в процеса на вземане на решения в областта на околната среда; информирание на гражданите за състоянието на околната среда; замърсителя плаща; съхранение, развитие и опазване на екосистемите и присъщото им биологично разнообразие; възстановяване и подобряване на качеството на околната среда в замърсените и увредени райони; предотвратяване замърсяването и увреждането на чисти райони и на други неблагоприятни въздействия върху тях; интегриране на политики по опазване на околната среда в секторните и регионалните политики за развитие на икономиката и обществените отношения; достъп до правосъдие по въпроси, отнасящи се до околната среда.

Съгласно чл.79 ал. 1 от ЗООС, кметовете на общините разработват програми за опазване на околната среда в съответствие с указания на Министъра на околната среда и водите.

Съгласно ал. (2), програмите по ал. (1) обхващат период на изпълнение не по-малък от 3 години.

(3) Териториалните административни звена към съответните министерства и държавни агенции, които събират и разполагат с информация за околната среда, подпомагат разработването на програми чрез участие на своите експерти и предоставяне на информация. При разработването, попълването и актуализирането на програмите се привличат и представителите на неправителствени организации, на фирми и на браншови организации.

(4) Програмите се приемат от общинските съвети, които контролират изпълнението им.

(5) Кметът на общината ежегодно внася в общинския съвет отчет за изпълнението на програмата за околна среда, а при необходимост – и предложения за нейното допълване и актуализиране.

(6) Отчетите по ал. 5 се представят за информация в РИОСВ.

ЗАКОН ЗА ЧИСТОТАТА НА АТМОСФЕРНИЯ ВЪЗДУХ (ЗЧАВ) - обн. ДВ., бр. 45 от 28.05.1996г., изм. ДВ бр.41 от 10 май 2024 г.

Основният нормативен документ за опазване качеството на атмосферния въздух е Законът за чистотата на атмосферния въздух. Законът цели да защити здравето на хората и на тяхното потомство, животните и растенията, техните съобщества и местообитания, природните и културни ценности от вредни въздействия, както и да предотврати настъпването на опасности и щети за обществото при изменение качеството на атмосферния въздух в резултат от различни дейности. Със закона се урежда определянето на показатели и норми за качеството на атмосферния въздух; ограничаването на емисиите; правата и задълженията на държавните и общинските органи, на юридическите и физическите лица по контрола; управлението и поддържането на качеството на атмосферния въздух; изискванията за качеството на течните горива, в това число контролът за спазване на изискванията за качеството на течните горива при пускането им на пазара, и тяхното разпространение, транспортиране и използване; ограниченията в емисиите на серен диоксид при използването на течни горива, ограниченията за допустимо сярно съдържание на петролните деривати и начинът на тяхното изгаряне от плавателни средства, които се намират в пристанищата на Република България в българския участък на р. Дунав, вътрешните морски води, териториалното море и в изключителната икономическа зона.

Съгласно разпоредбите на чл. 27 (1) (Изм. – ДВ, бр.1 от 2019 г., в сила от 03.01.2019г.) в случаите, когато в даден район общата маса на емисиите довежда до превишаване на нормите на вредните вещества (замърсители) в атмосферния въздух и на нормите за отлагания, кметовете на общините разработват и изпълняват програми за намаляване на нивата за замърсителите и за достигане на утвърдените норми по чл. 6. Програмите се приемат от общинския съвет.

ЗАКОН ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИТЕ (ЗУО) - обн. ДВ бр. 53 от 13 юли 2012г., изм. ДВ бр. 81 от 24 септември 2024 г.)

Закона за управление на отпадъците е основния документ, който регламентира мерки и контрола за защита на околната среда и човешкото здраве чрез предотвратяване или намаляване на вредното въздействие от образуването и управлението на отпадъците, както и чрез намаляване на цялостното въздействие от използването на ресурси и чрез повишаване ефективността на това използване.

Със закона се определят изисквания към продуктите, които в процеса на тяхното производство или след крайната им употреба образуват опасни и/или масово разпространени отпадъци, както и изискванията за разширена отговорност на производителите на тези продукти с цел насърчаване на повторната употреба, предотвратяването, рециклирането и друг вид оползотворяване на образуваните отпадъци. Управлението на отпадъците има за цел да се предотврати или намали вредното им въздействие върху човешкото здраве и околната среда и се осъществява в съответствие с изискванията на нормативните актове.

ЗАКОН ЗА ВОДИТЕ (ЗВ) - обн. ДВ, бр. 67 от 27.07.1999г. изм. ДВ бр.79 от 17 септември 2024 г.)

Закона за водите е рамковия закон, който урежда собствеността и управлението на водите на територията на Р. България, като общонационален неделим природен ресурс и собствеността на водостопанските системи и съоръжения. Целта на закона е да осигури интегрирано

управление на водите в интерес на обществото и за опазване на здравето на населението, като създаде условия за:

- намаляване на замърсяването на водите;
- опазване на повърхностните и подземните води и водите на Черно море;
- прекратяване на замърсяването на морската среда с естествени или синтетични вещества;
- намаляване на заустванията, емисиите и изпускането на приоритетни вещества;
- предотвратяване или намаляване на вредните последици за човешкия живот и здраве, околната среда, културното наследство и стопанската дейност, свързани с вредното въздействие на водите.

ЗАКОН ЗА ПОЧВИТЕ (ЗП) - (изм. ДВ, бр. 102 от 8 декември 2023 г.)

Закона за почвите урежда обществените отношения, свързани с опазване на почвите и техните функции, както и тяхното устойчиво ползване и трайно възстановяване като компонент на околната среда. Почвите са национално богатство, ограничен, незаменим и практически невъзстановим природен ресурс и опазването им е приоритет и задължение на държавните и общинските органи и на физически и юридически лица. Целите на закона са:

- предотвратяване увреждането на почвите и нарушаването на техните функции;
- трайно запазване на функциите на почвите;
- възстановяване на нарушените функции на почвите.

ЗАКОН ЗА ОТГОВОРНОСТТА ЗА ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ И ОТСТРАНЯВАНЕ НА ЕКОЛОГИЧНИ ЩЕТИ /ЗОПОЕЩ/ (Обн. ДВ, бр. 43 от 29.04.2008г., изм. ДВ бр. 102 от 8 декември 2023 г.)

Закона урежда отговорността за предотвратяване и отстраняване на екологични щети при спазване на принципа „замърсителя плаща“ и на принципа на устойчивото развитие. Със закона се определят:

- екологичните щети и непосредствената заплаха за възникването на такива щети;
- правомощията на органите на изпълнителната власт и правата и задълженията на операторите;
- процедури за избор и осъществяване на превантивни и оздравителни мерки, в т.ч. консултации с обществеността;
- изискванията за сътрудничество и обмен на информация по отношение на екологичните щети с други държави и с Европейската комисия.

ЗАКОН ЗА ЗАЩИТА НА РАСТЕНИЯТА (Обн. ДВ., бр.61 от 25.07.2014г., изм. ДВ, бр. 21 от 12 март 2024 г.)

Закона за защита на растенията урежда отношенията, свързани със:

- фитосанитарни мерки Международната конвенция по растителна защита, одобрена от Конференцията на Международната организация по земеделие и прехранване – ноември 1997 г.
- опазването на растенията и растителните продукти от икономически важни вредители;
- наблюдението, диагностиката, прогнозата и сигнализацията в растителната защита;
- интегрираното производство на растения и растителни продукти и контрола върху интегрираното производство;
- мерките по прилагане на Регламент (ЕС) 2016/2031 на Европейския парламент и на Съвета от 26 октомври 2016 г. за защитните мерки срещу вредителите по растенията, за изменение на регламенти (ЕС) № 228/2013, (ЕС) № 652/2014 и (ЕС) № 1143/2014 на Европейския парламент и на Съвета и за отмяна на директиви 69/464/ЕИО, 74/647/ЕИО,

- 93/85/ЕИО, 98/57/ЕО, 2000/29/ЕО, 2006/91/ЕО и 2007/33/ЕО на Съвета (ОВ, L 317/4 от 23 ноември 2016 г.), наричан по-нататък "Регламент (ЕС) 2016/2031";
- мерките по прилагане на Регламент (ЕО) № 1107/2009 на Европейския парламент и на Съвета от 21 октомври 2009 г. относно пускането на пазара на продукти за растителна защита и за отмяна на директиви 79/117/ЕИО и 91/414/ЕИО на Съвета (ОВ, L 309/1 от 24 ноември 2009 г.), наричан по-нататък "Регламент (ЕО) № 1107/2009";
 - 7. изискванията към продуктите за растителна защита с цел защита на здравето на хората и животните и опазване на околната среда, биологичното им изпитване, тяхната употреба съгласно изискванията на Директива 2009/128/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 21 октомври 2009 г. за създаване на рамка за действие на Общността за постигане на устойчива употреба на пестициди (ОВ, L 309/71 от 24 ноември 2009 г.), наричана по-нататък "Директива 2009/128/ЕО", и контрола върху производството, пускането на пазара, търговията, преупаковането и употребата им;
 - 8. изискванията за извършване на специализирани растителнозащитни услуги и последващия контрол върху тях;
 - 9. мерките по прилагане на Регламент (ЕО) № 2003/2003 на Европейския парламент и на Съвета от 13 октомври 2003 г. относно торове, наричан по-нататък "Регламент (ЕО) № 2003/2003";
 - 10. изискванията към торове, подобрителите на почвата, биологично активните вещества и хранителните субстрати и контрола при производството, пускането на пазара и употребата им и др.

ЗАКОН ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ ИЗМЕНЕНИЕТО НА КЛИМАТА (изм. ДВ. бр.41 от 10 май 2024 г.)

Този закон урежда обществените отношения, свързани със:

- провеждането на държавната политика по ограничаване изменението на климата
- прилагането на механизмите за изпълнение на задълженията на Република България по Рамковата конвенция на Обединените нации по изменение на климата (РКОНИК) и Протокола от Киото към Рамковата конвенция на Обединените нации по изменение на климата (Протокола от Киото) и Споразумението от Париж към Рамковата конвенция на Обединените нации по изменение на климата наричано "Парижкото споразумение";
- функционирането на Националната схема за зелени инвестиции (НСЗИ);
- функционирането на Националната система за инвентаризации на емисии на вредни вещества и парникови газове в атмосферата;
- прилагането на Европейската схема за търговия с емисии (ЕСТЕ);
- администрирането на Националния регистър за търговия с квоти за емисии на парникови газове (НРТКЕПГ);
- мерките за намаляване емисиите на парниковите газове от използваните течни горива и енергия за транспорта;
- изпълнението на задълженията, произтичащи от Решение № 406/2009/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2009 г. относно усилията на държавите членки за намаляване на техните емисии на парникови газове, необходими за изпълнение на ангажиментите на Общността за намаляване на емисиите на парникови газове до 2020 г.
- отчитане на емисиите и поглъщанията и изпълнението на задълженията в сектора на земеползването, промените в земеползването и горското стопанство, произтичащи от Регламент (ЕС) 2018/841 на Европейския парламент и на Съвета от 30 май 2018 г. за включването на емисиите и поглъщанията на парникови газове от земеползването, промените в земеползването и горското стопанство в рамката в областта на

климата и енергетиката до 2030 г. и за изменение на Регламент (ЕС) № 525/2013 и Решение № 52

- функционирането на Схемата за доброволно намаление на емисии (СДНЕ).

ЗАКОН ЗА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ /ЗБР/ - (Обн. ДВ. Бр.77 от 9.08.2002г., изм. ДВ бр. 70 от 20 август 2024 г.)

Закона за биологичното разнообразие урежда отношенията между държавата, общините, юридическите и физическите лица по опазването и устойчивото ползване на биологичното разнообразие в Република България. Биологичното разнообразие е многообразието на всички живи организми във всички форми на тяхната естествена организация, техните съобщества и местообитания, на екосистемите и процесите, които протичат в тях. Биологичното разнообразие е неразделна част от националното богатство и опазването му е приоритет и задължение за държавните и общинските органи и гражданите.

Със закона се цели:

- опазването на представителни за Република България и за Европа типове природни местообитания и местообитания на застрашени, редки и ендемични растителни, животински и гъбни видове в рамките на Национална екологична мрежа;
- опазването на защитените растителни, животински и гъбни видове от флората, фауната и микотата на Република България, както и на тези, които са обект на ползване и търговия;
- опазването на генетичните ресурси и разнообразието на растителни и животински видове извън естествената им среда;
- регулиране на въвеждането на неместни и повторното въвеждане на местни растителни и животински видове в природата;
- регулиране на търговията с екземпляри от застрашени видове от дивата флора и фауна;
- опазването на вековни и забележителни дървета.

ЗАКОН ЗА ЛЕЧЕБНИ РАСТЕНИЯ (ЗЛР) - (Обн. ДВ, бр. 29 от 07.04.2000 г, изм. ДВ бр.102 от 8 декември 2023 г.)

Закона за лечебни растения урежда управлението на дейностите по опазване и устойчиво ползване на лечебните растения, включително събирането и изкупуването на получаваните от тях билки. Разпоредбите на закона се прилагат за лечебните растения по списък съгласно приложението, независимо от собствеността им.

ЗАКОН ЗА ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ (ЗЗТ) - (Обн. ДВ. бр. 133 от 11.11.1998г., изм. ДВ бр.102 от 8 декември 2023 г.)

Със закона се уреждат категориите защитени територии, тяхното предназначение и режим на опазване и ползване, обявяване и управление. Законът цели опазването и съхраняването на защитените територии като национално и общочовешко богатство и достояние и като специална форма на опазване на родната природа, способстващи за развитието на културата и науката и за благополучието на обществото.

ЗАКОН ЗА РИБАРСТВОТО И АКВАКУЛТУРИТЕ (Обн. ДВ, бр. 41 от 24.04.2001г. изм. ДВ бр.102 от 8 декември 2023 г.)

С този закон се уреждат отношенията, свързани със собствеността, организацията, управлението, ползването и опазването на рибните ресурси във водите на Република България, търговията с риба и други водни организми. Законът има за цел да осигури:

- устойчиво развитие на рибните ресурси, възстановяване и опазване на биологичното равновесие и обогатяване на разнообразието на рибните ресурси във водните екосистеми;
- развитие на стопанския и любителския риболов и аквакултурите;
- прилагане на правилата за отговорен риболов;
- повишаване потреблението на риба и рибни продукти в страната.

ЗАКОН ЗА ЗАЩИТА ОТ ШУМА В ОКОЛНАТА СРЕДА (Обн. Дв, бр. 74 от 13.09.2005г., изм. и доп. ДВ бр. 101 от 27 ноември 2020 г.)

Със закона се урежда:

- оценката, управлението и контрола на шума в околната среда, причинен от автомобилния, железопътния, въздушния и водния транспорт, както и от промишлените инсталации и съоръжения, включително за категориите промишлени дейности по приложение № 4 към чл. 117, ал. 1 от Закона за опазване на околната среда, и от локални източници на шум;
- определянето на степента на шумовото натоварване в околната среда чрез измерване, оценка и картографиране на шумовите нива в околната среда и разработването на стратегически карти за шум;
- акустичното планиране чрез разработването на плановете за действие въз основа на резултатите от картографирането с оглед предотвратяване и намаляване на шума в околната среда, най-вече в случаи, при които превишаването на стойностите на даден показател за шум може да предизвика вредно въздействие върху здравето на хората, или за запазване стойностите на показателите за шума в околната среда в районите, в които стойностите не са надвишени;
- достъпа и предоставянето на информация на обществеността за шума в околната среда и неговото въздействие;
- компетенциите на държавните органи и органите на местното самоуправление, правата и задълженията на физическите лица, юридическите лица и едноличните търговци, свързани с оценката, управлението и контрола на шума в околната среда.

2. Наредби на Министерство на околната среда и водите

2.1. Сектор „Качество на атмосферния въздух“

- Наредба № 7 от 3.05.1999 г. за оценка и управление качеството на атмосферния въздух
- Наредба № 11 от 14 Май 2007г. за норми за арсен, кадмий, живак, никел и полициклични ароматни въглеводороди в атмосферния въздух
- Наредба № 12 от 15.07.2010 г. за норми за серен диоксид, азотен диоксид, фини прахови частици, олово, бензен, въглероден оксид и озон в атмосферния въздух
- Наредба № 14 от 23.09.1997 г. за норми за пределно допустимите концентрации на вредни вещества в атмосферния въздух на населените места;

2.2. Сектор „Води“

- Наредба за нормите на водопотребление;
- Наредба № 1 от 10.10.2007 г. за проучване, ползване и опазване на подземните води;
- Наредба № 1 от 11.04.2011 г. за мониторинг на водите;
- Наредба № 1 от 1.07.2016 г. за одобряване на Методика за прилагане на изключенията по чл. 156б – 156е от Закона за водите;
- Наредба № 2 от 13.09.2007 г. за опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници

- Наредба № 2 от 8.06.2011 г. за издаване на разрешителни за заустване на отпадъчни води във водни обекти и определяне на индивидуалните емисионни ограничения на точкови източници на замърсяване
- Наредба № 3 от 16.10.2000 г. за условията и реда за проучване, проектиране, утвърждаване и експлоатация на санитарно-охранителните зони около водоизточниците и съоръженията за питейно-битово водоснабдяване и около водоизточниците на минерални води, използвани за лечебни, профилактични, питейни и хигиенни нужди
- Наредба № Н-3 от 28.11.2011 г. за предоставяне на информация от ведомства и научни институти с бюджетно финансиране и водоползвателите, чиято дейност оказва значимо въздействие върху състоянието на водите
- Наредба № 4 от 20.10.2000 г. за качеството на водите за рибовъдство и за развъждане на черупкови организми
- Наредба № Н-4 от 14.09.2012 г. за характеризирание на повърхностните води
- Наредба № 5 от 30.05.2008 г. за управление качеството на водите за къпане
- Наредба № 6 от 9.11.2000 г. за емисионни норми за допустимото съдържание на вредни и опасни вещества в отпадъчните води, зауствани във водни обекти
- Наредба № 7 от 14.11.2000 г. за условията и реда за заустване на производствени отпадъчни води в канализационните системи на населените места
- Наредба за отмяна на Наредба № 7 от 8.08.1986 г. за показатели и норми за определяне качеството на течащите повърхностни води
- Наредба № 8 от 25.01.2001 г. за качеството на крайбрежните морски води
- Наредба № 9 от 16.03.2001 г. за качеството на водата, предназначена за питейно-битови цели
- Наредба № 11 от 25.02.2002 г. за качеството на водите за къпане
- Наредба № 12 от 18.06.2002 г. за качествените изисквания към повърхностни води, предназначени за питейно-битово водоснабдяване
- Наредба № 18 от 27.05.2009 г. за качеството на водите за напояване на земеделските култури
- Наредба за реда и начина за оползотворяване на утайки от пречистването на отпадъчни води чрез употребата им в земеделието
- Наредба за стандарти за качество на околната среда за приоритетни вещества и някои други замърсители
- Наредба за опазване на околната среда в морските води
- ПОСТАНОВЛЕНИЕ на Министерски съвет № 273 от 23.11.2010 г. за приемане на Наредба за опазване на околната среда в морските води и за създаване на Консултативен и координационен съвет по опазване на околната среда в морските води на Черно море и управление на изпълнението на Морска стратегия и програма от мерки
- Наредба за ползването на повърхностните води
- Наредба № 37 от 10.11.2008 г. за ползването на язовирите – държавна собственост, в рибностопанско отношение и правилата за извършване на стопански, любителски риболов и аквакултури в обектите – държавна собственост по чл. 3, ал. 1 от Закона за рибарството и аквакултурите
- Наредба за условията и реда за осъществяване на техническата и безопасната експлоатация на язовирните стени и на съоръженията към тях, както и на контрол за техническото им състояние

2.3. Сектор „Биоразнообразие“

- Наредба № 2 от 20.01.2004 г. за правилата и изискванията за събиране на билки и генетичен материал от лечебни растения, издадена от министъра на околната среда и водите
- Наредба № 3 от 31.10.2008 г. за маркирането и етикетирането на екземпляри от видовете съгласно Регламент 338/97 за опазване на видовете от дива фауна и флора чрез регулиране на търговията с тях;
- Наредба № 5 от 1.08.2003 г. за условията и реда за разработване на планове за действие за растителни и животински видове
- Наредба № 5 от 19.07.2004 за изискванията, на които трябва да отговарят билкозаготвителните пунктове и складове за билки
- Наредба № 6 от 23 октомври 2003 г. за минималните изисквания и условия за отглеждане на животни в зоологически градини и центрове за отглеждане и размножаване на защитени видове животни
- Наредба № 8 от 12.12.2003 г. за реда и за условията за издаване на разрешителни за изключенията от забраните, въведени със Закона за биологичното разнообразие за животинските и растителните видове от приложение № 3, за животинските видове от приложение № 4, за всички видове диви птици, извън тези от приложение № 3 и приложение № 4 и за използване на неселективните уреди, средства и методи за улавяне и убиване от приложение № 5, издадена от министъра на околната среда и водите и министъра на земеделието и горите
- Наредба за работа с генетично модифицирани организми в контролирани условия, приета с ПМС № 211 от 4.10.2005 г.
- Наредба за освобождаване на генетично модифицирани организми в околната среда и пускането им на пазара, приета с ПМС № 212 от 4.10.2005 г.

2.4. Сектор „Почви“

- Наредба № 26 от 2.10.1996 г. за рекултивация на нарушени терени, подобряване на слабопродуктивни земи, отнемане и оползотворяване на хумусния пласт,
- Наредба № 3 от 1 август 2008 г. за нормите за допустимо съдържание на вредни вещества в почвите;
- Наредба № 4 от 12 януари 2009 г. за мониторинг на почвите
- Наредба за инвентаризацията и проучванията на площи със замърсена почва, необходимите възстановителни мерки, както и поддържането на реализираните възстановителни мероприятия
- Наредба за реда и начина за инвентаризация, проучвания, извършване и поддържане на необходимите възстановителни мероприятия на площи с увредени почви
- Наредба № 36 от 18.08.2004 г. за условията и реда за биологично изпитване, регистрация, използване и контрол на торове, подобрители на почвата, биологично активни вещества и хранителни субстрати. Издадена от министъра на земеделието и горите.

2.5. Сектор управление на „Отпадъци“

- Наредба за разделно събиране на биоотпадъци и третиране на биоразградимите отпадъци
- Наредба за определяне на реда и размера за заплащане на продуктова такса
- Наредба за батерии и акумулатори и за негодни за употреба батерии и акумулатори
- Наредба № 1 от 09.02.2015 г. за изискванията към дейностите по събиране и третиране на отпадъците на територията на лечебните и здравните заведения

- Наредба № 7 от 19.12.2013 г. за реда и начина за изчисляване и определяне размера на обезпеченията и отчисленията, изисквани при депониране на отпадъци;
- Наредба за управление на строителните отпадъци и за влагане на рециклирани строителни материали
- Наредба за изискванията за третиране и транспортиране на производствени и опасни отпадъци
- Наредба за опаковките и отпадъците от опаковки
- Наредба № 2 от 23.07.2014 г. за класификация на отпадъците
- Наредба № 4 за условията и изискванията за изграждането и експлоатацията на инсталации за изгаряне и инсталации за съвместно изгаряне на отпадъци
- Наредба № 7 за изискванията, на които трябва да отговарят площадките за разполагане на съоръжения за третиране на отпадъци
- Наредба № 6 за условията и изискванията за изграждане и експлоатация на депа и на други съоръжения и инсталации за оползотворяване и обезвреждане на отпадъци
- Наредба № 1 от 04 юни 2014 г. за реда и образците, по които се предоставя информация за дейностите по отпадъците, както и реда за водене на публични регистри;
- Наредба за излезлите от употреба моторни превозни средства;
- Наредба за реда и начина за оползотворяване на утайки от пречистването на отпадъчни води чрез употребата им в земеделието
- Наредба за отработените масла и отпадъчните нефтопродукти
- Наредба № 3 от 05.08.2014 г. за изискванията за реда и начина за инвентаризация на оборудване, съдържащо полихлорирани бифенили, маркирането и почистването му, както и за третирането и транспортирането на отпадъци, съдържащи полихлорирани бифенили
- Наредба № 3 от 22 май 2013 г. за изискванията към инсталации, произвеждащи титанов диоксид;
- Наредба за излязлото от употреба електрическо и електронно оборудване;
- Наредба за изискванията за третиране на излезли от употреба гуми
- Наредба за реда и начина за изчисляване на размера на финансовата гаранция или еквивалентна застраховка и за предоставяне на годишни справки-декларации при трансграничен превоз на отпадъци;

2.6. Сектор „Шум“

- Наредба №6 от 26.06.2006 г. за показателите на шум в околната среда, отчитащи степента на дискомфорт
- Наредба за изискванията към разработването и съдържанието на стратегически карти за шум и към плановете за действие;
- Наредба №54 от 13.12.2010 г. за дейността на националната система за мониторинг;
- Наредба №3 от 25.04.2006 г. за изискванията за създаването, поддържането и съдържанието на регистри;
- Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на машини и съоръжения, които работят на открито;
- Наредба №16 от 14.01.1999 г. за авиационния шум и за газовите емисии на авиационните двигатели;

2.7. Сектор „Превантивна дейност“

- Наредба за условията и реда за извършване на оценка на въздействието върху околната среда (Наредба за ОВОС);

- Наредбата за условията и реда за извършване на екологична оценка на планове и програми (Наредба за ЕО);
- Наредба за условията и реда за издаване на комплексни разрешителни (Наредба за КР)

III. ОБХВАТ И ЦЕЛИ НА ПРОГРАМАТА

Програмата за опазване на околната среда на Община Своге се разработва за териториалния обхват на цялата община, обхващайки времевия период 2025-2028 г.

ПООС е динамичен и отворен документ. Програмата може да бъде периодично допълвана и/или променяна съобразно настъпилите промени в приоритетите на общината, в националното законодателството и други фактори със стратегическо значение.

Програмата е разработена по метода на стратегическото планиране, с което е формирана адекватна екологична политика и визия за общината.

Общата дългосрочна генерална стратегическа цел е:
”Поддържане и подобряване на качеството на живот на населението в община Своге, чрез осигуряване на здравословна и благоприятна околна среда и запазване на богатото природно наследство, чрез устойчиво управление на околната среда”.

Реализирането на основната цел на програмата, следва да стане, чрез рационално съхранение на природните богатства и осигуряване на здравословна среда на жителите и гостите на община Своге.

За изпълнението на основната цел, общинската програма за опазване на околната среда поставя за изпълнение и следите подцели:

- да идентифицира и анализира проблемите в областта на околната среда на територията на община Своге, да установи причините и да предложи решения и действия за тяхното преодоляване;
- да насърчи и обезпечи разумното използване на територията на общината за развитие на икономическия потенциал;
- да открие приоритетите в разглежданата област;
- да обедини усилията на общинските органи, държавните институции, населението, НПО и бизнеса на територията на общината за решаване на съществуващите проблеми;
- да аргументира мерките и проектите на общината, които тя ще предложи за финансиране;
- да използва оптимално ограничените финансови и човешки ресурси, като ги съсредоточи за решаване на най-приоритетните проблеми.

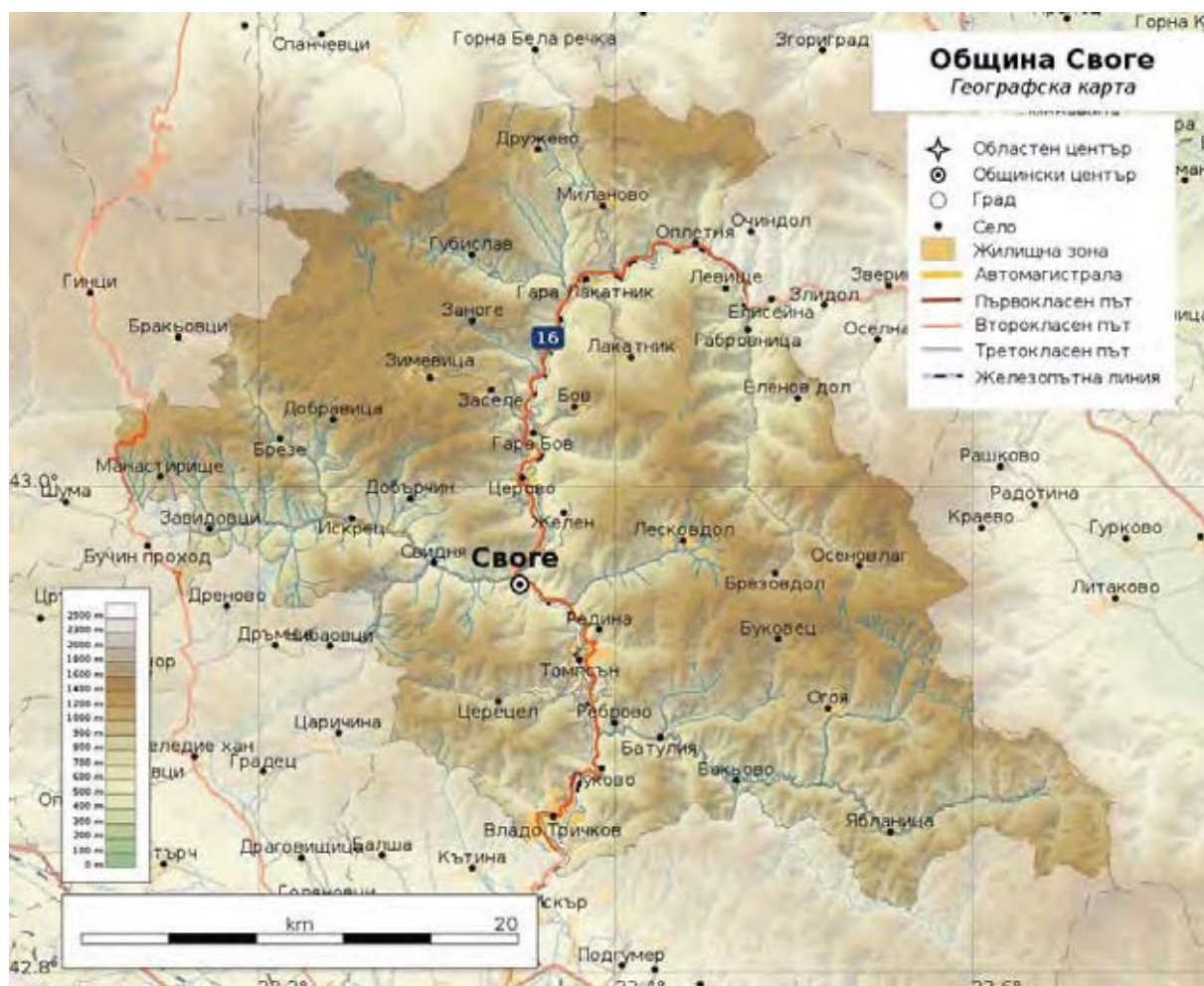
IV. АНАЛИЗ НА СРЕДАТА И ТЕНДЕНЦИИ ЗА НЕЙНОТО РАЗВИТИЕ**IV.1. ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКИ И ТЕРИТОРИАЛНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ОБЩИНА СВОГЕ****IV.1.1. Географски характеристиките**

Община Своге е разположена в западна България, в северната част на Югозападния регион и северната част на Софийска област. Общината влиза в състава на 23-те общини част от Софийска област. На запад граничи с общините Годеч и Костинброд (Софийска област), на север с общините Вършец (област Монтана), Враца и Мездра (Врачанска област), на изток с община Ботевград и на юг с София – град. (фигура №1).

Община Своге е с площ 869 м², което представлява 12.27 % от територията на Софийска област, 4.26% от територията на Югозападен регион и 0.78 % от територията на България. Общината обединява 38 населени места, от които един град (гр. Своге) и 37 села, сред които по-големите са: Искрец, Владо Тричков, Лакатник, Церово и др.

Общината се отличава с благоприятно географско положение, както от гледна точка на близостта на общинският център гр. Своге до столицата, така и като територия осигуряваща връзка между Северна България и София. Основно значение за поддържане на стопанската активност и засилване на вътрешнорегионалните и междурегионалните връзки имат второкласният път II-16 София – Своге – Елисейна – Ребърково (Мездра – Благоевград), който се свързва с един от най-големите европейски транспортни коридори - №4 (Дрезден/ Нюнберг – Прага- Виена/ Братислава – Будапеща – Крайова/ Констанца – Видин – Своге – София – Солун/ Пловдив – Истанбул), чието значение нараства след влизането в експлоатация на Дунав мост 2, железопътна линия София – Мездра – Горна Оряховица, която е част от големия железопътен пръстен на страната. В западната част на общината преминава първокласния път I-81 София – Лом.

Общинската пътна мрежа е изградена от общински, главно планински пътища. Връзката със съседните общини се осъществява и чрез второкласни и третокласни пътни артерии.

Фигура 1 Географско местоположение на Община Своге

VI.1.2. Релефна характеристика на района

Релефа на община Своге е предимно планински със средна надморска височина 818 м. Територията на общината се намира в пределите на Западна Стара планина и се пресича субмеридионално от Искърския пролом. Тя включва част от планините Мала, Понор, Козница, Врачанска, Ржана, Голема, Мургаш и Софийска. Отводнява се от река Искър и нейните притоци Искрецка, Батулийска, Габровница и др. Основната част от селищата и придружаващите ги обработваеми площи са разположени в ниските части на релефа, привързани към Искърския пролом. Планинските склонове са покрити с гори и семена дървесно-храстова растителност.

Територията се отнася към западната част на Старопланинската система от морфографската подялба на страната. Дълбоко всечените в планинските склонове речни долини обуславят голямо вертикално разчленение на релефа (над 400 м/км²), което към билните заравнености спада до под 100 м/км². Сравнително високи (0.5 -2 км/км²) са стойностите и на хоризонтално разчленение, които отново намаляват към билните планински части. На този фон относителни ниски стойности на морфометричните показатели се наблюдават в планините Понор и Мала, причина за което са широко развитите слабо разчленени карстови заравнености без повърхностен отток.

Съвременният релеф е комплексен резултат от проявата на фактори с природен и антропогенен произход, където водещо значение има масивният характер на

планинските структури, формиран върху сложния гънково-навлачен строеж на Свогенската антиклинала. Орографската ос е изтеглена в посока северозапад-югоизток. На съвременния етап определяща роля за развитието на релефа имат денудационните ерозионните и карстовите процеси. Фундаментът е широко покрит от триаски и юрски материали – варовици, доломити, брекчоконгломерати, пясъчници, създаващи среда за развитие на активни карстови процеси – карни полета, понори, пещери, пропасти, карстови извори. В обхвата на Искърския пролом и дълбоко всечените долини на притоците му съществуват условия за проява на свлачищно-струтищни процеси.

IV.1.3. Климатична характеристика на района

Според климатичното райониране на България (Л. Събев, Св. Станев, 1963 г.) територията на община Своге попада в умерено континенталната климатична подобласт. В тази подобласт континенталният характер на климата е най-добре изразен. Откритостта ѝ към североизток осигурява преобладаването на континентални въздушни маси през зимата. Поради това, зимата в тази област е най-студена в сравнение с всички останали низини в страната. Средната температура през януари достига от 1.5 до 3 °C под нулата, като при отделни по-редни застудявания минималните температури падат средно до 18-20 °C под нулата. При преминаване на средиземноморски циклон откъм Генуезкия залив през Унгария към Украйна, тук се проявява фьон, който причинява резки зимни затопляния. Лятото е горещо поради преобладаването на субтропични въздушни маси от по-южните широчини или пък формирани тук под действието на силното лятно слънчево греење в условия на малко подвижен антициклон. По-интензивни захлаждания се получават при нахлуването на свеж атлантически въздух от по-големите ширини.

Годишният ход на валежите и особено различията между зимните и летните валежи също подчертават континенталния характер на климата в умерено-континенталната климатична област. Тук зимните валежи са най-малко (с минимум през февруари, на места март), а летните най-големи (с максимум през юни). Разликата между сумата на валежите за лятото и зимата е средно 12-18 % (на места до 20-22%) и е най-голямо за цялата страна.

В района на умерено-климатичната област общо през зимата има средно около 30 дни със средна температура под 0° C, докато в Софийското поле например този брой е около 50.

IV.1.3.1. Температура на въздуха

Зимата в района е студена и относително бедна на валежи, но без много ниските минимални температури, които се регистрират в съседните котловинни полета поради честите температурни инверсии при антициклонално време. Средната януарска температура в района е около -2,0°. Зимата е сезонът с най-висока атмосферна влажност. Въпреки студената зима при нахлуване на по-топли въздушни маси максималните температури могат да достигнат до около 10-14°.

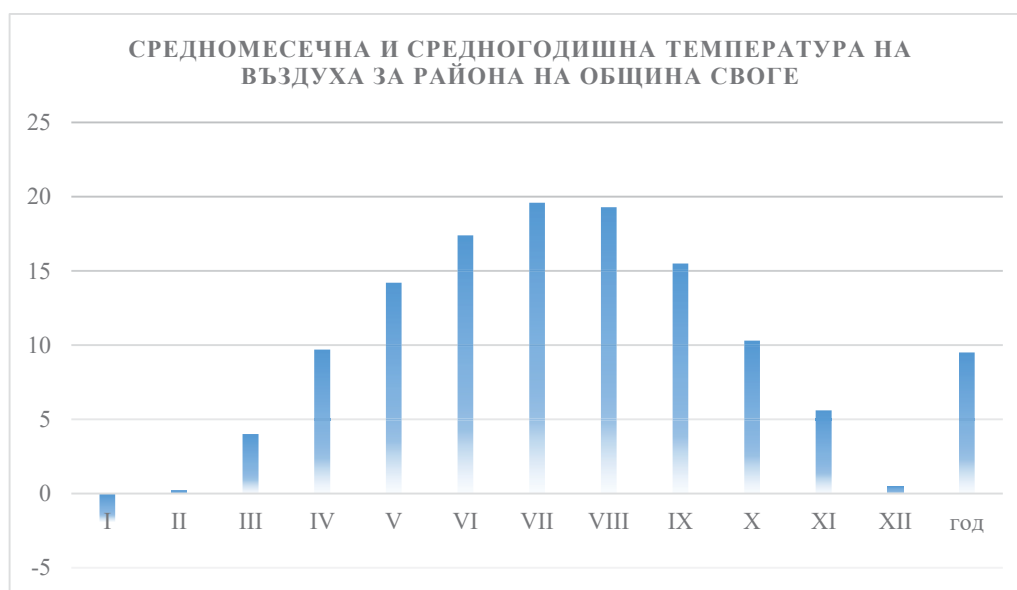
Относителната влажност през зимните месеци се движи в граници 81-84%. Съобразно с относително по-голямата надморска височина снежната покривка в района

се задържа относително по-дълго време – общо 60 до 80 дни. Пролетта в района настъпва относително късно - средната денонощна температурата се задържа устойчиво над 5° средно към края на март и ли началото на април. Преобладаването на наклонени терени в този район създава по-благоприятни условия по отношение на формирането на последните пролетни и първите есенни мразове.

Пролетните валежи са около 160 мм. Лятото в района е сравнително прохладно със средна температура за централния летен месец юли около 19 °С. Средните максимални температури през лятото са в граници 23-26 °С, като при отделни синоптични обстановки може да надхвърлят 32 °С. За района средната температура на юли е предимно около 22-24 °С, като максималните температури понякога достигат до 38- 40 °С.

Таблица 1 Средномесечна и средногодишна температура на въздуха, °C

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	год
T (°C)	-1.9	0.2	4	9.7	14.2	17.4	19.6	19.3	15.5	10.3	5.6	0.5	9.5

Фигура 2 Средногодишна и средномесечна температура на въздуха за района на община Своге, °C

Таблица 2 Средномесечна и средногодишна максимална температура на въздуха, °C

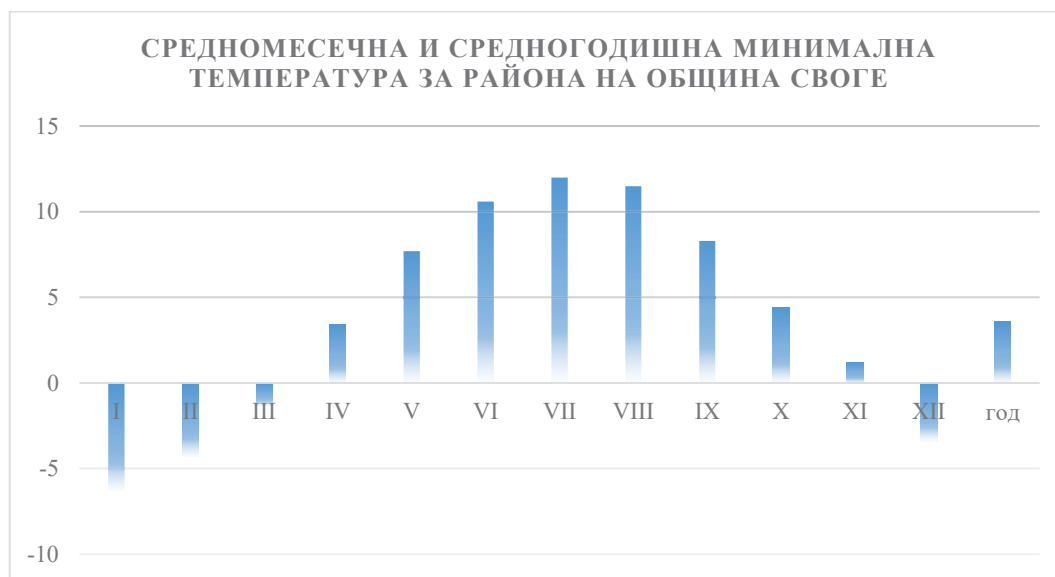
месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	год
T °C	2.6	5.5	9.6	16.1	20.8	24.3	26.9	27.4	23.7	17.7	10.9	5	15.9

Фигура 3 Средномесечна и средногодишна максимална температура за района на община Своге, °C

Таблица 3 Средномесечна и средногодишна минимална температура, °C

месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	год
T, °C	-6.3	-4.3	-1.3	3.4	7.7	10.6	12	11.5	8.3	4.4	1.2	-3.4	3.6

Фигура 4 Средномесечна и средногодишна минимална температура за района на община Своге, °C

IV.1.3.2. Слънчево греење и слънчева радиация

Слънчевата радиация е основен климатообразуващ фактор и главен източник на топлинна енергия. Замърсяването на атмосферата се отразява върху загубите от биологично активната част на слънчевата радиация. Газовете от двигателите с вътрешно

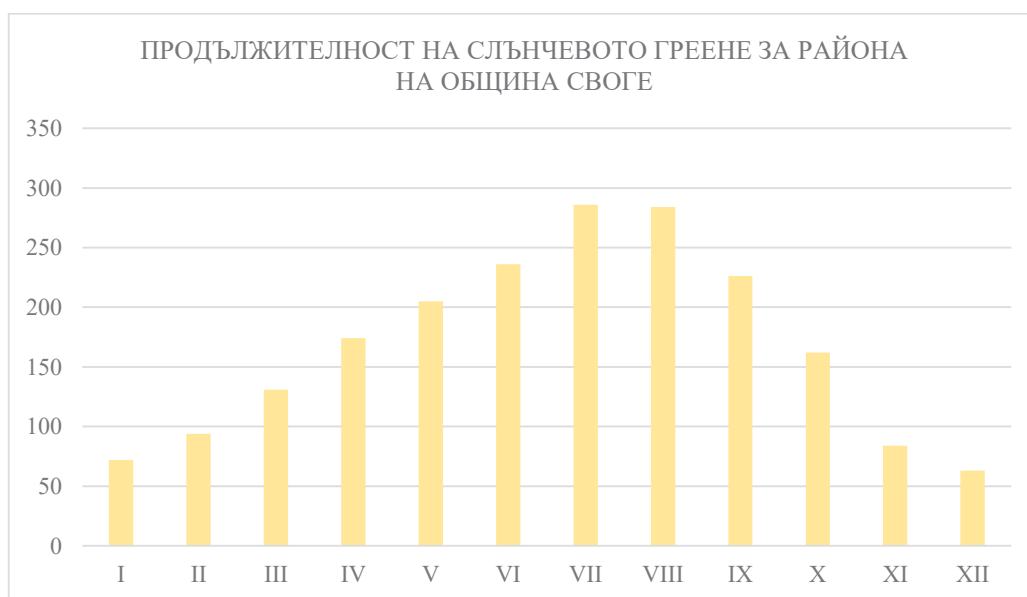
горене и от промишлените и битови обекти интензивно поглъщат ултравиолетовата радиация. От друга страна токсичността на тези газове под действието на същата радиация нараства десетки пъти. Сумарната радиация нараства с височината на слънцето и в часовете около обяд достига максималните си стойности. От значение за прихода и разхода на слънчевата радиация е и прозрачността на атмосферата, която в града понякога значително варира.

Продължителността на слънчевото греене има сериозно отношение към компонентите на околната среда. Броят на часовете слънчево греене зависи от дължината на деня, респективно от географската ширина на мястото, облачността и закритостта на хоризонта. Годишната продължителност на слънчевото греене е 2204 часа, което не стимулира вторични химични процеси. Средногодишната продължителност на слънчевото греене за района е около 2017 часа.

Сумарната радиация нараства с височината на слънцето и в часовете около обяд достига максималните си стойности.

Таблица 4 Продължителност на слънчево греене за района на община Своге, часове

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	год
часове	72	94	131	174	205	236	286	284	226	162	84	63	2017

Фигура 5 Продължителност на слънчево греене по месеци за района на община Своге, часове

IV.1.3.3. Валежи

Валежите в района се формират от особеностите на атмосферната циркулация, надморската височина, формите на релефа и близостта на Предбалкана. Годишният ход на валежите, като цяло за района са с подчертано континентален характер-максимумът им е през юни, а минимумът - през февруари. Причината за това са заобикалящите

полетата планини, което от своя страна влияе на режима на ветровете. В този район те са слаби и с чести затишия. Есенните валежи са средно 156 мм, т.е. сравнително малко. Летните валежи са от порядъка на 170 - 194 мм, като наблюденията показват, че засушаванията са по-слаби, отколкото в низините.

Зимата е студена и сравнително бедна на валежи. Количеството на зимните валежи е от порядъка на 116 мм. Пролетта настъпва сравнително късно, като количеството на валежите е около 170 мм.

Максималното количество на валежите е през пролетта и лятото, съответно 172 и 205 мм от общо 658 мм за цялата година. Най-слаби валежи има през зимата като снежна покривка. Снежната покривка се задържа под 40 дена за годината. Валежите са сравнително равномерно разпределени по месеци. Най-големите валежи са през месеците май и юни.

IV.1.3.4. Влажност на въздуха

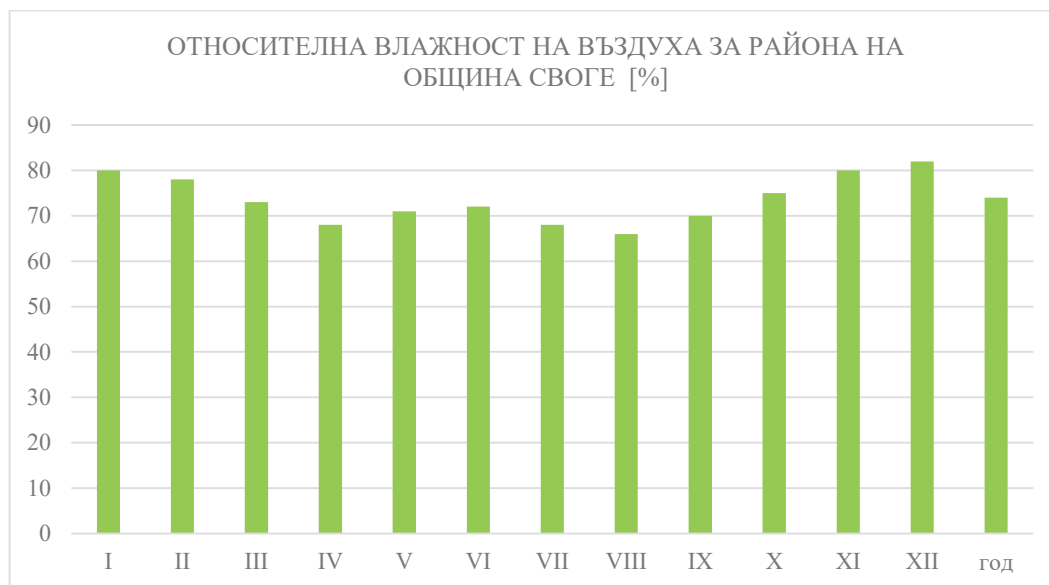
Влажността на въздуха зависи от количеството водни пари, които се съдържат във въздуха. Тя зависи от количеството, вида и разпределението на валежите по сезони, температурата и изпарението от водните площи, земната повърхност и растителността.

През годината стойностите на влажността на въздуха се променят. Тя следва хода на температурата. През денонощието абсолютната влажност (количеството водни пари в грамове, съдържащо се в 1 м³) на въздуха в България е най-висока около 14 часа, а най-ниските стойности се наблюдават малко преди изгрев слънце. С нарастването на надморската височина намалява и абсолютната влажност на въздуха. През годината абсолютната влажност на въздуха е най-висока през лятото и най-ниска през зимата, т.е. тя има годишен ход.

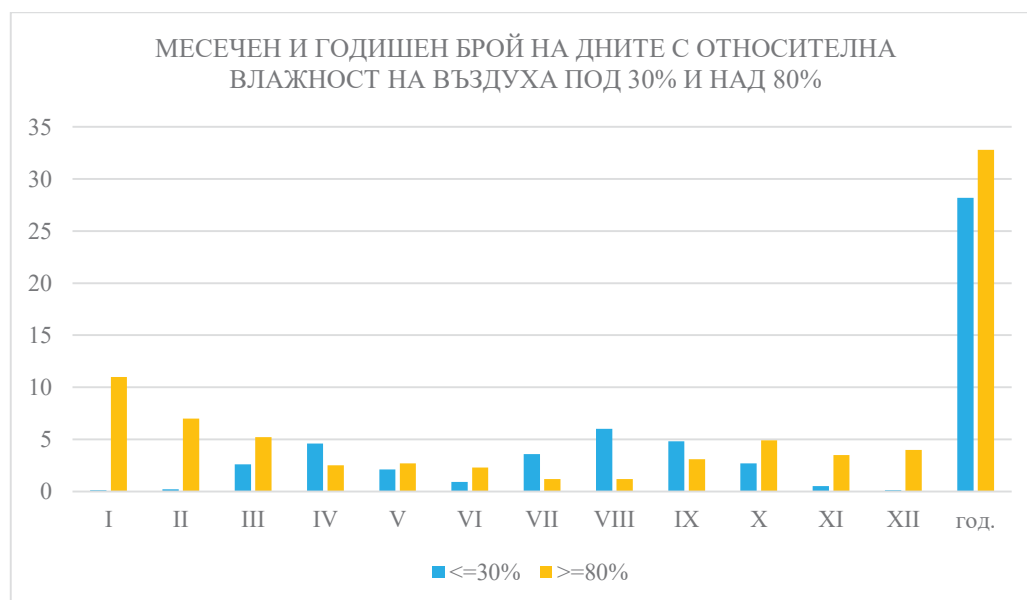
Относителната влажност на въздуха се определя в проценти, като отношение на наличната към максималната влажност на въздуха при определена температура. Тя силно зависи от температурата, но за разлика от абсолютната зависимостта е обратната, т.е. най-висока е през зимата, а най-ниска през лятото. През зимата средната относителна влажност на въздуха е между 70 и 82%. При повишаването на температурата тя намалява и обратно. Относителната влажност също се изменя във височина, но с по-малки разлики. Най-ниски средни стойности (около 66%) относителната влажност има през месец август. Средната относителна влажност на въздуха в района се движи от 66% до 82 %.

Таблица 5 Относителна влажност на въздуха за района на община Своге, %

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	год
относителна влажност [%]	80	78	73	68	71	72	68	66	70	75	80	82	74

Фигура 6 Относителна влажност на въздуха за района на община Своге, %**Таблица 6 Месечен и годишен брой на дните с относителна влажност на въздуха под 30% и над 80%**

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	год.
<=30%	0.1	0.2	2.6	4.6	2.1	0.9	3.6	6	4.8	2.7	0.5	0.1	28.2
>=80%	11	7	5.2	2.5	2.7	2.3	1.2	1.2	3.1	4.9	3.5	4	32.8

Фигура 7 Месечен и годишен брой на дните с относителна влажност на въздуха под 30% и над 80%

IV.1.3.5. Мъгли

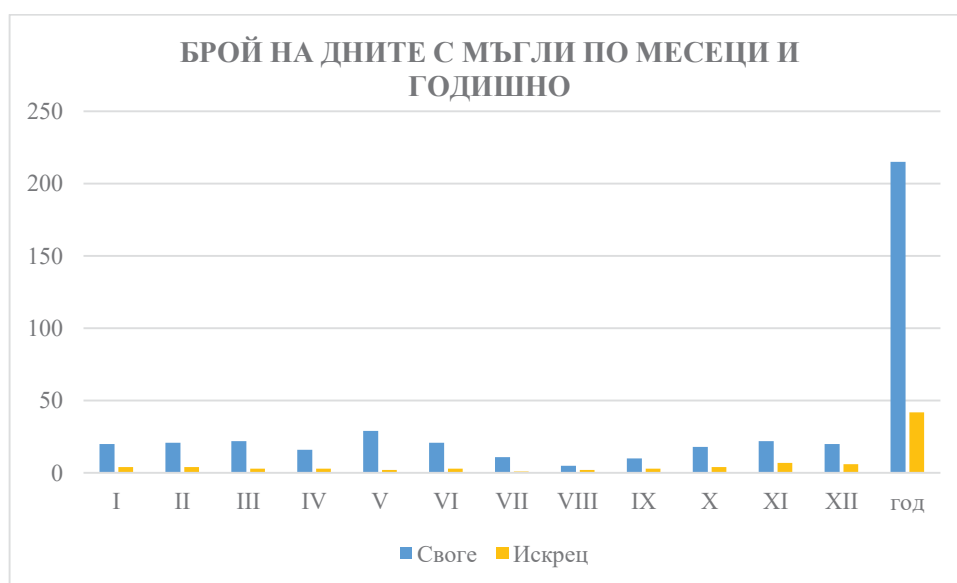
Мъглата е състояние на въздуха в приземния слой, при което хоризонталната видимост е по-малка от 1 km. Мъглите се образуват предимно през студената част на годината. Максимумът им е през януари и съвпада с максимума на относителната влажност. Броят на дните с мъгла на територията на страната варира от 24 до 143 през цялата година.

За община Своге най-голям е броят на дните с мъгла през студеното полугодие, а най-малък през топлото полугодие. При наличие на инверсия в съчетание с мъгли, съдържанието на замърсителите в атмосферния въздух е 20 до 30 % по-високо, отколкото само при наличие на мъгли. Като се има предвид, че през зимата са регистрирани най-голям брой инверсии и дни с мъгли, може да се твърди, че това е периода с най-неблагоприятни условия за разсейване. Антициклоналната циркуляция, която в последните години се проявява все по-често, през студената част на годината създава условия за радиационни инверсии и образуване на мъгли.

Продължителността на мъглата е друга основна характеристика. Най-често мъглите са с продължителност до 3 часа и от 3 до 6 часа. Наблюдават се и мъгли с продължителност няколко денонощия. Те затрудняват транспорта, трудовата дейност в много отрасли и водят до повишаване концентрациите на много от замърсителите на приземния въздух. В Таблица 7 са представени брой дни с наличие на мъгли по месеци и годишно.

Таблица 7 Брой на дните с наличие на мъгли по месеци и годишно

месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	год
Своге	20	21	22	16	29	21	11	5	10	18	22	20	215
Искрец	4	4	3	3	2	3	1	2	3	4	7	6	42

Фигура 8 Брой на дните с наличие на мъгли по месеци и годишно

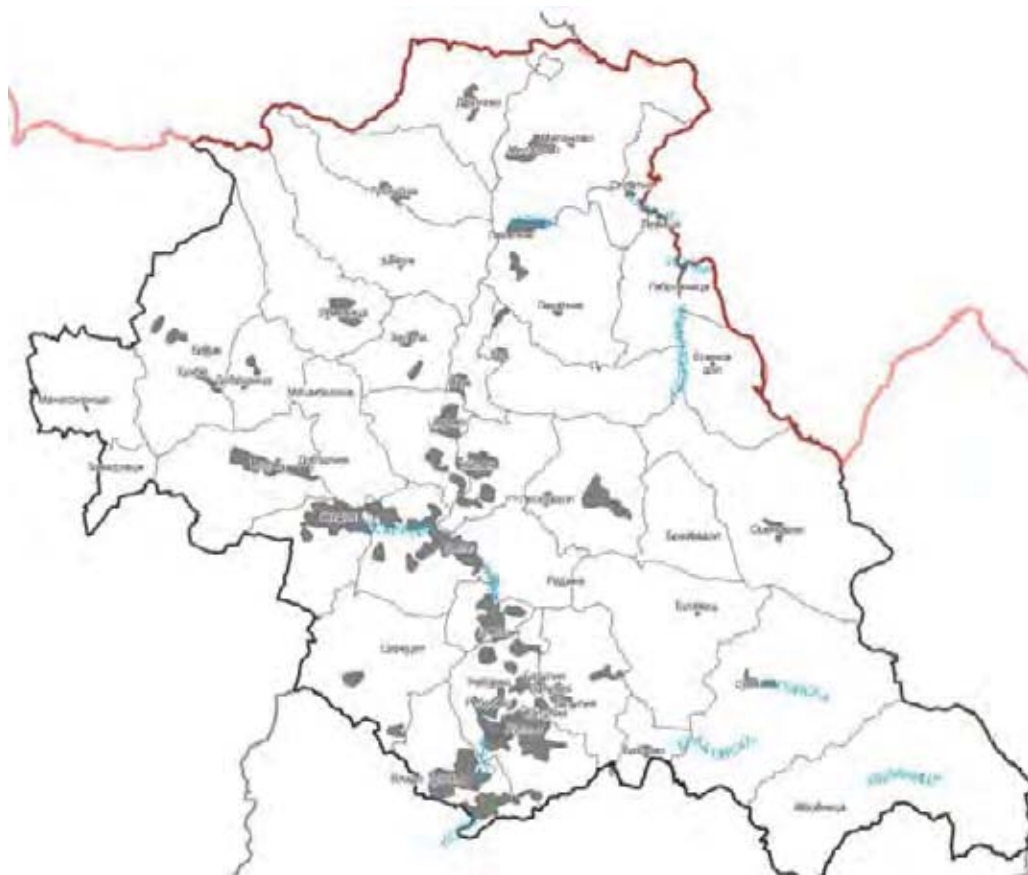
IV.1.3.6. Ветрове

Максимумът в годишния ход, относно скоростта на вятъра, е в периода януари/февруари до април, а минимумът – през август/септември. Средната скорост през зимата се колебае от 3 до 4,5 m/s, а в края на лятото и началото на есента - от 1,5 до 3 m/s. Котловинният релеф и термичните инверсии обуславят преобладаването на тихо време за района на област София. Честотата на случаите с тихо време в отделни части на Софийското поле е от 40 до 50%, а в града - около 65 - 70%. Най-чести са северозападните и западните ветрове, следвани от източните ветрове.

IV.2. СОЦИАЛНО-ДЕМОГРАФСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

IV.2.1. Население и населени места

На територията на община Своге са разположени общо 38 населени места в т.ч. гр. Своге и селата: с. Бакъово, с. Батулия, с. Бов, с. Гара Бов, с. Брезе, с. Брезовдол, с. Буковец, с. Владо Тричков, с. Габровница, с. Губислав, с. Добравица, с. Добърчин, с. Дружево, с. Еленов дол, с. Желен, с. Завидовци, с. Заногe, с. Заселе, с. Зимевица, с. Искрец, с. Гара Лакатник, с. Лакатник, с. Левище, с. Лесков дол, с. Луково, с. Манастирище, с. Миланово, с. Огоя, с. Оплетня, с. Осеновлаг, с. Реброво, с. Редина, с. Свидня, с. Томпсън, с. Церецел, с. Церово, с. Ябланица. (фигура №9.)

Фигура 9 Карта на землищата и населените места в община Своге

Текущата демографска ситуация в общината се характеризира с продължаващо намаляване и застаряване на населението и задържащо се високо равнище на общата смъртност. В резултат на демографските и емиграционните процеси в края на 2023 г. изчисленото постоянно население на община Своге е 18 708 лица. В общинския център град Своге в края на 2023 г. живеят общо 6948 лица, а останалото население в размер на 11760 души живеят в 37 села.

Към 2023 г. населението на Софийска област и Община Своге е представено в таблица № 8, а населението под, над и във трудоспособна възраст е представено в таблица №9.

Таблица 8 Население на Софийска област и община Своге по населени места и пол към 31.12.2023 г.

	Общо			В градове			В села		
	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени
Софийска област	226420	110670	115750	136133	65720	70413	90287	44950	45337
Община Своге	18708	9220	9488	6948	3382	3566	11760	5838	55922

Източник: НСИ, 2023 г.

Таблица 9 Население на община Своге и гр. Своге под, във и над трудоспособна възраст към 2023 г.

Възрастови групи	общо			в т.ч. градовете		
	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени
общо	18708	9220	9488	6948	3382	3566
Под трудоспособна възраст	2131	1060	171	925	471	454
В трудоспособна възраст	10972	6022	4950	4234	2240	1994
Над трудоспособна възраст	5605	2138	3467	1789	671	1118

Източник: НСИ, 2023 г.

Таблица 10 Население на община Своге по населени места към 31.12.2024 г.

№	населено място	общо	№	населено място	общо
1	с. Бакъово	9	20	с. Искрец	1604
2	с. Батулия	98	21	с. Лакатник	68
3	с. Бов	45	22	с. Лакатник (Гара Лакатник)	972
4	с. Бов (Гара Бов)	851	23	с. Левище	0
5	с. Брезе	135	24	с. Лесковдол	61
6	с. Брезовдол	7	25	с. Луково	261
7	с. Буковец	11	26	с. Манастирище	0
8	с. Владо Тричков	1197	27	с. Миланово	291
9	с. Габровница	156	28	с. Огоя	30
10	с. Губислав	19	29	с. Оплетня	64
11	с. Добравица	3	30	с. Осеновлаг	211
12	с. Добърчин	32	31	с. Реброво	751
13	с. Дружево	116	32	с. Редина	51
14	с. Еленов дол	33	33	с. Свидня	826
16	с. Желен	144	34	гр. Своге	7574
16	с. Завидовци	10	35	с. Томпсън	711
17	с. Заногe	13	36	с. Церецел	16
18	с. Заселе	75	37	с. Церово	1365
19	с. Зимевица	154	38	с. Ябланица	53

Източник: <https://infostat.nsi.bg/>

IV.2.2. Раждаемост

Раждаемостта е един от основните показатели, които характеризират динамиката на населението в даден район. Най-често раждаемостта се определя като брой родени деца за определен период от време (1 календарна година) или чрез коефициент на раждаемост. Коефициентът на раждаемост е отношението между броя на живородените деца и средногодишното население през същата година.

За община Своге, през 2024 г., броя на живородените деца е 102 в сравнение с предходната година, когато броя на живородените деца е бил 123. Стойностите на раждаемостта в общината варират през различните години, като най-високи са през 2016 г. – 139 живородени деца.

Таблица 11 Брой живородени деца в община Своге за периода 2015-2024 г.

Брой живородени деца									
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
113	139	108	121	134	126	125	112	123	102

Източник: НСИ

Ниските стойности на раждаемостта през различните години са в следствие от влошената възрастова структура на населението, ниските доходи, несигурността в икономически план и т.н. Натискът от желание за професионално развитие, амбицията за изграждане на кариера и постигане на високи доходи възпират раждаемостта в общината.

IV.2.3. Смъртност

Смъртността е както биологичен, така и социално обусловен процес. Динамиката ѝ е повлияна от промените в условията за живот на населението, състоянието на възрастовата и половата му структура, екологичната обстановка и множество други фактори. За територия на община Своге равнището на смъртността е с високи стойности за периода 2020 - 2024 год. (фигура №10).

Смъртност в община Своге за периода 2020 – 2024 г.

2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
458	582	414	344	346

Фигура 10 Смъртност в община Своге за периода 2020 - 2024 г

Върху демографската структура в община Своге, влияят процесите на стареене, характеризиращи се с ниска раждаемост и висока обща смъртност. Причините за високата смъртност, както в общината, така и в страната като цяло е, че голяма част от населението което влизат в трудоспособна възраст, всяка година намалява в съотношение с населението излизащо от тази възраст. Повишената смъртност за 2020, 2021 и 2022 г., е следствие на Covid пандемията.

Смъртността сред мъжете е по-висока в сравнение със смъртността сред жените. Продължават и силно изразените различия в смъртността сред градското и селското население. Коефициентът на смъртност е по-висок в селата, отколкото в градовете.

IV.2.4. Миграция на населението

Отрицателният естествен прираст е резултат от бързото намаляване на раждаемостта и поддържането на високо равнище на смъртност. Той в най-голяма степен пряко се отразява върху намаляването на броя на населението не само в страната, но и за територията на община Своге.

За периода 2014-2023 г. в общината също е характерен отрицателен естествен прираст, като единствено през 2020 г., коефициентът на естествен прираст е с благоприятна положителна стойност (таблица № 12). Положителният прираст се дължи на Covid 19 – пандемията.

Таблица 12 Миграция на населението в община Своге за периода 2014-2023 г.

2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Механичен прираст									
-142	-77	-102	-48	-18	-52	1768	-263	-1	51

Източник: НСИ

Според данните от НСИ, отразяващи механичното движение на населението през 2023 г. са се изселили 335 души, а са се заселили 386 души. За периода 2014-2023 г., най-много изселили лица се наблюдават през 2021 г. Анализът на периода 2014-2023 г. показва относително равномерно разпределени параметри при формирането на отрицателното механично движение, като единствено през 2020 г., то е с положителен знак, поради Covid 19 – пандемията.

Най-често посочваните причини за миграциите според изследване на НСИ са: по семейни причини, трудова реализация, по-добри условия за живот и предоставяне на по-добри възможности за развитие на децата.

IV.3. СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ФАКТОРИ

IV.3.1. Средно-годишен доход на човек от населението

За целите на настоящият анализ са използвани статистически данни на НСИ за доходите на домакинствата и съответно за населението в отделните области на страната. Данните за основните икономически показатели за растеж – брутен вътрешен продукт (БВП) и брутна добавена стойност (БДС) се поддържат от Националния статистически институт само на ниво област, за това и характеристиката е представена за София област

В таблица №13 са представени данни относно средногодишния доход на домакинство и лице от домакинство в област София за периода 2019-2023 г.

Таблица 13 Средногодишен доход на домакинство и лице от домакинство в Софийска област и за страната за периода 2019-2023 г.

Показател	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.
Средно на домакинство-лева	10636	11885	13738	16667	18120
Средно на лице - лева	5251	5909	7758	9054	10246

Източник: <https://infostat.nsi.bg>

Данните от таблицата показват, че средногодишния доход на домакинство и на лице от домакинство в Софийска област представя тенденция за постоянно нарастване.

Данните за промяната на нивото на средния доход на глава от населението в българските области показва преимуществото на големите икономически центрове. Нарастващите средни доходи и положителния механичен прираст през годините, предполагат утвърждаването на София като основният инвестиционен и икономически център в страната.

IV.3.2. Трудова заетост

Коефициентът на заетост на населението в Софийска област на възраст 20-64 г. е 78,4%. Коефициентът на заетост в община Своге е близък до средния за областта. Най-много заети са лицата в областта на преработващата промишленост, следвани от търговията и добивната промишленост. Заетите в селското стопанство са една 3.8% от всички заети лица. Населението в трудоспособна възраст в община Своге е 10 972 човека, което е 58,65% от населението на общината.

Съгласно данни от бюро по труда в гр. Своге, безработните лица в гр. Своге към 2023 г. са 5.72 %, а към 2024 -5.39 %, което е намаление спрямо предходната година с 0.33%.

Високата младежка безработица е тенденция, характерна не само на национално, но и на европейско ниво, това е проблем, който е поставен на дневен ред в националната политика. За преодоляване на проблема, следва да се предприемат мерки, свързани с повишаване на квалификацията на младежите, стимулиращи бизнеса за наемане на млади хора, стажантски програми и др.

Съгласно статистически данни на Агенция по заетостта, към 2024 г. 10.5 % от регистрираните безработни лица в община Своге имат висше образование, средно образование имат – 69.7% , основно има 17% и начално и по-ниско – 2.8%.

IV.3.3. Състояние на инфраструктурата

IV.3.3.1. Транспортна инфраструктура

Нормалното функциониране на общината като единен механизъм е тясно свързано с изградените транспортни мрежи и видовете транспорт използван на територията ѝ. Географското разположение на Община Своге съдейства за доброто ѝ

включване в националната транспортна мрежа. Транспортната система в Общината се състои от републикански, общински и местни пътища и железопътен транспорт.

Пътната мрежа на територията на Община Своге не е в добро състояние, но има достъп до всички населени места.

Транспортната инфраструктура както и селищната мрежа се предопределят от преминаването на път II-16 Мездра-София, както главната пътна артерия, железопътната магистрала София-Мездра-Горна Оряховица разположени по протежението на р. Искър.

Главната пътна артерия преминава през общинската територия, като от юг на североизток преминава през Владо Тричков, Луково, Реброво, Томпсън, Редина, Своге, Желен, Церово, Бов, Лакатник. Пътят е жизненоважна транспортна връзка, тъй като на юг свързва града със столицата и международен път Е80, преминаващ през територията на България от Калотина до Капитан Андреево, а на север се свързва с европейски път Е79, преминаващ през цялата територия на България от най-северната до южната и точка или Видин-Кулата, част от транспортен коридор №4 (Централна Европа-Видин-София-Атина). Добрата транспортна връзка е предпоставка за икономическото развитие на района и по-лесния превоз на работната ръка и стоки.

Освен главната връзка, ключови за развитието на общината са:

- Път III-162 /Елисейна-Своге/-Миланово-Долна Бяла – Речка – Стояново – Монтана – Враца, връзка с община Мездра, област Враца;
- Път и III-164 Своге-Искрец-Бучин проход връзка с община Годеч, с община Костинброд и община Драгоман;

Освен 4 км първокласен път, 27 км второкласен път, 75 км. третокласен път, общината разполага с 218 км, общински пътища. Около $\frac{1}{4}$ от тях са в незадоволително техническо състояние. Макар да се правят периодични ремонти на отделни участъци, голяма част от пътищата имат нужда от ремонт и рехабилитация, за което са необходими и по-големи финансови ресурси.

IV.3.3.2. ВиК инфраструктура и мрежа за отпадни води

Град Своге, с. Искрец, с. Свидня и част от с. Церово се захранват от каптиран извор „Пеща“. Водоснабдяването на гр. Своге се извършва от главен водопровод, задоволителен 90% от потреблението му. Останалите населени места са захранени от локални водоизточници. В общината около 6% от населението е зависимо от сезонната неравномерност. Довеждащите водопроводи за гр. Своге са: Ф300ст, Ф426ст, Ф475 АЦ, Ф530ст, Ф560 РЕНР. Необходима е подмяна на АЦ и стоманените тръби от довеждащите водопроводи. Количеството на доставена вода за домакинствата в община Своге (68 л/ч ден), а за ден на човек е 111 л/ч ден. Общата дължина на водопроводната мрежа на община Своге е 586 км.

Напорните резервоари в общината са с обем: $V = 250 \text{ m}^3$, 150 m^3 , 100 m^3 , 50 m^3 , 25 m^3 . Необходимо е да се ремонтират строителната част, тръбните разводки и арматурите. За кв. „Джиджовица“ е необходимо изграждане на нови резервоари с по-голям обем.

Общината се нуждае от нова, отговаряща на съвременните изисквания водопроводна и канализационна мрежа. В централна градска част на гр. Своге е

извършена подмяна на водопроводната мрежа. Подменена е и част от канализационната мрежа в центъра. За цялата територии на общината, услугите по водоснабдяване и канализация се извършват от „Водоснабдяване и канализация“ ЕООД – София. Водопроводната мрежа е изградена през миналия век (най-старите водопроводни мрежи са изградени 1950-1976 год), като амортизираната система води до големи загуби, което от своя страна довежда до повишаване цената на водата за крайния потребител. Водопроводите и канализационните мрежи се нуждаят от подмяна поради големия брой аварии.

IV.4. АНАЛИЗ НА КОМПОНЕНТИТЕ И ФАКТОРИТЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА

Целта на настоящият раздел е да се определи и анализира съществуващото състояние на околната среда (по компоненти и фактори), което има съществено значение за разработването и по-нататъшното прилагане на програмата за опазване на околната среда.

Състояние на околната среда по компоненти и фактори – атмосферен въздух, води, почви, защитени територии и биоразнообразие, шум, зелени площи и т.н. (в т.ч. и източници на замърсяване) е представено като отделни подточки в настоящият раздел. Анализи на текущото състояние на околната среда и прогнозиране на бъдещото и изменение по компонентите и факторите е представено по-долу, както следва:

IV.4.1. Атмосферен въздух

Атмосферният въздух е елемент на околната среда, който оказва пряко и косвено въздействие върху здравословното състояние на човека. Атмосферното замърсяване е проблем на модерното общество, актуален най-вече за големите градове и индустриалните райони. Опазването на качеството на атмосферния въздух е огромен проблем, който ще доминира в политиката на ЕС и през следващите години. Въздухът няма да стане по-чист единствено чрез стриктен контрол на замърсяването. Това ще изисква задълбочени промени в политиката на ЕС, националните и местните политики като разнообразие на мерки, действия и практики в различните области.

Качеството на въздуха е последица от комбинираното действие на много и разнообразни фактори. Метеорологичните характеристики въздействат пряко върху разпространението на замърсителите в атмосферния въздух. Нивото на замърсяване на въздуха се определя както от количеството емисии от различни източници, така и от характера на разсейването им в атмосферата. Във връзка с ограничаване на антропогенното въздействие са издавани различни нормативни актове, имащи за цел защитата здравето на човека и на околната среда от отрицателни последици. С тези закони и норми се ограничават:

- емисии – въз основа на видовете източници се определят допустимите концентрации вредни вещества в т. н. димни газове, които могат да бъдат изпускани в атмосферния въздух - Норми за допустими емисии (НДЕ);
- имисии – определят се допустимите (граничните) концентрации на вредните вещества, чието наличие в атмосферния въздух не е свързано със здравен риск за

населението - Пределно допустими концентрации (ПДК). Пределно допустима концентрация (ПДК) е максималната концентрация на вредно вещество, която за определен период от време не оказва нито пряко, нито косвено вредно въздействие върху човека.

Нормативните документи в сектор „качество на атмосферния въздух“ са Наредби на МОСВ:

- Наредба № 14/1997 г. - Норми за пределно допустими концентрации на вредни вещества в атмосферния въздух на населените места;
- Наредба № 12/2010 г. за норми за серен диоксид, азотен диоксид, фини прахови частици, олово, бензен, въглероден оксид и озон в атмосферния въздух;
- Наредба № 11/2007 г. за норми за арсен, кадмий, никел и полициклични ароматни въглеводороди в атмосферния въздух;
- Наредба № 7 от 3.05.1999 г. за оценка и управление качеството на атмосферния въздух;

IV.4.2. Качество на атмосферния въздух в община Своге

Съгласно изискванията на националното и европейско законодателство територията на България е разделена на шест Района за оценка и управление на качеството на атмосферния въздух (РОУКАВ) – Агломерация Столична, Агломерация Пловдив, Агломерация Варна, Северен/Дунавски район, Югозападен район и Югоизточен район. Анализът на данните за качеството на атмосферния въздух (КАВ) се извършва по райони, като се отчита спецификата на всяко населено място, в което се извършва контрол. (фигура № 11).

Фигура 11 Карта на районите за оценка и управление на КАВ в страната

Съгласно Заповед № РД 969/21.12.2013 г. на Министъра на околната среда и водите за определяне на райони за оценка и управление на атмосферния въздух (РОУКАВ), община Своге като част от София област попада в Югозападен район за оценка и управление на КАВ, в който се следят показателите на: ФПЧ_{10} и $\text{ФПЧ}_{2.5}$, SO_2 , NO_2 , O_3 , CO , C_6H_6 , Pb , Cd , Ni , As и ПАВ.

На територията на общината не са разположени пунктове за мониторинг, част от Националната автоматизирана система за контрол качеството на атмосферния въздух (НАСККАВ). За територията на Югозападен район за управление на КАВ е разположен един пункт, част от НАСККАВ – ръчен пункт за мониторинг № 025640706 - „Пирдоп“, следящ качеството на атмосферния въздух по показатели: ФПЧ_{10} , (Cd и Pb), NO_2 , SO_2 и H_2SO_4 .

Качеството на атмосферния въздух на територията на община Своге периодично се следи от мобилни автоматични станции (МАС). Мобилните автоматични станции се използват за извършване на допълнителни измервания в райони, в които липсват или е ограничен броят на стационарните пунктове, както и при аварийни ситуации, поръчки от държавни и общински организации, за проследяване ефекта от изпълнението на общинските програми за намаляване нивото на атмосферните замърсители. За периода 2020-2024 г. за района на община Своге не са извършвани измервания на показателите, характеризиращи КАВ с Мобилна автоматична станция (МАС) към Изпълнителна агенция по околна среда – София (ИАОС).

Съгласно регионалните годишни доклади за състоянието на околната среда на РИОСВ – София, за района на София област, общините с нарушено КАВ са Златица и Пирдоп. За останалите общини в т.ч. и община Своге се наблюдава достигане на нормите по показатели, характеризиращи КАВ, като най-вече е достигнато съответствие с нормата за ФПЧ_{10} за календарната 2024 г. Промислеността в града е със силно понижена активност, и не оказва влияние върху качеството на атмосферния въздух с емитирани вредни вещества. Изключение правят по-големите предприятия в общината в.ч. предприятия от хранително-вкусовата промишленост – захарни изделия (гр.Своге, с. Владо Тричков, с. Гара Лакатник) и млекопреработка (м. Пършевица, с. Бов); производство на картонени опаковки (гр. Своге); дърводобив и дървопреработване (гр. Своге, с. Церово, с. Свидня, с. Миланово, с. Реброво, с. Искрец, с. Гара Бов, с.Гара Лакатник, с. Батулия, с. Томпсън и с. Луково) и др.

Като проблеми, които водят до влошено качеството на атмосферния въздух могат да бъдат отнесени и линейните източници на емисии – пътищата, магистралите и уличните мрежи. Атмосферният въздух в района най-силно е повлиян от автомобилния транспорт. През дефилето, по поречието на река Искър, минава път II-16 от Републиканската пътна мрежа с прилежащите му третокласни и четвъртокласни пътни връзки до местни селища, махали и вилни зони. Автомобилният поток в направление София - Своге - Мездра е със сред интензивност, включително и през лятото. Основното направление с над средна интензивност е към София и от София на работещите в столичния град.

Други източници на замърсяване в областта са кариерните разработки, пътно-строителните дейности, горивните инсталации в комунално-битовия сектор и др. Оценката на емисиите от битовото отопление е трудно да бъде определено, тъй като е необходимо да се разполага с точна информация за броя на домакинствата, тяхното разпределение по жилищни квартали и комплекси, начина на отопление и консумацията на течни, газообразни и твърди горива (дърва, въглища, брикети) от всяко домакинство. С такава информация, не разполага нито една община в България, тъй като няма изградена единна система за инвентаризация както на горивата, ползвани от населението за отопление и други битови нужди.

Всички описани по-горе източници на замърсявания могат да се причислят като такива с краткосрочно влияние по отношение на качеството на атмосферния въздух в общината.

Природно-географските фактори също оказват добри условия за самопречистване на въздуха за района на община Своге. Благоприятно влияние в тази насока имат, както много високия процент естествена горска растителност в пределите на общината, така и планинско-долинната ветрова циркулация. В същото време под влияние на локални метеорологични обстановки възникват условия за задържане на замърсители във въздуха, което се свързва със случаите на тихо време, висок брой на мъгли през зимния сезон, висока относителна влажност на въздуха, ниско количество на валежите през пролетно-летния сезон.

За подобряване на проблемите водещи до замърсяване на въздуха основно значение имат мерките по подобряване на пътната структура, стриктно изпълнение на нормативните изисквания от страна на промишлените предприятия и строителните дейности, газифициране на битовия сектор.

Изводи:

- ✓ *В община Своге не са констатирани превишения на пределно допустимите концентрации (ПДК) за вредни вещества във въздуха, съгласно ЗЧАВ;*
- ✓ *Климатичните условия в общината благоприятстват разсейването на атмосферни замърсители в приземния въздушен слой.*
- ✓ *В община Своге няма съществени промишлени източници на вредни емисии в атмосферния въздух;*
- ✓ *Отоплителните инсталации могат да се разглеждат като основен източник на замърсяване на въздуха през зимния сезон. Желателно е да се търсят и използват нови енергийни източници, което ще допринесе за ограничаване на емисиите, свързани с използването на течни и твърди горива, които се характеризират с високо съдържание на сяра.*

IV.4.2. Води

В Р. България управлението на водните басейни се извършва от четирите Басейнови Дирекции, част от държавната администрация на Министерство на околната среда и водите (МОСВ). Управлението на водните басейни в община Своге се извършва

от Басейнова Дирекция за управление на водите – Дунавски район (БДДР) с административен център гр. Плевен. (фигура №12)

Оценката за състоянието на водните тела (повърхностни и подземни) е част от Плана за управление на речните басейни (ПУРБ), който се актуализира на всеки шест години. В ПУРБ 2022-2027 г. за Дунавски район е изготвена оценка за състоянието на повърхностните и подземни водни тела в т.ч. на територията на община Своге на база данните от мониторинга през периода 2016-2021 г. Допълнително Басейнова дирекция „Дунавски район” (БДДР) изготвя междинни оценки за състоянието на водните тела и ежегодни доклади за състоянието на водите, включващи анализ на резултатите от мониторинга през предходните години. Мониторингът бива контролен и оперативен.

Фигура 12 Административно-териториални граници на БДР

IV.4.2.1. Повърхностни води

Водните обекти на територията на Басейновата дирекция се отнасят към две категории повърхностни води – „река“ и „езеро“. Към категория „река“ се отнасят речните водни тела и язовирите, образувани през преграждане на река, която над язовира формира самостоятелно водно тяло. Към категория „езеро“ се отнасят естествените езера и язовири (водоеми), които са изкуствено създадени извън съществуващия водосбор на реките (изкуствени водни тела - ИВТ) или са разположени в началото на реките и над тях не е обособено самостоятелно водно тяло.

На база на тези показатели на територията на Община Своге са идентифицирани два типа повърхностни водни тела от категория „река“ (R2- Планински реки в Понтийска провинция и R4 - Полупланински реки в Понтийска провинция) (таблица №14).

Таблица 14 Повърхности водни тела - речен тип на територията на община Своге

Код на водното тяло	Име на реката	Код на типа	Име на типа	Географско описание на водното тяло
BG1IS300R1018	Искрецка	R2	Планински реки в Понтийска провинция	Р. Искрецка от извор до вливането и в р. Искър при Своге
BG1IS300R1017	Батулийска	R2	Планински реки в Понтийска провинция	р. Батулийска от извор до вливане в р. Искър при Реброво, вкл. притоците - Огойска и Елешница
BG1IS300R019	Габровница	R2	Планински реки в Понтийска провинция	р. Габровница от извор до вливане в р. Искър при Габровница
BG1IS135R1326	Искър	R4	Полупланински реки в Понтийска провинция	р. Искър от вливане на р. Батулийска при Реброво до вливане на р. Габровница при Елисейна, вкл. притока р. Трескавец

Източник: ПУРБ БДПР 2022 – 2027 г.

Повърхностният отток на територията на общината се формира от дъждовни води и в малка степен от топенето на снеговете. Честите и продължителни летни засушавания и високите изпарения през летния период водят до пресъхване на малките притоци, а по-големите реки силно намаляват водните си количества.

- **р. Искрецка** – р. Искрецка е ляв приток на р. Искър с обща дължина 22 км. Искрецка река извира в махала „Завидовска падина“ на село Бучин проход, на 791 м н.в., в западната част на Мала планина под името Реката. Тече на изток в дълбоко всечена долина между Понор планина на север и Мала планина на юг, поради което водосборният басейн на реката е много малък. Влива се отляво в река Искър, на 457 м н.в., в чертите на град Своге. Площта на водосборния басейн на реката е много малък, едва 57 км², което представлява 0,7% от водосборния басейн на река Искър.

Основни притоци: Боровска река (ляв), Драгански дол (десен), Брезенска река (ляв), Сирищна река (ляв), Свидненска река (десен). Средногодишният речен отток на Искрецка река при град Своге е 4.00 m³/s, с ясно изразен пролетен максимум.

- **Батулийска река** - е десен приток на река Искър с дължината ѝ е 40,2 km. Батулийска река извира на 450 m западно от хижа „Мургаш“ на 1366 m н.в. в планината Мургаш, Стара планина. Тече на север под името Непритка в дълбока долина между Голема планина на север и Софийска планина на юг. В началото се нарича Търсова река, след устието на левия си приток Йовковски дол – Ябланица,

а след устието на Огойска река (десен приток) – Бакьовска река, като в този си участък приема отляво най-големия си приток река Елешница. След село Батулия, вече под името Батулийска река, долината ѝ се разширява и се влива отдясно в река Искър на 496 m н.в. при село Реброво.

Площта на водосборния басейн на реката е 256 km², което представлява 3,0% от водосборния басейн на река Искър.

Основни притоци: Еловица (десен), Бързък (десен), Йовковски дол (ляв), Канчов дол (десен), Говежди дол (десен), Огойска река (десен), Златев дол (десен) и Елешница (ляв).

- **р. Габровница** - е река в България, Софийска област – община Своге, десен приток на река Искър. Дължината ѝ е 22 км. Ржана планина. Река Габровница извира на около 600 м западно от връх Брезовишка чука (1378 м) в Ржана планина, Стара планина, на 1275 м н.в. В началото тече в северозападна посока, а след манастира „Седемте престола“ – в северна, в дълбока залесена долина между Ржана планина на североизток и изток и Голема планина на югозапад и запад. При село Габровница (на 2 км преди устието ѝ) долината ѝ се разширява и се влива отдясно в река Искър на 318 м н.в.

Площта на водосборния басейн на реката е малък – 96 км², което представлява едва 1,1% от водосборния басейн на река Искър. Основни притоци: Зимнишки дол (десен), Брезовска река (ляв), Зеленишка река (десен), Еленовдолска река (десен). Пълноводието на реката е през месеците март-юни, дължащо се на снеготопене и дъждове, а маловодието – юли – октомври.

- **Поречие на р. Искър** - река Искър е най-старата река на Балканския полуостров и е единствената река, запазила първоначалната си посока след станалите по-късно големи промени на земната повърхност. Искър е най-дългата река в България – 368 км, тече от юг на север и се влива като десен приток на р. Дунав. Има 25 притока. Образува се от реките Бели, Черни и Леви Искър. За начало на р. Искър се приема Черни Искър. Водосборът на р. Искър е 8646 км². Гъстотата на речната мрежа е 1.1 км/км². Най-големият приток на р. Искър е р. Малък Искър с дължина е 85.5 км. Други значими притоци на р. Искър са р. Лесновска (Стари Искър) - 65 км и р. Златна Панега (50 км).

Община Своге е богата на възможности за развитие на алтернативна енергия, като на река Искър са разположени 5 малки ВЕЦ-а, а в процес на изграждане е проект с обща инсталационна мощност на деветте си съоръжения - 145 милиона киловатчаса. Каскада "Среден Искър" реализира чрез публично - частно партньорство между "ПВБ Пауър България" и община Своге.

IV.4.2.3. Химично състояние на повърхностните води

За оценка на химичното състояние на повърхностните водни тела в ПУРБ БДДР 2022-2027 г. са ползвани набор от мониторингови данни от изпълнение на програмата за

контролен и оперативен мониторинг по време на първия ПУРБ, резултати от мониторинг в транснационалната мониторингова мрежа (TNMN – ICPDR) с пунктове на р. Дунав и големите притоци, резултати от проведената третата експедиция – за обследване на р. Дунав JDS-3; резултати от изпълнявания собствен мониторинг по КР и условия на разрешителен режим в областта на приоритетните вещества.

При оценката на химичното състояние се извършва сравнителен анализ на средногодишните измерени концентрации по всяко приоритетно вещество (ПВ) и определените стандарти за качество на околната среда (СКОС), съгласно Наредба за стандарти за качество на околната среда за приоритетни вещества и някои други замърсители, от 09.11.2010 г., приета с ПМС № 256 от 01.11.2010 г. Ползвани са за сравнение резултати за анализ на биота и седимент от завършилата научна разработка „Проучване и оценка на химичното състояние на повърхностните води.

Превишените концентрации на приоритетни вещества (ПВ) над определените СКОС се наблюдават за едно водно тяло на територията на община Своге (*поречие на р. Искър, водно тяло - BG1IS135R1426- р. Искър от вливане на р. Владайска до вливане на р. Батулийска при с. Реброво*), в което е измерено високо съдържание на органичен разтворител – трихлорметан. Най-вероятната причина за замърсяване на водното тяло е нерегламентирано заустване на непречистени отпадъчни води, в това число и от промишлени източници.

IV.4.2.4. Екологично състояние на повърхностните води

Оценката на екологичното състояние на повърхностните водни тела за района на Басейновата дирекция е извършена съгласно единен национален подход, съгласуван от четирите БД и утвърден от МОСВ, а именно „Общ подход за оценка на екологичното състояние и екологичния потенциал на повърхностните водни тела в Р. България“. При оценката на анализирания специфични замърсители е използвана „Методология за начина на ползване на определени фонове концентрации при оценка на химичното и екологично състояние“.

За оценката на екологичното състояние на повърхностните водни тела са ползвани и обработени натрупани мониторингови данни от изпълнение на програмата за мониторинг на водите по време на първия ПУРБ. Използвани са също междинните резултати от одобрените доклади по изпълнението на обществена поръчка „Интеркалибриране на методите на анализ на биологичните елементи за качество за типовете повърхностни води на територията на Р. България, съответстващи на общи Европейски типове от Географските групи по интеркалибрация.

Съгласно данни от актуализацията на плана за управление на речните басейни (2022-2027 г.), химичното и екологичното състояние на повърхностните водните тела на територията на община Своге е както следва.

Таблица 15 Химично и екологично състояние на повърхностните водни тела на община Своге

№	Код на повърхностното водно тяло	Географско описание на повърхностното водно тяло	Екологично състояние	Химично състояние
1	BG1IS300R1018	р. Искрецка от извор до вливане в р. Искър при Своге	умерено	неизвестно
2	BG1IS300R1017	р. Батулийска от извор до вливане в р. Искър при Реброво, вкл. притоците - Огойска и Елешница	добро	добро
3	BG1IS300R019	р. Габровница от извор до вливане в р. Искър при Габровница	добро	добро
4	BG1IS135R1326	р. Искър от вливане на р. Батулийска при Реброво до вливане на р. Габровница при Елисейна, вкл. притока р. Трескавец	лошо	неизвестно

Източник: ПУРБ 2022-2027 г.

По отношение на състоянието на водите на територията на община Своге, може да се направи заключението, че по-голямата част от тях се намират в добро химично и екологично състояние с изключение на участъка на р. Искър от вливане на р. Батулийска при Реброво до вливане на р. Габровница при Елисейна, вкл. притока р. Трескавец. Лошото състояние на речния участък се дължи на заустване на битово-фекални и промишлени отпадъчни води. Допълнителни източници на замърсяване е земеделската и животновъдна практика (предимно от лични стопанства), стари замърсявания, изоставени минно-технически съоръжения.

Поддържането на качеството на речните води се затруднява и от естествените природни фактори, свързани с характеристиките на речните долини и техният потенциал за склонови деформации (свлачища), поройност и др. На това основание реките подлежат на речни корекции и регулация на оттока, което се отразява върху хидроморфологичния им потенциал. Нарушаването на хидроморфологичния потенциал на реките влияе върху натоварването им с вредни и биогенни вещества и влошава значително самопречиствателната им способност.

IV.4.2.5 Подземни води

За територията на община Своге са определени три подземни водни тела, разположени в следните водоносни хоризонти – *Карстови води в Годечкия масив*, *Карстови води в Централния Балкан* и *Карстови води в Западния Балкан*. Състоянието на подземните води се оценяват въз основа на информация, която ИОАС изпраща до Басейнова Дирекция „Дунавски район“. Пробите се анализират в ИАОС – регионална лаборатория - Пловдив, Регионална лаборатория – Смолян, ограничен брой проби в Регионална лаборатория – Варна и Лаборатория Централен офис – София. За всеки отделен мониторингов пункт има определена схема за пробонабиране и анализиране, както следва:

- 1.) **I група – основни-физико-химични показатели** - разтворен кислород, рН, електропроводимост, нитратни йони, амониеви йони, температура, перманганатна окисляемост, обща твърдост, калций, магнезий, хлориди, натрий, калий, сулфати, хидрокарбонати, карбонати, сух остатък – анализират се всички показатели във всички пунктовете за подземни води сезонно (четири пъти в годината) или на полугодие (два пъти годишно – в пет мониторингови пункта).
- 2.) **II група - допълнителни физико-химични показатели** – нитритни йони, фосфати, желязо (общо), манган – анализират се всички или отделни показатели във всички мониторингови пунктове сезонно (четири пъти в годината) или на полугодие (два пъти годишно).
- 3.) **III група – метали и металоиди** – олово, кадмий, арсен, живак, мед, цинк, никел, хром (общ), хром – тривалентен, хром – шествалентен, обща α – активност, обща β – активност, естествен уран, радий R226 – анализират се всички или отделни показатели във всички мониторингови пунктове веднъж годишно през трето тримесечие, а в четири мониторингови пункта, в които са фиксирани съдържания на радиоактивни компоненти над стандарт съгласно Наредба № 1/2007г. за проучване, ползване и опазване на подземните води – тези показатели се анализират четири пъти в годината.
- 4.) **IV група – органични вещества** – четири пъти в годината е предвидено да се извършват анализи на трихлоретилен и тетрачлоретилен

Оценката на химичното състояние на ПВТ е извършена съгласно подход за оценка на химичното състояние на подземните водни тела и е дадена в две категории – добро и лошо. Подходът е разработен в съответствие с изискванията на Директива 2000/60/ЕС, Директива 2006/118/ЕО за опазване на подземните води от замърсяване и влошаване, Наредба № 1 за проучване, ползване и опазване на подземните води, Ръководство № 18 за състоянието на подземните води и оценка на тенденциите, Ръководство №17 за предотвратяване или ограничаване на преките и непреките отвеждания, и Ръководството за докладване по РДВ през 2016 г.

Получените резултатите са сравнени със стандарт за качество съгласно Приложение № 1 към чл. 10, ал. 2, т. 1 на Наредба № 1 от 10.10.2007г. (ДВ, бр. 87 от 2007г., посл. изм. и доп., ДВ, бр. 102 от 23 декември 2016 г.) за проучване, ползване и опазване на подземните води и с референтни стойности (РС) (определени по реда на чл. 118б от Закона за водите) на отделните показатели.

Резултатът от извършената обща оценка на химичното и екологично състояние на ПВТ на територията на община Своге е представено в следващата таблица.

Таблица 16 Подземни водни тела на територията на община Своге

<i>Код на ВТ</i>	<i>Име на ВТ</i>	<i>Химично състояние</i>	<i>Количествено състояние</i>
BG1G00000TJ046	Карстови води в Годечкия маси	добро	добро

BG1G0000TJK045	Карстови води в Централен Балкан	лошо	добро
BG1G0000TJK044	Карстови води в Западния Балкан	добро	добро

Източник: ПУРБ БДПР 2022-2027 г.

В ПУРБ 2022-2027 г. подземно водно тяло с код BG1G00000TJ046-Карстови води в Годечкия масив е оценено в добро химично и количествено състояние. Поставената цел за подземното водно тяло е „Запазване на доброто количествено и химично състояние“.

Подземно водно тяло с код BG1G0000TJK045- Карстови води в Централен Балкан е оценено в лошо химично и добро количествено състояние. Съгласно ПУРБ целите за опазване на подземното водно тяло са:

- Запазване на добро количествено състояние;
- Предотвратяване на влошаване на химичното състояние по показател NO3 и NH4
- Запазване на доброто химично състояние по останалите показатели;

Подземно водно тяло с код BG1G0000TJK044-Карстови води в Западен Балкан е оценено в добро химично и екологично състояние. Поставената цел в ПУРБ 2022-2027 г. е: „Запазване на доброто химично и количествено състояние“.

В следващата таблица са представени определените водни ресурси, допустими за черпене от кладенци за собствени потребности на гражданите на община Своге и максимален брой на кладенците в подземните водни тела на територията на общината.

Таблица 17 Определени ресурси, допустими за черпене в ПВТ "Карстови води в Годечкия маси", "Карстови води в Централен Балкан" и "Карстови води в Западен Балкан"

Код на ПВТ	Населено място	Допустими за черпене водни количества	Регистрирани кладенци, бр.	Максимален брой кладенци в населеното място
BG1G00000TJ046	с. Бакьово	0,3	5	36
BG1G00000TJ046	с. Батулия	0,1	0	11
BG1G00000TJ046	с. Бов	0,4	0	49
BG1G00000TJ046	с. Бов (Гара Бов)	0,7	3	78
BG1G00000TJ046	с. Брезе	0,6	0	66
BG1G00000TJ046	с. Брезовдол	0,1	0	14
BG1G00000TJ046	с. Буковец	0,1	0	16
BG1G00000TJ046	с. Владо Тричков	3,7	419	438
BG1G00000TJK045	с. Габровница	0,1	2	9
BG1G00000TJ046	с. Губислав	0,5	0	57

BG1G00000TJ046	с. Добравица	0,2	0	27
BG1G00000TJ046	с. Добърчин	0,0	0	4
BG1G00000TJK044	с. Дружево	0,5	0	61
BG1G00000TJK045	с. Еленов дол	0,0	0	2
BG1G00000TJ046	с. Желен	1,8	52	218
BG1G00000TJ046	с. Завидовци	0,1	0	14
BG1G00000TJ046	с. Заногче	0,2	0	22
BG1G00000TJ046	с. Заселе	0,4	2	50
BG1G00000TJ046	с. Зимевица	1,5	12	184
BG1G00000TJ046	с. Левище	0,1	0	9
BG1G00000TJ046	с. Лесковдол	0,3	17	40
BG1G00000TJ046	с. Луково	5,7	97	674
BG1G00000TJK044	с. Миланово	0,9	0	106
BG1G00000TJ046	с. Огоя	0,6	16	71
BG1G00000TJ046	с. Оплетня	0,2	0	21
BG1G00000TJ046	с. Осеновлаг	0,6	0	67
BG1G00000TJ046	с. Реброво	1,2	6	143
BG1G00000TJ046	с. Редина	0,1	0	6
BG1G00000TJ046	с. Свидня	3,7	109	437
BG1G00000TJ046	гр. Своге	4,1	67	493
BG1G00000TJ046	с. Томпсън	2,4	196	280
BG1G00000TJ046	с. Церецел	0,1	0	7
BG1G00000TJ046	с. Церово	1,6	41	195
BG1G00000TJ046	с. Ябланица	0,2	0	26

Източник: МОСВ

IV.4.2.6 Питейни води – количествени и качествени характеристики

Количеството и качеството на водите от повърхностни водоизточници, търпят значително колебание в зависимост от сезона и валежа. Характерните замърсявания на водите, предназначени за питейни нужди са високата мътност, цветност и окисляемост. На територията на община Своге е изградена една пречиствателна станция за питейни води (ПСПВ), намираща се в с. Гара Лакатник, община Своге. ПСПВ Гара Лакатник е с капацитет 30 l/s. Тя е двустъпална с два броя бързи филтри, но е силно амортизирана и се нуждае от реконструкция. Пречиствателната станция в с. Искрец не е довършена, като е на етап груб строеж.

Изградените пречиствателни станции в обхвата на ВиК дружеството в своята цялост са неефективни по редица причини – несполучливо техническо решение, частична изграденост, висока степен на амортизация. Ниската ефективност на ПСПВ е причина за отлагане на утайки по водопроводната мрежа, което пък е предпоставка за вторично влошаване качеството на водата за консуматорите.

В химичната лаборатория на „Водоснабдяване и канализация“ ЕООД – гр. София в рамките на един месец се обхващат с пробовземания всички райони, като се вземат водни проби от водоизточниците - повърхностни и подземни, както и пунктове от мрежата в населените места. Пунктовете от мрежата са съгласувани с РЗИ – Софийска област. Копия от протоколите от анализа на водите от водоизточниците на територията на община Своге се предават в Басейнова дирекция „Дунавски район“.

Анализът на водите от водопроводната мрежа на населените места в община Своге, обхваща 12 показателя, съгласно Наредба №9/2001 за качеството на водата, предназначена за питейно-битови цели, а за водоизточниците – по 20 показателя, съгласно Наредба №12/2002 г. за качествени изисквания към повърхностните води, предназначени за питейно-битово водоснабдяване. Химичния анализ на водите е по утвърдените стандарти на БДС ISO EN за питейна вода. Освен физико-химичен анализ на водите, лабораторията извършва и микробиологичен анализ чрез тестове, а от всяко селище по една проба се анализира от РЗИ-Софийска област по БДС 17335 и БДС 17336.

Направените анализи показват, че някои от пробите за района на РЗИ-Софийска областта дават отклонения по химични и микробиологични показатели.

Отклоненията по химични показатели са по-висока мътност, оцветеност, викаперманганатна окисляемост /разтворени органични вещества във водата/, амониев йон и нитрити, амониев йон и нитрити. Такива отклонения се забелязват главно при повърхностните водоизточници. Отклоненията имат сезонен характер и са пряко свързани с промяната на метеорологичните условия. Обикновено след обилни валежи и снеготопене се влошава показател мътност. Отклоненията в микробиологичните показатели се дължат на неправилното дезинфекциране на водата с хлорни реагенти.

IV.4.2.7 Водоснабдителна система

Водоснабдителните услуги в община Своге се извършват от „Водоснабдяване и канализация“ ЕООД – гр. София. В общината има изграден един магистрален водопровод с каптиран дебит от 210 л/сек., от който частично са водоснабдени части от гр. Своге (90%) и част от селата Искрец, Свидня и Церово. Останалите населени места се водоснабдяват от локални водоизточници. Количеството на доставената вода на човек от населението в общината е 111 л/ч ден, което е сравнително близко до стойността на показателя за страната (137 л/ч ден) и областта (119 л/ч ден). Количествата на доставената вода за домакинствата в община Своге (68 л/ч ден) е по-ниска от стойностите за областта и страната (съответно 86 и 90 л/ч ден). Град Своге е зониран на ниска (водоснабдява се 30% от населението) и висока зона (водоснабдява се 70% от населението). Водоснабдяването на ниската зона е гравитачно, а на високата зона е на

помпена зона и напорен резервоар. Село Реброво е водоснабдено гравитачно на 50 % и 50 % помпажно за висока зона. Село Батулия е разделено на зони, посредством напорни резервоари, които осигуряват различни напори във водопроводната мрежа. Те се захранват помпажно от две помпени групи. Гара Лакатник е водоснабдена помпажно от два резервоара за ниска и висока зона. Село Искрец също е разделено на две зони, ниската зона се захранва директно от каптаж, а високата зона се захранва от помпена станция.

Водопроводната мрежа в цялата община е остаряла и амортизирана, което води до чести аварии и загуба на питейна вода. В по-голямата си част водопроводната мрежа е изградена от азбестоциментови и стоманени тръби.

В следващата таблица е представен списък с обектите на територията на община Своге, които са в процес на реконструкция и/или ново изграждане и които ще бъдат завършени и въведени в експлоатация до края 2026 година и съответно предадени за експлоатация на ВиК - София:

Таблица 18 Очаквано изграждане и предоставяне за стопанисване на публични активи на територията на община Своге в областта на ВиК сектора

№	Населено място	Тип обект
1	гр. Своге	Реконструкция и основен ремонт на водопроводна мрежа на гр. Своге.
2	гр. Своге	Изграждане на канализационна мрежа.
3	гр. Своге	Подмяна на помпени агрегати в ПС.
4	с. Реброво	Реконструкция и основен ремонт на водопроводна мрежа.
5	с. Реброво	Подмяна на помпени агрегати в ПС.
6	с. Зимевица	Реконструкция и основен ремонт на външна и вътрешна водопроводна мрежа.
7	с. Габровница	Реконструкция и основен ремонт на водопроводна мрежа.
8	с. Гара Лакатник	Реконструкция и основен ремонт на водопроводна мрежа.
9	с. Гара Лакатник	Подмяна на помпени агрегати в ПС.
10	с. Церово,	Реконструкция и основен ремонт на водопроводна мрежа.
11	с. Томпсън	Реконструкция и основен ремонт на водопроводна мрежа.
12	с. Томпсън	Подмяна на помпени агрегати в ПС.
13	с. Владо Тричков	Реконструкция и основен ремонт на водопроводна мрежа.
14	с. Искрец	Подмяна на помпени агрегати в ПС.
15	с. Батулия	Подмяна на помпени агрегати в ПС.
16	с. Свидня	Подмяна на помпени агрегати в ПС.
17	с. Дружево	Реконструкция и основен ремонт на външна и вътрешна водопроводна мрежа.
18	с. Гара Бов	Реконструкция и основен ремонт на водопроводна мрежа.

Източник: Бизнес план за развитието на дейността на „Водоснабдяване и канализация“ ЕООД – София, като ВиК оператор за периода 2022-2026 г.

IV.4.2.8 Канализационна мрежа

В община Своге степента на изграденост на канализационната мрежа е много ниска. Частично изградена канализационна мрежа има в гр. Своге (60%) и селата Церово (40%), Реброво (20%), Искрец (35%). и Гара Лакатник (30%). В останалите населени

места се използват септични ями и попивни кладенци. Към Басейнова дирекция „Дунавски район“ с център Плевен има издадени 12 разрешителни за ползване на водни обекти за заустване на канализационните системи от населените места без пречистване. В обхвата на тези населените места влизат и гр. Своге и село Искрец.

В община Своге е наложително изграждането на пречиствателна станция за отпадни води. Това обаче е оправдано, ако се обхванат повече населени места, така че броят на жителите, ползващи пречиствателната станция, да отговаря на нормите за експлоатация на съоръжението. Като алтернативен вариант е възможно изграждането на модулни пречиствателни станции в отделните населени места, които като техническо решение са особено подходящи за села с малък брой жители. Те са и икономически по-рационални, защото не изискват значими инвестиции.

IV.4.2.9 Източници на замърсяване

Качеството на водите е най-значителния индикатор за въздействието на човешката дейност върху естествената водна среда. Основните източници на замърсявания на водите, от които идват и съответните проблеми са земеделието, промишлеността, транспорта и населените места, като голяма част от тези замърсявания постоянно се изпускат в повърхностните и подземни води. Състоянието на водните тела се определя в зависимост от следните категории значими натоварвания:

- Значими точкови източници на замърсяване на повърхностните води;
- Значими дифузни източници на замърсяване на повърхностните води;
- Значими водовземания от повърхностните води;
- Други въздействия върху повърхностните води - морфологични изменения и регулиране на оттока.

Точкови източници на замърсяване

Точковите източници на замърсяване са битово - фекалните води (БФВ), които се образуват в жилищните и обществените сгради и производствените отпадъчни води (ПОВ). Битовите води съдържат най-различни органични и неорганични замърсяващи вещества. В канализационните мрежи на населените места протичат както битови, така и производствени отпадъчни води (ОВ). Съставът на ОВ от населените места зависи и от характера на производствените ОВ, които се отвеждат в канализационната мрежа. В битовите отпадъчни води е увеличено съдържанието на синтетични миещи и перилни препарати, които са повърхностно активни вещества. Тяхното присъствие в битовите отпадъчни води и от там във водоприемниците, води до рязко влошаване на условията за постъпване на кислород чрез дифузия. Смесването на непречистени битови отпадъчни води с водите на водоприемниците води до замърсяването им с неразтворени, колоидни и разтворени примеси, до интензивното изразходване на съдържащия се кислород поради наличието на лесно окисляващи се вещества, както и до протичането на вторични процеси на замърсяване (в резултат на анаеробно разлагане).

Дифузни източници на замърсяване

Дифузни източници на замърсяване са от населени места без ПСОВ и без канализация, промишлени зони без канализация, сметища без изолация. При дифузно внесенията вещества от значение са биогенните вещества, пестицидите (препарати за растителна защита) и тежките метали. Проблемите произлизащи от дифузното натоварване на повърхностните води с азот се влияе основно от притока от подземните води (разтворените вещества), а с фосфор се предизвиква основно от ерозията (внесените количества твърди частици). Други замърсявания, които имат значение са стари замърсявания и/или опасни замърсявания на почвата, (включително от депа, аварии), при изоставени миннотехнически съоръжения или значително сухо или мокро отлагане от атмосферата.

Морфологични изменения и регулиране на оттока

Като хидроморфологични изменения се обобщават във водочерпенето от повърхностните води, регулиране на оттока, морфологични изменения, които водят до следните проблеми.

- Проблеми възникнали в резултат на водочерпения за питейно-битови, промишлени, селскостопански, хидроенергийни и др. цели.
- Проблеми от регулиране на оттока. Това са проблеми възникнали в следствие изграждане на хидроенергийни съоръжения (МВЕЦ).

Въздействия, свързани с хидроморфологични промени значително се отразяват върху водните организми. Особено силно е въздействието на напречни строителни съоръжения, тъй като се прекъсва проходимостта за онези водни организми, които не са в състояние да преодолеят тези прегради. Прекъсването на естествената дължина на реките, физически изменения на коритото, развитие на инфраструктурата (пътища, мостове), инженерни дейности, земекопни работи са важни и съществени въздействия, които влияят върху натоварването с вредни и биогенни вещества. Често те отнемат на водните организми тяхната жизнената среда и достъпа до хранителни вещества, а с това и възможността им за оцеляване.

Водите преминаващи през общината са сравнително чисти. Основен замърсител на повърхностните водни обекти на територията на Община Своге са канализационните системи на населените места, липсвата на ПСОВ, както и липсата на цялостна изградена канализационна мрежа в селата. Липсата на канализационни мрежи води до отвеждане на отпадъчните води в земните пластове или заустват в прилежащи отводнителни канали, дерета и реки. В много от селищата отпадъчните води се отвеждат в попивни ями.

Изводи и препоръки:

- ✓ *По-голямата част от повърхностните водни тела на територията на общината се намират в добро химично и екологично състояние с изключение на участъци - Поречие Искър, водно тяло - BG1IS135R1426 (р. Искър от вливане на р. Владайска до вливане на р. Батулийска при с. Реброво) за което е констатирано, че не*

отговарят на средногодишните стойности на стандартите за качество на околната среда (СГС-СКОС);

- ✓ *Съгласно ПУРБ 2022-2027 г. е подземно водно тяло с код BG1G0000TJK045- Карстови води в Централен Балкан е оценено в лошо химично и добро количествено състояние.*
- ✓ *Основен замърсител на повърхностните водни обекти на територията на община Своге са канализационните системи на населените места, в които няма изградени селищни ПСОВ, както и липсата на цялостна изградена канализационна мрежа в част от населените места на общината.*
- ✓ *Тъй като основните замърсители в отпадъчните води на територията на общината са органичните вещества, изграждането на необходимите пречистителни съоръжения и поддържането в изправност е от особена важност за опазване на водите от замърсяване. Това ще доведе до елиминиране на заустяването на непречистени отпадъчни води.*
- ✓ *Необходимо е в община Своге да бъде планирана подмяна на част от водопроводната мрежа от страна на ВиК-София ЕООД с цел да се минимизират загубите на питейна вода;*

IV.4.3. Отпадъци

Община Своге има изготвена, приета и влязла в сила Програма по управление на отпадъците за периода 2021-2024 г. (ПУО) с изтичащ срок на действие. Програмата е разработена на основание чл. 52 от ЗУО и в съответствие с Методически указания за разработване на общински програми за управление на отпадъците, утвърдени със Заповед №РД 211/31.03.2015 г. на Министъра на околната среда и водите.

Програмата включва необходимите мерки за изпълнение на задълженията на кмета на общината, регламентирани в Глава втора, Раздел III на ЗУО. Ходът на изпълнение на програмата за управление на отпадъците, ежегодно се контролира от общинския съвет чрез внасяне на отчети и предложения за актуализация. Програмата за управление на отпадъците на община Своге включва в обхвата си отпадъците, попадащи в приложното поле на Закона за управление на отпадъците, а именно:

- *Битови отпадъци;*
- *Производствени отпадъци*
- *Строителни отпадъци;*
- *Опасни отпадъци;*

IV.4.3.1 Битови отпадъци

В общината управлението на битовите отпадъци се осъществява като част от „Регионалната система за управление на отпадъците регион Костинброд“. Тя обхваща общините Костинброд, Божурище, Годеч, Драгоман, Сливница и Своге. Основните ползи от реализирането на системата са изграждане на необходимата инфраструктура за екологосъобразно обезвреждане на количеството битови отпадъци, геренрирани на територията на регион Костинброд.

Експлоатацията на регионалната система се осъществява в съответствие с условията в комплексно разрешително, издадено с Решение №399-Н2-И0-А0/2023 г.

Регионалната система е разположена в с. Богъовци, община Костинброд, местност „Гоняреви падини“ и включва:

№	Инсталация	Позиция по дейността по Приложение №4 на ЗООС	Капацитет [t/24h]	Капацитет [t]
1.	Регионално депо за неопасни и инертни отпадъци за общините Костинброд, Своге, Сливница, Божурище, Годеч и Драгоман в землището на с. Богъовци, местност „Гоняреви падини“, включващо:	5.4	360	1 826 737
	Клетка 1			146 431
	Клетка 2			300 208
	Клетка 3			756 902
	Клетка 4			574 196
	Клетка 6.7			49 000

Източник: КР

Инсталации извън обхвата на Приложение №4 на ЗООС	Капацитет
1. Инсталация за сепариране на битови отпадъци	160t/24 h; 42 000t/y
1.1 Балираща преса	15t/h
2. Инсталация за компостиране на отпадъци	11t/24h; 2400 t/y
2.1 Шредер	6.3t/h
3. Регионален събирателен център за отпадъци от населението (РСЦОН): - Площадка №1; - Площадка №2; - Площадка №3; - Универсален шредер	- 60t/24 h.

Източник: КР

Основната дейност на „Костинброд Еко“ АД е да оперира Регионално депо Костинброд, като притежава разрешителен документ за тази дейност –последно издаденото и валидно КР-399- Н2/2023 година.

Услугите по организирано събиране и транспортиране на битовите отпадъци се предоставя на 99% от населението на община Своге, съгласно данни на НСИ за отчетната 2024 г.

Община Своге разполага с набор от различни съдове за сметосъбиране по вид, материал и обем в т.ч. метални кофи с вместимост 110 л., пластмасови кофи с вместимост 110 л., метални и пластмасови контейнери тип „Бобър“ с вместимост 1100 л. и стоманени контейнери с вместимост 4 м³. От 2019 г., дейностите по сметосъбиране и сметоизвозване в община Своге се осъществяват по договор по ЗОП от „ЕВРО ИМПЕКС“ ЕООД с предмет :

- Събиране на битови отпадъци (БО) от кофи с вместимост 110 л.;
- Транспортиране на битови отпадъци от кофи с вместимост 110 л.;

- Събиране на битови отпадъци от контейнери тип „Бобър“ 1100 л.;
- Транспортиране на битови отпадъци от контейнер тип „Бобър“ 1100 л.;
- Събиране на битови отпадъци (БО) от контейнери тип 4 м³;
- Транспортиране на битови отпадъци (БО) от контейнери 4 м³;
- Измиване и дезинфекция на разположените съдове за събиране на отпадъци;
- Подмяна, поддръжка и разполагане на нови съдове за БО;

Извозването на събрания битов отпадък до Регионално депо Костинброд се извършва чрез специализирана техника, снабдена с устройство за уплътняване. Дейността по сметосъбиране и сметоизвозване се изпълнява с различна кратност и графици за различните населени места. Община Своге извършва контролно измерване на количеството битов отпадък на собствена рампа-кантар, на всеки камион, като в последствие се извършва сравняване на показанията с кантара на Регионално депо Костинброд. Процесът на контролното измерване се контролира в реално време и се записва на магнитен носител, като информацията се запазва. Окончателното количество за месеца се сверява между Община Своге и Регионално депо и се съставя месечен протокол.

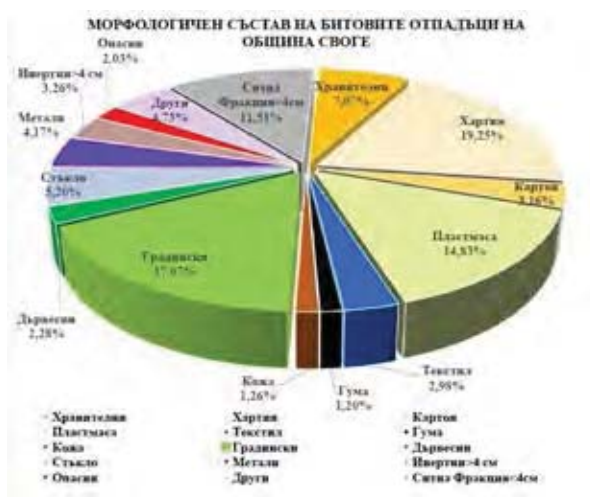
Количеството образувани битови отпадъци за 2024 г., е в размер на 7754.836 тона с код: 20.03.01 - смесени битови отпадъци. След дейностите по предварително третиране:

3101.932 тона са оползотворените отпадъци след третиране с код 19 12 09 с операция R10 – обработване на земната повърхност, благоприятстващо земеделието или подобряващо качествата на околната среда.

4652.904 тона са депонираните отпадъци след третиране с код 19 12 12 с операция D5 – депониране в специално проектирани депа.

Община Своге има изготвен Окончателен доклад на „Морфологичен анализ на битовите отпадъци, генерирани на територията на община Своге в продължение на една календарна година за всеки от четирите сезона“, който показва следните резултати за вида на генерираните битови отпадъци в общината:

- *Фракциите с най-висок средногодишен процент са:* градински отпадъци, ситна фракция < 4 см, хранителни отпадъци и пластмаса;
- *Фракциите с най-нисък средногодишен процент са:* гума, опасни, кожа и стъкло;
- *Фракциите с най-ясно изразена сезонна флукутация са:* ситна фракция < 4 см, инертни < 4 см, градински и хранителни отпадъци;
- *Фракциите с най-слаба сезонна флукутация са:* кожа, опасни, гума и други.

През 2019 г. на територията на РСУО Костинброд стартира проект „Проектиране и изграждане на компостиращи инсталации и на инсталация за предварително третиране на битови отпадъци на територията на РСУО Костинброд“ по процедура BG16M1OP002-2.002 “Комбинирана процедура за проектиране и изграждане на компостиращи инсталации и на инсталации за предварително третиране на битови отпадъци” по Оперативна програма „Околна среда“ 2014-2020 г.

Проекта е от регионално значение, тъй обхваща шест общини от Софийска област, включително и община Своге. Във връзка с поставените национални и европейски цели за намаляване депонираните отпадъци и за рециклиране и оползотворяване на специфични отпадъчни потоци, общините от РСУО Костинброд, осигуриха инвестиции за изграждане на допълнителна инфраструктура за третиране на отпадъците за:

1. Изграждане на инсталация за предварително третиране на битови отпадъци с цел тяхното оползотворяване и предотвратяване на емисиите на парникови газове в РСУО, с годишен капацитет от 20 997 т., достатъчен за постигане на целите за подготовка за повторна употреба и на отпадъчни материали и осигуряване депониране на максимум 50 % от входящия поток на отпадъците.
2. Изграждане на три броя инсталации за компостиране на разделно събрани зелени и/или биоразградими отпадъци, както следва:

Компостираща инсталация с капацитет 2 109 т. ще бъде разположена в имоти, намиращи се в землището на с. Церово, община Своге и ще обслужва населението на община Своге (имот № 046014 и № 046015 са в местност “Цуцановото -Бабин дол”; имот № 046012 и № 046013 са в местност “Бабин дол” и имот № 046034 – местност “Долни Желен”).

Основната цел на проекта е намаляване на количествата на депонирания входящ отпадък на изграденото Регионално депо за неопасни и инертни отпадъци за общините в землището на с. Богъовци, местност „Гоняреви падини“, чрез осигуряване на допълнителен капацитет за предварително третиране на смесено събрани битови отпадъци и за разделно събиране и рециклиране чрез компостиране на зелените отпадъци.

Изграждането и въвеждането в експлоатация на инсталациите по процедурата, както и осигуряването на разделното събиране на зелените и част от биоразградимите отпадъци от общините, членуващи в РСУО Костинброд, ще допринесат за постигането на Специфична цел 1 на приоритетна ос 2 “Отпадъци” на ОПОС 2014-2020, а именно “Намаляване на количеството депонирани битови отпадъци”.

През първото полугодие на 2025 г. Община Своге ще въведе в експлоатация, Компостираща инсталация с капацитет 2 109 т., в местност “Бабин дол”.

IV.4.3.1. Разделно събиране на отпадъци от опаковки

Според данни на ИАОС за 2019 относно изпълнение на целите по чл. 31, ал. 1 от Закон за управление на отпадъците, към 2019 година община Своге не изпълнява заложените цели по чл. 31 (подготовка за повторна употреба и рециклиране на отпадъчни материали, включващи хартия и картон, метал, пластмаса и стъкло от домакинствата и подобни отпадъци от други източници на не по-малко от 40 на сто от общото тегло на тези отпадъци). Степента на изпълнение на целите към 2019 г. за община Своге, съгласно ИАОС е 2%.

През 2022 г., е сключен Договор №170/28.04.2022 г., между Община Своге и „ЕКОПАК България“ АД, за изграждане и обслужване на система за разделно събиране, транспортиране, временен съхранение, сортиране, рециклиране и оползотворяване на отпадъци от опаковки и от отпадъчни материали. Системата за разделно събиране на отпадъци е изградена със стъклопластмасови и пластмасови сини, жълти и зелени контейнери тип „Иглу“ с общ обем на разположените контейнери в точка от 4 500 литра. Всяка точка се състои от три контейнера тип „Иглу“: син, жълт и зелен.

Системата за разделно събиране и сортиране на отпадъците от опаковки постепенно се разширява, като днес елементите от системата за разделно събиране на отпадъци от опаковки е разположена в гр. Своге и селата: Томпсън, Реброво, Владо Тричков, Искрец, Свидня и Церово (таблица №19).

В населените места на Община Своге, контейнерите за разделно събиране на отпадъци от опаковки са разположени в следните точки:

Таблица 19 Точки за разполагане на контейнери за разделно събиране на отпадъци от опаковки, на територията на община Своге

Населени места	
гр. Своге	между ул. "Петър Берон" и ъгъла с ул. "Вихрен"- кв.Дренов
	ул."Невселов дол" и „Ангел Кънчев“- срещу магазин ХС-кв.Дренов
	ул. "Люлин" - пред църквата – кв.Дренов;
	ъгъла на ул. "Чайка" и бул. "Дунав"; пред блоковете на кв.Дренов, до главен път за София
	ъгъла на ул. "Здравец" и ул. "Околовръстна";
	ул. "Ал. Вутимски" – пред входа на детската градина;и
	ъгъла на ул. "Г.С.Раковски" и ул. "Любен Каравелов" – срещу магазин "Супер Марио"
	ул. "Христо Смирненски"- срещу стоматологичен кабинет
	ъгъла на ул. "Страцин" и ул. "1-ви май"- зад сградата на „Народно Читалище Градище 1907"
	ул. "Цар Симеон" – до магазина за електроника „Гига байт"; Автогара
	ул. "Воденицата";
	ул. "Отец Паисий" зад ПГ "Велизар Пеев
	бул. "Искър" – срещу паркинга на градския стадион;
	бул. "Искър" – срещу жилищен блок № 19
	ъгъла на бул. "Искър" и ул. "Република" срещу пицария „Авеню" и самостоятелни стаи на ЕТ "Иван Такев
	паркинга пред блокове №12, №13 и №14 кв.21– срещу входа на ПБЗН
	"Искър" – на тротоара пред гаражите под блок №7 –пред РУП-Своге
	срещу магазин на ул. "Слънце";
	пред СОУ "Иван Вазов";
	ул. "Борис I " – срещу сградата на ВиК район – гр.Своге;
	зад сградата на магазин" Супермаркет ЕВРОПА"ООД
	зад сградата на магазин" Супермаркет ЕВРОПА"ООД
	кв. Бранчовица
	ул."Цар Симеон"-блокове при банка „Уникредит Булбанк"
	междублоково пространство – блокове кв.Дренов
с. Томпсън	ул."Топола
	център на с.Томпсън
	до жилищните сгради
с.Реброво	Гаров площад
	ул."Староселска"-
	мах."Лаката"/"Лъката"/
с.Вл.Тричков	махала "Голяма Лъка"
	центъра на с.Вл.Тричков
	центъра на с.Вл.Тричков

	до сградата на кметство с.Владо Тричков
с. Искрец	ул.,„Христо Ботев“ №1
	ул.,„Христо Ботев“ №9
	ул.,„Христо Ботев“ №131
	мах. Дупни камък“ №225
	ул.,„Васил Левски“ №122
с. Свидня	ул.,„3-ти март“ до центъра на село Свидня
	ул.,„3-ти март“, мах. Стоевци“
	ул. „Отец Паисий“
с. Церово	ул.,„Възраждане“ на центъра на село Церово
	Кръстовището на ул. „Явор“ и ул. „Хан Аспарух“ до новата детска градина
	ул., Борис I“, кв. Долни Желен до магазина

*Забележка: Всяка точка, съдържа син, жълт и зелен контейнер

На разделно събиране подлежат и масово разпространените отпадъци – отпадъци, които се образуват след употреба на продукти от многобройни източници на територията на цялата страна и поради своите характеристики изискват специално управление“ (т.7, § 1 от Допълнителните разпоредби на ЗУО). Към масово разпространените отпадъци спадат:

- отпадъците от опаковки;
- излязло от употреба електрическо и електронно оборудване (ИУЕЕО);
- излезли от употреба моторни превозни средства (ИУМПС);
- негодни за употреба батерии и акумулатори (НУБА);
- излезли от употреба гуми (ИУГ);
- отработени моторни масла;
- отпадъци от облекла и текстилни материали.

По отношение на масово разпространените отпадъци, дейностите по тяхното разделно събиране, повторна употреба, рециклиране и/или оползотворяване могат да бъдат възложени на колективни системи, представлявани организации по оползотворяване или на лица, изпълняващи задълженията си индивидуално (чл.14, ал.2 ЗУО). Кметът на общината отговаря за организиране на дейностите по разделно събиране на масово разпространени отпадъци и/или оказва съдействие на организациите за оползотворяване на масово разпространени отпадъци, в т.ч. определя местата за разполагане на необходимите елементи на системите за разделно събиране и местата за предаване на масово разпространени отпадъци (чл.19, ал.3, т.7).

Негодни за употреба батерии и акумулатори (НУБА)

В изпълнение на сключен Договор №117/23.02.2017 г., между Община Своге и „ЕКОБАТЕРИ“ АД, организация по оползотворяване на негодни за употреба батерии и акумулатори, притежаващи Решение № ООп-НУБА -01-03/15.11.2022 г., са определени местата за разполагане на съдовете за разделно събиране на негодни за употреба батерии са разположени в гр. Своге и селата Желен, Владо Тричков, Луково, Реброво, Батулия, Томпсън, Церецел, Свидня, Добърчин, Искрец, Завидовци, Манастирище, Добравица,

Брезе, Церово, Гара Бов и Бов, Зимевица, Заселе и Заногe, Габровница, Еленовдол, Оплетня, Левище, Брезовдол, Осеновлаг, Дружево, Миланово, Гара Лакатник, Губислав, С.Ябланица, с.Бакьово, с.Буковец, с.Лесковдол, с.Редина.

Излязло от употреба електрическо и електронно оборудване (ИУЕЕО)

В изпълнение на сключен Договор №116/23.02.2017 г. между Община Своге и „Елтехресурс“ АД, организация по оползотворяване на излязло от употреба електрическо и електронно оборудване през последните години (2020-2024 г.) се организира мобилен пункт за събиране на старите електроуреди уреди от домовете на гражданите. Задължение на общината е най-малко един месец преди кампанията за организиране на мобилен пункт - да изпрати до организацията официално уведомление за времеви период, адресите и местата, на които ще спира специализирано превозно средство, за да събира ИУЕЕО от домакинствата. Понастоящем подобна инициатива се прилага 1 (един) път годишно.

Отработени масла (ОМ)

В изпълнение на сключен Договор №71/08.02.2022 г., между Община Своге и “ОЙЛ РЕЦИКЛЕЙШЪН” ЕООД за създаване на система за разделно събиране и оползотворяване на отработени масла на територията на община Своге. “ОЙЛ РЕЦИКЛЕЙШЪН” ЕООД е организация по оползотворяване на отработени масла. В съответствие с Договора, „ОЙЛ РЕЦИКЛЕЙШЪН” ЕООД:

- организира и провежда съвместно с Общината информационни кампании и образователни програми, както и предоставя информационни материали за различните групи на обществеността - индустрията, домакинствата и учебните заведения, с цел популяризиране на организираното разделно събиране на отработени масла.

Общината има задължения да информира обществеността за времето, мястото/ местата и условията за приемане на отработените масла и да провежда регулярно информационни кампании, свързани с отработените масла.

Излезли от употреба гуми (ИУГ)

През 2024 г., е сключен Договор №99/27.02.2024 г., между Община Своге и „ИНДУСТРИАЛНИ СУРОВИНИ” ООД за приемане, временно съхраняване и оползотворяване чрез рециклиране на излезли от употреба гуми. „ИНДУСТРИАЛНИ СУРОВИНИ” ООД притежаващи Разрешение №12-ДО-1440-13/18.07.2023 г., дейностите по договора се изпълняват срещу възнаграждение – на тон отпадък.

Отпадъци от облекла и текстилни материали.

В изпълнение на сключен Договор №178/02.04.2024 г., между Община Своге и “ЕВРОТЕКС” ЕООД за разделно събиране, съхранение, сортиране и предаване за повторна употреба и/или оползотворяване на битови отпадъци от облекла и текстилни материали, са разположени 2 (два) контейнера, един находящ се в гр. Своге, ул. Цар Симеон №35 и един в село Владо Тривков на центъра до автобусна спирка, за стари дрехи, обувки, чанти, колани и домашен текстил.

IV.4.3.2. Производствени отпадъци

Количеството и състава на тези отпадъци се определя от отрасловата структура и концентрацията на производствените мощности на отделните отрасли на промишлеността.

Производствени отпадъци се образуват в резултат на промишлена, занаятчийска и обслужваща дейност на физически и юридически лица. Няма данни за количествата генерирани такива отпадъци на територията на общината.

Управлението на производствените отпадъци е задължение на предприятията, които ги генерират. Производствените отпадъци, основно се класифицират в следните групи:

- *Клинични* – патологични материали, инфекциозни материали, фармацевтични средства, химически препарати от клинични лаборатории и др;
- *Неклинични* - хранителни отпадъци, почистващи средства, отпадъци от административни служби, неинфекциозни маси и др.

Във всички болнични заведения на територията на община Своге е въведена и функционира система за разделно събиране на отпадъци от медицинска дейност. Води се отчетност за генерираните и предадените за обезвреждане отпадъци. Предаването им се извършва посредством договор с фирми, притежаващи документ по Закона за управление на отпадъците за последващо третиране. При извършените през годината проверки, не са констатирани съществени нарушения за третирането на болничните отпадъци.

IV.4.3.3. Опасни отпадъци

По смисъла на Закона за управление на отпадъците, „опасни отпадъци“ са отпадъци, които притежават едно или повече опасни свойства, посочени в Приложение №3 на Закона за управление на отпадъците.

На територията на Община Своге към настоящият момент няма складове за съхраняване пестициди, препарати за растителна защита, съгласно информация от РИОСВ-София.

Като опасни отпадъци могат да могат да се разглеждат и някои масово разпространени отпадъци, като отработени масла, луминисцентни лампи, батерии и акумулатори и др. За разделното събиране на негодни за употреба батерии, община Своге е сключила договор с организация за разделно събиране.

IV.4.3.4. Стари замърсявания с битови и други отпадъци на територията на общината

Ежегодно Общинска администрация извършва проверки за наличието на изхвърлени отпадъци на закритите сметища в населените места, както и за образувани нови такива. В по- голямата част от населените места замърсяване липсва, но има и такива, в които се образуват локални замърсявания. Предприемат се своевременни мерки за почистване на замърсяванията, както и за недопускането им.

Локални замърсявания се срещат в близост до вилните зони и крайпътни отбивки. Общинската администрация осъществяват контрол за поддържане на чистота и предотвратяване изхвърлянето на отпадъци на неразрешени за целта места. На нарушителите се съставят Констативни протоколи с предписания за почистване и/или Актове за установяване на административно нарушение.

IV.4.3.5. Чистота на обществените територии - състояние, честота на чистене, миене на улиците, състояние на съдовете за отпадъци в населените места и обществените територии

От 2024 г., почистването на обществените площи-тротоари, улици, места за обществено ползване, паркове, градинки, спортни и детски площадки и други се извършва от фирма „ЕВРО ИМПЕКС“ ЕООД по договор, сключен по реда на ЗОП. Дейностите по: ръчно метене, механизирано метене, миене с автоцистерна по график и почистване на прораснала трева и дървесни издънки по тротоари и улични платна и места за обществено ползване се извършва по съгласуван график.

Изводи и препоръки:

- ✓ Общинската администрация предприема необходими мерки за опазване чистотата на околната среда, като предоставя сметосъбираща услуга на 99% от население на общината и като извършва депонирането на смесени битови отпадъци на депо, отговарящо на нормативните изисквания;
- ✓ Община Своге предприема системно мерки за изпълнение на целите за рециклиране и намаляване на количествата биоразградими отпадъци за депониране, като се стреми процентът на рециклиране да бъде завишаван всяка година, спрямо предходната..
- ✓ Наложително е подобряване осведомеността на населението и подобряване на практиките по управление на отпадъците с активното участие на населението в системите за разделно събиране;
- ✓ Необходимо е да бъде усъвършенствана системата за разделно събиране и оползотворяване на отпадъците от опаковки, която да гарантира изпълнението на целите за рециклиране на битовите отпадъци от хартия, метали, пластмаса и стъкло;

IV.4.4. Почви и нарушени терени

Почвата е един от най-важните природни ресурси, основа за съществуването на хората, животните и растенията. В природните екосистеми тя изпълнява определени функции: осигурява среда за развитие на растенията и реализиране на тяхната биопроуктивност, поддържа генетичните ресурси и обитанието на многобройни живи организми. Тя регулира и разпределя водния отток, съхранява водата и служи като буфер на околната среда, като инактивира или разрушава екологично опасните субстанции. Почвата е физическа основа на социално-икономическата структура на човешкото общество, източник е на сурови материали и съхранява геогенното и културно наследство на човечеството. Като компонент на околната среда тя е подложена на вредни въздействия и затова опазването и е от особено значение.

Според почвено-географското райониране на България територията на община Своге попада в Старопланинския средновисок пояс на Долнодунавската почвена подобласт. Основните почвени типове са метаморфни (*Cambisols*), плитки (*Leptosols*) и наносни почви (*Fluvisols*).

Най-широко разпространени са метаморфните кафяви планинско-горски почви. Характеризират се с дълбочина на профила от 40 до 70 см, малка мощност на хумусния хоризонт, кисела реакция, ниски хумусни запаси, нисък сорбционен капацитет, добра дренираност. Малък дял от тях (върху обезлесени вторично затревени пространства) имат значение за земеделието - отглеждане на картофи и малини, или използването им за пасища и ливади. Силно податливи са на деградация при наличие на несъобразено антропогенно натоварване.

За карстовите терени присъщи са азонални плитки хумусно-карбонатни почви (рендзини). Почвената покривка на рендзините е фрагментирана от голи варовити скали и карстови образувания. Мощността на профила им достига 30 см, с включения на скални късове и високо съдържание на активни карбонати. Съдържанието на хумус варира от 2 до 10-12% при надморска височина над 800 м. Тези условия препятстват ефективното им стопанско усвояване.

Азонално представени са и наносните почви (*Fluvisols*), формирани в речните тераси. Подходящи са за отглеждане на зеленчуци, овощия, ливади. Съществуването на тези почви не е в равновесие с условията на средата. Образуват се на младите алувиални и делувиялни почвообразуващи материали или след ерозия. Към тях се отнасят наносните почви, делувиялно-пролувиалните, торфените почви, литосолите, регосолите, пясъчните, антропогенните и др. Разпространени са във всички лесорастителни пояси.

Продуктивните възможности на почвите в района са силно ограничени и представляват интерес за стопанско ползване само на отделни терени. Предвид на комплексните природно-географски условия почвите в района са силно уязвими на ерозия и деградация, което е основен проблем за ефективното усвояване и опазване на почвените ресурси.

IV.4.4.1. Замърсяване на почвите с тежки метали и металоиди

Основни източници за замърсяване на почвите са промишлеността, транспорта, неправилната употреба на химични средства за растителна защита, напояването със замърсени води.

На територията на Софийска област са известни районите с трайно замърсяване на почвите – район Кремиковци, общините Челопеч, Пирдоп и Златица. Замърсени с тежки метали са терени в землищата на села Долни и Горни Богров и с. Яна, съответно акумулирани на базата на “стари исторически замърсявания”.

За района на община Своге не са известни райони с трайно замърсяване на почвите с тежки метали. Като цяло превишаването не преминава “Максимално допустима концентрация” (МДК) за съдържание на тежки метали в почвите. Съгласно т. 3 на § 1 от Допълнителните разпоредби на Наредба №3 от 1 Август 2008 г. за нормите на допустимо съдържание на вредни вещества в почвите, “Максимално допустима концентрация” е съдържание на вредни вещества в почвите в mg/kg, превишаването, на

която при определени условия води до нарушаване на почвените функции и до опасност за околната среда и здравето на човека.

На територията на община Своге не се наблюдава съществено замърсяване на земеделските земи. Това потвърждават последните проучвания на ИП „Н. Пушкарров“ направени за региона на Софийска община. Данните показват, че практическа опасност от замърсяване има само в определени зони около дружествата и около хвостохранилищата на старите предприятия: „Кремиковци“ и „МДК-Пирдоп“.

IV.4.4.2. Замърсяване на почвата с нитрати

За повишаване на добивите от земеделска продукция при обработването на земеделските земи в района на общината се използват естествени и изкуствени торове. На територията на община Своге се е наложила практиката за прилагане на добрите земеделски практики и използване на течна торова маса. Няма данни от Националната система за мониторинг на почви на почвени проби от района за замърсяване с нитрати вследствие предозирано и/или безконтролно наторяване на земеделски земи.

Въпреки това, тенденцията на нерегламентирано изхвърляне на отпадъци върху почвената повърхност (строителни, битови, промишлени и селскостопански отпадъци) на територията на община Своге все още съществува въпреки предприетите мерки и положените усилия от Общината. При извършване на проверките по чистотата на населените места от експертите на РИОСВ град София констатираните видове отпадъци са основно от битов характер, строителни отпадъци, биоразградими и животинска торова маса.

IV.4.4.3. Ерозия на почвата

Ерозията на почвата е явление, свързано с отделяне и пренасяне на почвени частици чрез вятър, дъждовни и поливни води при протичане на естествени и/или антропогенни процеси. Загубата на почвен материал оказва съществено влияние върху функциите на почвата, както в мястото на проявлението на ерозията, така и върху прилежащите територии. Най-много площи с висок ерозионен риск – степен 7 „силна до много силна“, има в областите Ловеч, София област, Габрово, Търговище и Кърджали.

Ерозията води до намаляване на дълбочината на коренообитаемия слой, количеството на хранителните елементи и запасите на почвена влага, изчерпване на филтриращия и буферния капацитет на почвата, намаляване на съдържанието на почвено органично вещество, загуба на биоразнообразие, деградация на почвената структура, образуване на почвена кора, разпространение и акумулация на замърсители във водните течения и в зоните на акумулация на наноси.

В равнинните и хълмисти области, преобладават неерозирани почви. За района на Искърското дефиле по стръмните планински склонове е изразена предимно водната ерозия. Това поначало природно явление е подпомогнато от стопанската дейност на човека чрез обезлесяването. Ерозионни процеси протичат ограничено в резултат на добивната дейност на строителни материали. Наличието на разнородна геоморфоложка структура на земните пластовете в района на Община Своге, положени на литоложка основа с различна твърдост предопределя не малък брой със силно изразени ерозионни

и свлачищни процеси. Това води до нарушаване целостта на изградената техническа инфраструктура и оскъпяване на новоизграждащата се такава /пътни настилки, водопроводи, канализация и др.

През 2024 г. не са финансирани проекти против ерозията и не са известни такива, които се изпълняват за територията на РИОСВ - София.

Наблюдението на интензитета и размера на площите, подложени на ерозия, се извършва от ИАОС към МОСВ.

IV.4.4.3.1 Водоплощна ерозия на почвите

Особеностите на района не благоприятстват ветровата ерозия, но създават условия за водоплощна ерозия. Наклони на терените в съчетание с големи обеми и интензивност на валежите при подходящи почвените условия благоприятстват интензивността на ерозията. Ерозирали терени в общината се наблюдават предимно в наклони и обезлесени райони. Скоростта на ерозия е различна при различните типове растителна покривка. Човешката дейност много често усилва естествената ерозия. Видът на почвообработките и начина на трайно ползване на земите са основните фактори определящи на процеса на водоплощна ерозия ако се изключат природните и климатични фактори. Площите в община Своге не се характеризират с висок ерозионен риск. Реални резултати за ограничаване на процеса се получават при извършване на залесяване и прилагане от земеделските производители противоерозионни дейности - агротехнически мероприятия, като подходящи почвообработки, засяване и поддържане на култури, имащи за цел нейното укрепване - постоянна тревна покривка и т.н.

Незасетите обработваеми земи са подложени на около 30 пъти по-интензивни ерозионни процеси в сравнение с почви под горска покривка. Широколистните насаждения в горския фонд, със своите водозадържащи функции имат изключителна роля за предотвратяване на ерозионните процеси.

Най-засенгати от ерозионни процеси са част от поречието на река Искър, както следва:

Код на водното тяло	Площ на податливостта на ерозия във водосбора на актуализираното повърхностно водно тяло, км ²	Податливост на ерозия	Описание на податливостта на ерозия
BG1IS300R1017 река Батулийска	15.9717	0	Населени места, водни площи и скали
	16.1483	4	Средна до силна податливост на ерозиране
	110.019	5	Силна податливост на ерозиране
	74.488	6	Много силна податливост от ерозия
BG1IS300R019 река Габровница	23.009	0	Населени места, водни площи и скали
	76.199	4	Средна до силна податливост на ерозиране
BG1IS135R1326 река Искър	46.015	0	Населени места, водни площи и скали
	279.208	4	Средна до силна податливост на ерозиране
	1.129	5	Силна податливост на ерозиране

Източник: БДДР

IV.4.4.3.2. Ветрова ерозия

Друг деградационен процес на почвата е ветровата ерозия. В резултат на нея става отвявяне и насипване на почвени частици и растителни остатъци под въздействието на силни (над 10 m/s) ветрове. Климатичните и почвени особености в общината, както и прилаганите земеделски практики определят слабият риск на засягане от ветрова ерозия.

IV.4.4.3.3. Вкисляване на почвите

Вкисляването на почвите се дължи на емисии от промишлени процеси, природни биохимични цикли, а за обработваемите почви - и от едностранчивото (без фосфор и калий) торене с азотни торове. За ограничаване на развитието на процеса на вкисляване при обработваемите почви е необходимо прилагане на подходящи модели на торене. При изоставените терени се налага ограничаване на процесите на ерозия, прилагане на стопански решения за увеличаване на почвеното плодородие и извършване на варуване, съобразно конкретните условия на засегнатите площи. До осемдесетте години на миналия век държавата предприемаше действия, чрез финансиране на мероприятия целящи намаляване и ограничаване на вкислените почви (варуване, гипсуване) на засегнатите райони и прилагане на подходящо екологосъобразно земеделие. Понастоящем тези мерки са силно ограничени.

Установено е, че за част от почвите в Община Своге се наблюдава процес на вкисляване и отмиване на базите, което е опасна тенденция при ниския сорбционен капацитет при кафявите горски почви. Най-силно е излужването на тежките метали в дълбочина при ниско съдържание на хумус, рН.

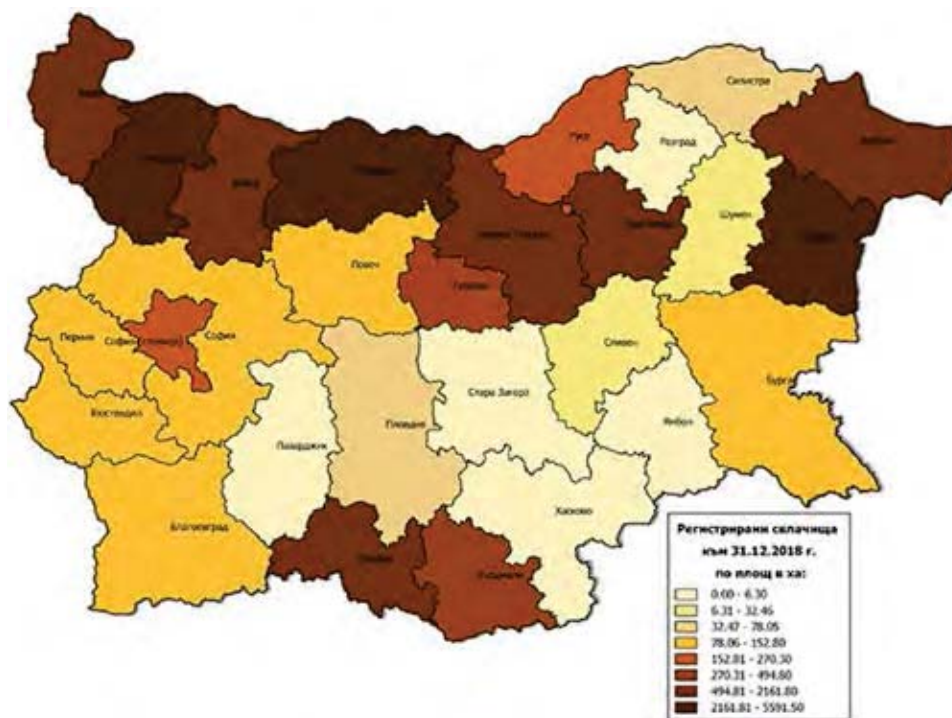
IV.4.4.3.4. Засоляване на почвите

Засоляването на почвите е процес, при който се увеличава съдържанието на водноразтворимите соли и/или обменен натрий в почвите в количества, влияещи негативно на техните свойства, респективно на продуктивния им потенциал. Голяма част от засолените почви представляват изоставени земеделски ниви, които не се обработват, поради намаленото плодородие. Възстановяването им в обработваемия фонд на страната е възможно след корекция и извършване на химични мелиорации, съобразени с конкретните условия на всеки обект. Няма данни за засоленни площи на територията на община Своге от Националната мрежа за почвен мониторинг.

IV.4.4.3.5. Свладища

Свладищата нанасят щети върху инженерната инфраструктура и облика на територията във всички области в страната. Активизирането на свладищата се обуславя от неблагоприятни природни явления като земетресения, движения на разломи, колебания в нивата на подземни води и др. В отключването на свладищните процеси въздействие може да окаже и човешката дейност – при извършване на дълбоки изкопи, прекарване на пътища, добив на полезни изкопаеми и др. Като цяло в България тенденцията е към увеличаване на свладищните процеси, като те обикновено се засилват след снеготопене и обилни валежи.

На следващата карта е представено разпределението на площите в страната, засегнати от свлачищни процеси. (фигура № 13).

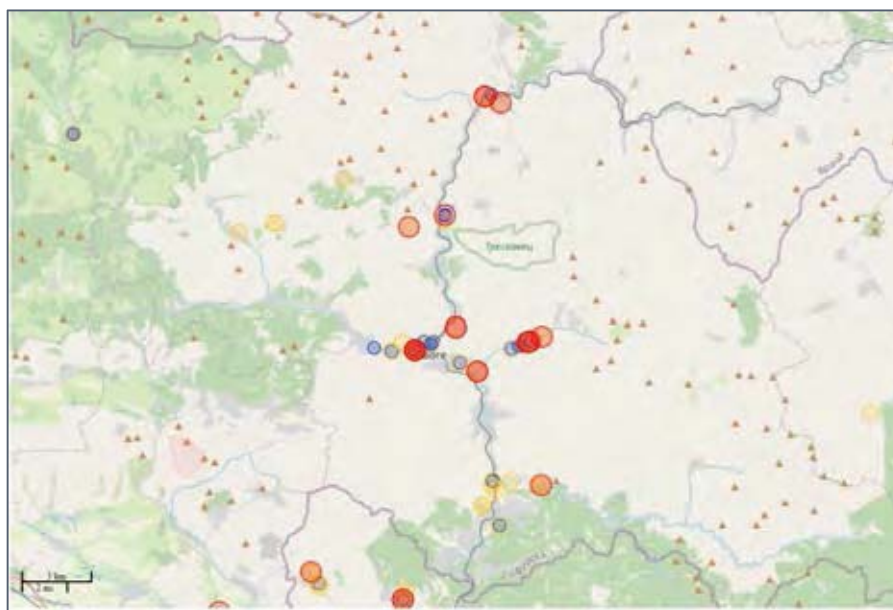

Източник: ИАОС

Фигура Разпределение на площите, засегнати от свлачищни процеси

Община Своге се характеризира със сравнително голям брой на активните свлачища. Карта на активните и потенциалните свлачища на територията на община Своге към 2023 г. е представена на фигура №4, а тяхното местоположение в таблица №20.

Фигура 13 Активни и потенциални свлачища на територията на община Своге към 20203г.

Източник: МРРБ, Геозащита ЕООД – Перник

Таблица 20 Местоположение на регистрираните свлачища в община Своге

Свлачище	Местоположение	Дата на регистрация
SFO 43.29163-01	с. Желен, мах. "Езерище"	18.04.1985 г.
SFO 43.30350-01	с. Заселе, път SFO 2603 /II-16 Лакатник - Своге/ - Заселе - Зимевица - Заногe, мах."Селище", мест." Доло"	18.05.2019 г.
SFO 43.30847-01	с. Зимевица, кв. 25	16.06.2005 г.
SFO 43.43390-01	с. Лесковдол, SFO 3611 /II-16 Своге – Томпсън/ – Лесковдол – мах. „Кокелини бабки” при km 3+500	01.04.2013 г.
SFO 43.43390-02	с. Лесковдол, мест. „Дренето”, път SFO 3611 /II-16 Своге – Томпсън/ – Лесковдол – мах. „Кокелини бабки”	21.03.2006 г.
SFO 43.43390-03	с. Лесковдол, път SFO 3611 /II-16 Своге – Томпсън/ – Лесковдол – мах. „Кокелини бабки” при km 0+500	23.03.2012 г.
SFO 43.43390-04	с. Лесковдол, път SFO 3611 /II-16 Своге – Томпсън/ – Лесковдол – мах. „Кокелини бабки” при km 4+300	23.03.2012 г.
SFO 43.43390-05	с. Лесковдол, път SFO 3611 /II-16 Своге – Томпсън/ – Лесковдол – мах. „Кокелини бабки” при km 4+150	04.08.2014 г.
SFO 43.43390-06	с. Лесковдол, път SFO 3611 /II-16 Своге – Томпсън/ – Лесковдол – мах. „Кокелини бабки” при km 4+850	04.08.2014 г.
SFO 43.44330-01	с. Луково, мест. „Купен”	18.04.1988 г.
SFO 43.62387-01	с. Реброво, ул. "Г. С. Раковски"	07.07.2003 г.
SFO 43.62387-02	с. Реброво, мест. "Марков камък"	16.10.1984 г.
SFO 43.62387-03	с. Реброво, ул. "Любен Каравелов"	12.05.2006 г.
SFO 43.62387-04	с. Реброво, мест. "Претворето"	02.05.2003 г.
SFO 43.62387-05	с. Реброво, мах. "Старо село"	18.02.2006 г.
SFO 43.65663-01	с. Свидня, мах. „Стоевци"	19.03.1999 г.
SFO 43.65869-01	гр. Своге, кв. "Старо село"	04.04.1972 г.
SFO 43.65869-02	гр. Своге, кв. "Козарника"	03.03.1977 г.
SFO 43.65869-03	гр. Своге, ул. „Борова гора", кв. "Алилица"	17.05.1988 г.
SFO 43.65869-04	гр. Своге, кв. „Алилица", кв. 61	02.08.2006 г.
SFO 43.65869-05	гр. Своге, ул. „Н. Й. Вапцаров", кв. "Дренов"	11.04.2006 г.
SFO 43.65869-06	гр. Своге, мест. „Торището", път за „Домишлярете"	04.02.2006 г.
SFO 43.65869-07	гр. Своге, път II-16 Своге - Мездра, кв. „Алилица", мест. "Шарената чешма" /при параклиса/	02.03.2008 г.
SFO 43.62387-06	с. Реброво, мах. "Ямата", мах. Огурелица.	10.03.2023 г.
SFO 43.02899-03	с. Батулия път 2604/II -16 Своге-София/ - Бакьово-Ябланица при км.2+600 в. зем. на Батулия.	07.07.2023 г.
SFO 43.62414-04	На път SFO3611 Своге- Томпсън/Лесковдол, мах. Кокелини бабки при км. 2+700 в землището на с. Редина.	10.03.2023 г.

Източник: МРРБ, Геозащита ЕООД - Перник

Едно от най- големите свлачища на територията на общината се намира в кв. „Старо село“. Квартал Старо село е разположен в северозападната част на град Своге, на склон със свлачищна морфология с фронтална форма, размери 500/1100 м и площ 550 dka. Свлачището е с констатиран процес на „пълзене“, в които са регистрирани участъци с периодична активност. Към настоящия момент са деформирани съществуващи

подпорни стени, жилищни и стопански сгради, улични платна. Свладищният език навлиза в заливната тераса на р. Искрецка и води до свличания в пътя Своге – с. Искрец. Изследванията на устойчивост на земната основа удостоверяват, че най-активната свлачищна част се концентрира по стръмния крайискрецки долинен склон.

По Оперативна програма „Околна среда 2014-2020 г.“, съфинансирана от Европейски фонд за регионално развитие и Кохезионния фонд на Европейския съюз по Процедура чрез директно предоставяне BG16M1OP002-4.003 „Превенция и противодействие на свлачищните процеси за ограничаване на риска от тях (вкл. по републиканска пътна мрежа)” е изпълнено „Укрепване на свлачище SFO 43.65869-01 в кв. Старо село, гр. Своге“ – Етап I – противосвлачищни съоръжения в средата на западната част на циркус в участъка по Линия 4 в имоти: УПИ XVIII-481 и част от УПИ II- За озеленени площи и съоръжения за превантивна защита, включващ имоти пл. №№482, 488, 489, 492, 493, 497, 2319, 499, 2269, 501 и имот без пл. номер, всички в квартал 42 по ПУП на град Своге. Съоръжението е въведено в експлоатация на 11.04.2024 г., с Разрешение за ползване №ДК-07-СФ28.

Към момента се извършват строително монтажни работи по „Укрепване на свлачище SFO 43.65869-01 в кв. Старо село, гр. Своге” – етап II- [Изпълнение на геозащитни строежи и мероприятия и изграждане на КИС за етап I и етап III конструкции) - противосвлачищни съоръжения в основата на западната част на свлачищния циркус в участъка по Линия 1, Линия 2 и Линия 4. Строително монтажните работи се финансират от Агенция „Пътна инфраструктура“.

Изводи и препоръки:

- *Град Своге и районът около него са антропогенизирани и съответно почвите и земите са повлияни от това, но следва да се отбележи, че почвите в района се намират в добро екологично състояние по отношение на запасеност с биогенни елементи /органично вещество, съдържание на тежки метали и металоиди и устойчиви органични замърсители;*
- *На територията на община Своге се е наложила практиката за прилагане на добрите земеделски практики в следствие на което, почвите в района не са замърсени с нитрати вследствие на предозирано и/или безконтролно наторяване на земеделски земи.*
- *Проблеми по отношение състоянието на почвите се явяват периодичните паления на стърнища, в резултат на което се нарушават почвените функции в най-плодородния (хумусен) слой и намаляват плодородието и самопречистващата способност на почвите;*

IV.4.5. Защитени територии и зони

IV.4.5.1. Гори и горско стопанство

Горските ресурси на територията съставляват 59 % от площта на общината. Те се поддържат от териториално поделение на държавно горско стопанство „Своге“ в гр. Своге и от Държавно ловно стопанство „Витиня“. ДГС Своге извършва изпълнение на

горскостопански планове за горските територии, изпълнява ловностопански планове в ловни стопанства. Залесяването на дървесни видове в ТП ДГС Своге се извършва предимно със засаждане на фиданки от иглолистни видове. Най-често срещаните дървесни видове на територията на ДГС Своге са: бял и черен бор, смърч, ела, бук и дъб. От храстите основно разпространени са: люляк, шипка и дрянка. Стопанството извършва следните основни дейности: охрана на горския фонд, дърводобив и продажба на дървесина и лесокултурна дейност.

ДЛС „Витиня“ стопанисва гори и дивеча на площ от 21 579.9 ха. Основния вид дивеч е благородният елен, следван от сърната и дивата свиня. Има изградени две бази за интензивно развъждане на благороден елен, елен лопатар и муфони, както и база за интензивно ползване на дива свиня.

Горските територии и земеделските територии придобили характера на гора общинска собственост попадат в землищата на селата: Бакъово, Батулия, Бов, Брезе, Брезов дол, Буковец, Владо Тричков, Габровница, Губислав, Добравица, Добърчин, Дружево, Еленов дол, Желен, Завидовци, Заног, Заселе, Зимевица, Искрец, Лакатник, Левище, Лесков дол, Луково, Манастирище, Миланово, Огоя, Оплетня, Осеновлаг, Реброво, Редина, Свидня, гр. Своге, Томпсън, Церецел и Ябланица.

Общата площ на горските територии, собственост на община Своге по КВС възлиза на 4847.5 ха, разпределени по следните землища както следва:

Таблица 21 Разпределение на горските територии по землища

Землище	Площ (ха)
Бакъово	5.3
Бов	543.4
Брезе	286.0
Буковец	369.7
Владо Тричков	11.8
Габровница	35.2
Гара Бов	53.2
Губислав	175.7
Добравица	15.0
Добърчин	123.7
Дружево	402.6
Еленов дол	3.8
Желен	46.9
Завидовци	0.4
Заног	538.5
Зимевица	524.4
Лакатник	279.4
Лесков дол	107.8
Манастирище	6.0
Миланово	3.6
Огоя	571.9
Оплетня	1.1
Осеновлаг	703.5

Реброво	10.9
Томпсън	13.0
Церово	14.7
Общо горски територии	4847.5

IV.4.5.2. Видове, обект на ловен туризъм

Силно залесеният планински терен благоприятства развитието на ловния туризъм. Основни видове дивеч, които се ловуват в района са: дивата свиня, европейската сърна. В района при естествени условия се развъждат благороден елен, елен лопатар, лисица, заек, фазан и др. Основен вид дивеч е благородният елен, следван от сърната и дивата свиня. Има изградени две бази за интензивно развъждане и ползване на благороден елен, елен лопатар и муфлони.

Отличните трофейни заложи привличат широк кръг от български и чуждестранни ловци, които посещават нееднократно Държавно ловно стопанство „Витиня“. Любителите на планината могат целогодишно да посещават района на стопанството и да се възхищават на прекрасната природа на Старопланинската верига в западните ѝ части. Международният туристически маршрут Ком-Емине, една част от който минава през територията на стопанството, е притегателно място за любителите на екстремните спортове, маршрутните преходи, планинското колоездене и екотуризма. Организираните фото-сафарита са допълнителна атракция предлагана в стопанството.

IV.4.5.3. Защитени територии

Община Своге има добро покритие от защитени територии и защитени зони за опазване на биологичното разнообразие. В територията на община Своге попадат 10 защитени територии, съгласно ЗЗТ. В района на община Своге по категории се намират 2 защитени местности, 7 природни забележителности и 1 природен парк, както следва:

Таблица 22 Защитени територии, разположени на територията на община Своге

Вид на защитената територия	Наименование	Площ (ха)	Местоположение
Защитена местност	„Лакатнишки скали“	83.6	с. Миланово
Защитена местност	„Трескавец“	985.7	Бов, с. Желен и с. Лесков дол
Природна забележителност	„Вековна дъбова гора в м. „Бабин пласт“	0.1	с. Редина
Природна забележителност	„Водопад Синия вир“	0.5	с. Заног
Природна забележителност	„Водопад Скакля“	1	с. Заселе
Природна забележителност	„Джулата“	0.7	с. Церово
Природна забележителност	„Елата - пещера“,	0.5	с. Зимевица
Природна забележителност	„Седмте престола“	21.0	с. Осеновлаг
Природна забележителност	„Пещерата Темната Дупка – с. Миланово“,	1.0	с. Миланово.
Природен парк	„Врачански Балкан“	30129.9	с. Дружево, с. Миланово, с. Оплетня

Природна забележителност	„Столо“	321.61	с. Добравица, мест. „Църнио камък“
--------------------------	---------	--------	------------------------------------

Източник: ИАОС

Защитена местност

Защитена местност „Лакатнишки скали“ - Лакатнишките скали се намират на левия склон на Искърското дефиле в Стара планина с обща площ от 83.6 ха. Разположени са в община Своге, с. Миланово. Цялата местност е наречена така заради завоя на реката, който прилича на сгънат човешки лакът. Скалите представляват скален венец с височина до 250 м. Съставени са от пясъчници и варовици, които с течение на годините и на изветрянето са придобили разнообразни причудливи форми. Тук могат да се видят кули, скални игли, пирамиди и др. Скалите са обявени за защитена местност със Заповед №407 от 09.02.1966 г. с цел запазване на характерния ландшафт и скалните образувания, пещери, консервационно значими видове животни и растения, в това число и на единствената потвърдена популация на българския ендемит *Silene velcevii*.

Лакатнишките скали имат много добре развит карст. Във варовиковите пластове са се формирали над 100 пещери и пропасти, най-дългата от които е природна забележителност „Темната дупка“ – 9 км. Пещера „Темната дупка“ се намира на югоизточния склон на планината Козница, северозападно от с. Гара Лакатник, на левия бряг на р. Искър на 27 метра над нейното ниво в стената на скален венец. Образувана е в тъмни среднотриаски варовици на Милановската синклинала.

Пещерата представлява система от две основни галерии с прилежащи части. По-дълга е североизточната част на пещерата около 800 метра по главната ос, като по нея протича и основната подземна река. Галериите са широки и високи с преобладаващ правоъгълен и обърнато-трапецовиден напречен профил

Защитена местност „Трескавец“ – Защитена местност „Трескавец“ е обявена със Заповед No.4526 от 17.11.1975 г., бр. 98/1975 на Държавен вестник, с обща площ от 985.7 ха и включва населените места Бов, с. Желен и с. Лесков дол от община Своге. В района се срещат няколко защитени растителни и животински видове и такива, включени в червената книга на България. Местността Трескавец се простира по средното и долно течение на река Трескавец. През защитената местност Трескавец преминава и Вазова екопътека чиято крайна точка в този участък води до Вазовата къща.

Природна забележителност

- Природна забележителност „Вековна дъбова гора в м. „Бабин пласт“, обявена със Заповед No.853 от 10.08.1983 г., бр. 72/1983 на Държавен вестник, с обща площ от 0.1 ха в с. Редина, община Своге.

- Природна забележителност „Водопад Синия вир“, обявена със Заповед No.3796 от 11.10.1966 г., бр. 12/1967 на Държавен вестник, с обща площ от 0.5 ха, разположена в землището на с. Заног, община Своге.

- *Природна забележителност „Водопад Скакля“*, обявена със Заповед No.3796 от 11.10.1966 г., бр. 12/1967 на Държавен вестник, с обща площ от 1 ха, разположена в землището на с. Заселе, община Своге.
- *Природна забележителност „Джуглата“*, обявена със Заповед No.378 от 05.02.1964 г., бр. 12/1966 на Държавен вестник, с обща площ от 0.7 ха, разположена в землището на с. Церово, община Своге.
- *Природна забележителност „Елата - пещера“*, обявена със Заповед No.378 от 05.02.1964 г., бр. 12/1966 на Държавен вестник, с площ 0.5 ха, разположена в землището на с. Зимевица, община Своге.
- *Природна забележителност „Седемте престола“*, обявена със Заповед No.3384 от 08.12.1966 г., бр. 7/1967 на Държавен вестник, с площ 21.0 ха, разположена в землището на с. Осеновлаг, община Своге.
- *Природна забележителност „Пещерата Темната Дупка – с. Миланово“*, обявена със Заповед No.2810 от 10.10.1962 г., бр. 56/1963 на Държавен вестник, с площ 1.0 ха, разположена в землището на с. Миланово.
- *Природна забележителност „Столо“* – обявено със Заповед № РД-601 от 08.07.2022 г. бр.67/19.08.2022 г., на Държавен вестник, с площ 321.61 дка, разположена в землището на с. Добравица, мест. „Църнио камък“.

Природен парк

Природен парк „Врачански Балкан“, обявен със Заповед № РД-1449 от 21.12.1989 г., бр. 3/1990 на Държавен вестник, с обща площ от 30129.9 ха, разположен в землищата на следните населени места: гр. Враца, с. Бели извор, с. Згориград, с. Лютаджик, с. Паволче, с. Челопеч от община Враца; гр. Криводол, с. Главаци, с. Краводер, община Криводол; с. Елисейна, с. Зверино, с. Лютиброд, с. Очиндол; с. Горна Бела речка, с. Горно Озирово, с. Долна Бела речка, с. Долно Озирово, с. Стояново от област Монтана; с. Дружево, с. Миланово, с. Оплетня от община Своге.

Природен парк „Врачански Балкан“ обхваща по-голямата част от Врачанската планина и масива на Лакатнишките скали. Врачанската планина заема междинно място между Предбалкана и Главната старопланинска верига и се издига южно от гр. Враца и Врачанското поле. На запад паркът е ограден от Дружевската котловина – от Козица – Западна Стара планина; на юг от Искърски пролом – от Мургашкия дял на Западна Стара планина и масива Ржана; на север от Бърдо Веслец, бърди Милин камък – от Дунавската равнина; на изток – от Искърски пролом – от Мургашкия дял на Западна Стара планина.

Територията на парка обхваща Врачанската планина и масива на Лакатнишките скали. Със своята площ Природен парк “Врачански Балкан” се нарежда на второ място по големина сред природните паркове на България. Географското местоположение, карстовият характер и ниската степен на урбанизация на територията определят наличието на уникално биологично и ландшафтно разнообразие. В границите на Природен парк “Врачански Балкан” се намират едни от най-интересните пещери и пропасти – над 500.

На територията на Природен парк “Врачански Балкан” са установени 78 дървесни и храстови и 36 тревисти асоциации и групировки. Растителността се е обособила в два вертикални пояса – дъбов и буков. В парка се опазват популации на 6 български ендемита и 44 балкански ендемити – хилядолистен воден морач (*Oenanthe millefolia Janka*), велчево плюскавиче (*Silene velchevii*), ковачев зановец (*Chamaecytisus kovacevii*), мощна власатка (*Festuca valida*), келереров центрантус (*Centhranthus kellereri*). Включени в Червената книга на България са 56 вида, като с категория “рядък” са 48 вида, а с категория “застрашен от изчезване” – 8 вида.

На територията на Природен парк “Врачански Балкан” досега са установени 166 вида птици, 27 вида от които са включени в Червената книга на България, а 150 вида са от европейско природозащитно значение. Срещат се 3 биомно ограничени вида – пъстрогушата завирушка (*Prunella collaris*) и жълтоклюната гарга (*Pyrhocorax graculus*) - характерни за алпийската зона и планинския кеклик (*Alectoris graeca*) - за средиземноморската зона.

Защитената територия има голямо значение за опазване на пещерната фауна. В парка до момента са установени 112 вида пещерни организми, голяма част от които са локални ендемити.

На територията на парка се намират част от най-забележителните прилепни пещери, в които са установени 19 вида прилепи от общо 29 в България. Пещерите са от първостепенно значение за съществуването на прилепите в страната, защото сред тях са едни от най-важните “родилни домове”, места за концентрация и зимуване на хиляди екземпляри.

За посочените територии се прилагат забрани и ограничения, съгласно европейското и българското законодателство, като европейски директиви свързани с биологичното разнообразие, ЗЗТ, ЗБР, заповеди за обявяване на защитени територии и защитени зони и др.

IV.4.5.3. Защитени зони

Защитените зони (33) са територии, предназначени за опазване или възстановяване на благоприятното състояние на включените в тях природни местообитания, както и на видовете в техния естествен район на разпространение. България е на второ място в ЕС с процент от територията, която е в Натура 2000 (34.3% или 3 905 989 ха обща площ). Освен защитените територии, природни забележителности и защитени местности, на територията на общината са разположени и зони под специална защита по единната европейска мрежа НАТУРА 2000. Мрежата гарантира поддържането, и където е необходимо възстановяването на благоприятния природозащитен статус на природните местообитания и местообитанията на съответните видове в естествената им област на разпространение. В пространствения обхват на общината влизат следните защитени зони по директивите за местообитанията и птиците – „Врачански Балкан“ по директива за местообитанията, „Врачански Балкан“ по

директива за птиците, „Западен Балкан“, „Западна Стара планина и Предбалкан“, „Искърски пролом - Ржана“ и „Понор“.

Таблица 23 *Защитени зони на територията на община Своге*

Код на защитената зона	Име на защитената зона	Тип на защитената зона
BG0000166	Врачански Балкан	Защитена зона по Директива за местообитанията
BG0002053	Врачански Балкан	Защитена зона по Директива за птиците
BG0002002	Западен Балкан	Защитена зона по Директива за птиците
BG0001040	Западна Стара планина и Предбалкан	Защитена зона по Директива за местообитанията
BG0001042	Искърски пролом - Ржана	Защитена зона по Директива за местообитанията
BG0002005	Понор	Защитена зона по Директива за птиците

Източник: ИАОС

Биологичното разнообразие на територията на община Своге е концентрирано именно в обектите от Националната екологична мрежа, а именно в природен парк „Врачански Балкан“, заедно с описаните по-горе природни забележителности и защитени местности, както и в защитените зони от националната екологична мрежа Натура 2000, попадащи в обхвата на общината. Гръбначната фауна на община Своге е от палеарктичен тип. В този район се срещат и някои видове, характерни за най-южните части на Европа или за Средиземноморската подобласт на Палеарктика – т. нар. средиземноморски видове.

IV.4.6. Биологично разнообразие

В биогеографско отношение територията на общината се отнася към Старопланинския район на Балканската провинция (Асенов, 2006). Планинския облик на района предполага наличието на изразена височинна поясност в разпределението на растителността. Основните дървесни видове са дъб, бук и габър. В процеса на антропогенизацията на мястото на някои горски екосистеми са създадени агроекосистеми или пък по естествен път са възникнали вторични горски, храстови и тревни формации. На територията на общината се срещат и култури от бял и черен бор, смърч, дуглазка ела, акация и тополя.

IV.4.6.1. Растителни видове

В най-ниската част на склоновете при северната експозиция доминират дъбовите гори, съставляващи формацията на горуна (*Querceta dalechampii*). В среднопланински

условия преобладаващо участие има формацията на бука (*Fageta moesiaca*). Значителна част от карсовия субстрат на планините Козница, Понор, Врачанска и Ржана е заета от гори от мизийски бук (*Fagus moesiaca*). В южните ниски склонове на Врачанска планина се наблюдава производна растителност от келяв габър (*Carpinus orientalis*). В Искърския пролом е характерно образуването на формацията на водния габър (*Ostryeta carpinifoliae*). Ниските десни долинни склонове на пролома са покрити с вторично възникнали гори от горун (*Quercus dalechampii*) и келяв габър (*Caprinus orientalis*), а в долината между Своге и Реброво, както и в склоновете на река Искрецка, са разпространени смесени гори от цер и благун.

Разнообразието от видове е голямо и при наличните лечебни растения, сред които жълта тинтява (*Gentiana lutea*), бял равнец (*Achillea millefolium complex*), кукуряк (*Helleborus odorus*), брош (*Rubia tinctorum*) и много др.

В най-ниската част на склоновете при северна експозиция доминират дъбовите гори, съставляващи формацията на горуна (*Querceta dalechampii*). В среднопланински условия преобладаващо участие има формацията на бука (*Fageta moesiaca*). Значителна част от карстовия субстрат на планините Козница, Понор, Врачанска и Ржана е заета от гори от мизийски бук (*Fagus moesiaca*). В южните ниски склонове на Врачанска планина се наблюдава производна растителност от келяв габър (*Carpinus orientalis*). В Искърския пролом е характерно образуването на формацията на водния габър (*Ostryeta carpinifoliae*). Ниските десни долинни склонове на пролома са покрити с вторично възникнали гори от горун (*Quercus dalechampii*) и келяв габър (*Carpinus orientalis*), а в долината между Своге и Реброво, както и в склоновете на река Искрецка, са разпространени смесени гори от цер (*Quercus cerris*) и благун (*Quercus frainetto*) (Асенов, 2006).

Силно неблагоприятно влияние имат опожаряванията, практикувани в миналото върху билните зони в планините за увеличаване площта на пасищата. Непосредственият ефект от тези действия е драстичното засилване на ерозионните процеси. Разнообразието от видове е голямо и при наличните лечебни растения, сред които жълта тинтява (*Gentiana lutea*), бял равнец (*Achillea millefolium complex*), кукуряк (*Helleborus odorus*), брош (*Rubia tinctorum*) и много др. Те са обект на опазване, съгласно „Програма за опазване и устойчиво ползване на лечебните растения в Община Своге. Районът е изключително богат на редки и защитени видове. Тук са установени находища на 50 растителни вида балкански ендемити, 90 вида и подвида български ендемити и 20 вида локални ендемити (Асенов, 2006).

В Искърския пролом между Своге и Лакатник са находищата на българските ендемити велчево плюскавиче (*Silene velcevii*) и ковачев зановец (*Chamaecytisus kovacevii*). Във Врачанска планина се наблюдават ендемитните находища на балканската власатка (*Festuca balcanica*), нейчевата власатка (*Festuca xanthina*), жешля (*Acer heldereichii*) и на редкия вид сръбска синя китка (*Orobanche serbica*)

На територията на общината се намират и **6 вековни дървета**, съгласно публичния регистър, наличен към ИАОС, както следва:

Таблица 24 Списък на вековните дървета на територията на община Своге

Дървесен вид	Документ за обновяване	Населено място	Реална възраст	Височина (м)	диаметър (м)
Зимен дъб	Заповед № 851 от 10.08.1983 г.,	с. Свидня, община Своге	437 год.	12	1.2
Зимен дъб	Заповед №.851 от 10.08.1983 г.	гр. Своге, община Своге	187 год.	15	1
Три цера	Заповед №.851 от 10.08.1983 г.	гр. Своге, община Своге	1.Цер – 237 год.	15	1.2
			2.Цер – 237 год.	16	1.3
			3.Цер – 237 год.	14	1.2
Цер	Заповед №.851 от 10.08.1983 г.	гр. Своге, община Своге	287 год.	17	1.2
Цер	Заповед №.851 от 10.08.1983 г.	гр. Своге, община Своге	187 год.	18	1.5
Ясен	Заповед №.851 от 10.08.1983	С. Редина, община Своге	137 год.	14	0,7

Източник: ИАОС

Регистъра на картотекираните дълготрайно декоративни дървета и храсти на територията на община Своге е представен в следващата таблица

Таблица 25 Регистър на картотекираните дълготрайни декоративни дървета и храсти в община Своге

Дървесен вид	Местонахождение	Възраст към момента на картотекиране	Височина	Кратко описание
Дугласка ела	с. Томпсън, кв. 56, ПИ XXIII – 460, ул. Топола №17	47 год.	21 м	Към момента на картотекиране дървото е в много добро физиологично състояние. Визуалната височина на екземпляра е около 20 м
Дугласка ела	с. Томпсън, кв. 56, ПИ 460, ул. Топола №17	47 год.	21 м	Към момента на картотекиране дървото е в много добро физиологично състояние. Визуалната височина на екземпляра е около 20 м.
Дугласка ела	с. Томпсън, кв. 56, ПИ 460, ул. Топола №17	47 год.	21 м	Към момента на картотекиране дървото е в много добро физиологично състояние. Визуалната височина на екземпляра е около 20 м.
Обикновена бреза	с. Томпсън, граничеща с улица ОК166-167-168 и р. Искър под имот на ул. Топола №17, кв. 56	над 37 год.		Към момента на картотекиране, дървото е в много добро физиологично състояние.
45 бр. източна туя „Ауреа Нана“	градски стадион – гр. Своге	6 г.	50 см	Източна туя „Ауреа Нана“ е ниско дърво, което се

				разклонява на няколко стълба. Характеризира се с много бавен растеж.
Секвоя „Sequoidendron giganteum”	СОУ „Иван Вазов“ – гр. Своге	43 год		Обиколка в основата 7-10 см

Източник: <https://data.egov.bg/>

IV.4.6.2. Животински свят

Старопланинския район е богат на речна пъстърва, лешанка, говедарка и гловач, обитаващи студените и богати на кислород планински реки. По-характерни представители сред амфибиите са дъждовникът, алпийският тритон и жълтокоремната бумка, а сред влечугите – зеленият гущер, смокът мишкар, медянката и усойницата. Птичият свят наброява повече от 200 вида, сред които типичните за района – осояд (*Pernis apivorus*), сокол скитник (*Falco peregrinus*), бухал (*Bubo, bubo*). В буковите гори се срещат над 60 вида птици в т.ч. червенушка, чинка, орехче. В скалистите долини на реките най-чести обитатели са белоопашатият мишелов (*Buteo rufinus*), ловния сокол (*Falco herug*), керкенецът (*Falco tinnunculus*) и др. Изключително богато е разнообразието на прилепи. От хищниците все още се срещат кафявата мечка (*Ursus arctos*), вълкът (*Canis lupus*), а в по-големи популации - лисицата (*Vulpes vulpes*) и язовецът (*Meles meles*). Типичните обитатели от двукопитните са дивата свиня (*Sus scrofa*), сърната (*Capreolus capreolus*) и благородния елен (*Cervus elaphus*).

Естествената растителност има функциите на основен фактор за формирането на водните и почвените ресурси в общината (особено предвид на наличието на карстови и терени в пределите на планините на запад от Искърския пролом), за предотвратяване на наводненията и смекчаване на негативните ефекти от ерозия и дефлация. На това основание е необходимо нейното поддържане и опазване в близките до естетическите ѝ характеристики, както и ограничаване на антропогенизацията в горските условия за недопускане на процеси на фрагментация и деструкция.

По класификацията на Груев, 1988 г., територията на община Своге попада в Планински биогеографски район, Старопланински подрайон. В биогеографско отношение Планинският район на България се характеризира с господство на севернопалеарктични организмови форми, както и с алпийско и карпатско биотично влияние (и наличие на видове от европейския планински елемент). Заселването му с флора и фауна от тези райони се е осъществило главно през кватернера като резултат от захлаждането на климата. След оттеглянето на ледниците тези студеноустойчиви форми са заели високите планински части на района. Тук е мястото да се отбележи, че Планинският район е единствен в България, в който са разпространени ледникови реликти между растенията и животните. Това се дължи главно на хладния климат във високите му части, който е сходен с климата на големите географски ширини на северното полукуло. Освен тях се срещат и малък брой терциерни (планински по произход) видове, преживели залежаванията и възстановили след тях високопланинския си ареал. Общо взето обаче, терциерните реликти са характерни главно за предпланините и ниските планински части, които отнасяме към разгледаните дотук райони.

Старопланинският подрайон включва средния и високопланинския пояс на главната верига на Стара планина и на Същинска и Сърнена Средна гора. В същност, към високопланинския пояс в подрайона се отнасят само някои части на Стара планина. Флората на Старопланинския подрайон се характеризира със северен и планински видов състав. По данни на Бондев (1984) повече от половината растителни видове на Стара планина имат произход от планинските иглолистно-широколистни центрове на Европа и Евразия. Те са разпространени именно в разглежданите пояси.

Във фаунистично отношение, Старопланинският подрайон е богат на ледникови реликти. Ледникови реликти, които обитават Старопланинския подрайон, са: *Paraleptophlebia tumida* от едnodневките, *Melanoplus frigidus* от скакалците, *Amara erratica*, *Elophorus glacialis*, *Corymbites cupreus* от твърдокрилите, *Erebia epiphron*, *Hadena maillardi*, *Larentia cognata* от пеперудите и др. Към ледниковите реликти се отнасят също планинската жаба (*Rana temporaria*), живораждащият гущер (*Zootoca vivipara*), усойницата, полевките *Clethrionomys glareolus* и *Pitymys subterraneus*, срещащи се и в други наши планини.

Ендемити на подрайона са видовете и подвидовете *Wiedmannia andreevi* от двукрилите, *Trechus mmerkli* и *Tapinopterus kaufmanni winkleri* от бръмбарите бегачи, *Oreina plagiataschipkana* от твърдокрилите листояди, *Otiorrhynchus rambouseki* от хоботниците, *Erebia albergans phorcys* от пеперудите, *Rhyacophila joosti*, *R. kownackiana* и *Drusus popovi* от ручейниците и др. Голямо е богатството на ендемичните представители на безгръбначната фауна в старопланинските пещери. Според Георгиев (1982), 12 от ендемичните мокрици (*Oniscoidea*) троглобионти у нас са локализирани в западните и централните части на Стара планина. Ендемични пещерни обитатели тук са също видове от род *Neobisium* (разред *Pseudoscorpiones*), два вида паяци сенокосци (разред *Opiliones*), голям брой видове от многоножките (*Diplopoda* и *Chilopoda*) и бръмбарите бегачи (сем. *Carabidae*). Повечето от тези таксони са наши терциерни реликти. Освен това много видове безгръбначни животни у нас са установени само в Старопланинския подрайон.

IV.4.6.3. Билки с търговско значение, находища, използване

Билките, още наричани лечебни растения и лечебни треви, обхващат голяма група растения, които се използват в медицинската и ветеринарномедицинската практика за профилактика и лечение на болести.

Макар и в малки количества, билките съдържат лекарствено-активни вещества, които благотворно влияят на човешкия организъм. Наред с тях съдържат и придружаващи вещества, които могат да подсилят ефекта на лечебното вещество или да окажат вредно влияние.

Във връзка с това е необходимо да бъдат опазени, както самите лечебни растения, така и техните естествени находища. За опазването им е приет Закон за лечебните растения, който цели, чрез контролирано и организирано използване на лечебните

ресурси да се следи за тяхното състояние и количество. В обхвата на Закона е включен списък с лечебните растения, които подлежат на контрол и опазване.

Находищата на лечебните растения се определят от почвените (типовете месторастения) и климатичните условия, наличието на естествена и изкуствена хидрографска мрежа, надморската височина, наклона на терена, и други биотични и абиотични фактори. Абиотичните фактори са свързани с ползването от горския фонд (сечите), залесяванията, прокарване на нови горски пътища, пашата от дребен и едър домашен добитък, построяването на изкуствени водоеми, сезонното събиране на билки, цвят, горски плодове, добив на сено и др., които в своята съвкупност дават пряко или косвено отражение върху популациите от лечебни растения.

Ежегодно със своя заповед Министъра на околната среда и водите определя специален режим на опазване и ползване на лечебните растения. Последната Заповед от №РД 406/26.05.2020 г. забранява събирането на листо-стъблена маса от блатно кокиче от определени местообитания, които не попадат на територията на община Своге.

На основание чл. 10, ал. 1,2 и 3 от Закона за лечебните растения (ЗЛР), Министъра на околната среда и води издава и ежегодно заповед за определяне на допустимите количества билки за събиране (които са извън териториите на националните паркове) и забрана за събиране на определен вид билки от естествените им находища. Последната Заповед №РД-203/02.03.2020 г., определя събирането и забраната на следните билки:

1. Божур червен (*Paeonia peregrine* Mill);
2. Зърнастец елшовиден (*Frangula alnus* Mill);
3. Иглика лечебна (*Primula veris* L.)
4. Катраника, пелин бял (*Artemisia alba* Turra);
5. Лазаркиня, еньовче ароматно (*Galium odoratum* (L.) Scop.)
6. Лудо биле, старо биле (*Atropa belladonna* L.)
7. Ранилист лечебен (*Betonica officinalis* L.)
8. Решетка безстъблена (*Carlina acanrhifolia* All.)
9. Тлъстига лютива, жълто прозориче (*Sedum acre* L.);
10. Трън кисел (*Berberis vulgaris* L.);
11. Шапиче (*Alchemilla vulgaris complex*);

За района на област София не е позволено събирането на горецитираните билки.

Изцяло забранени за добив в цялата страна със заповедта на Министъра на околната среда и водите са следните лечебни растения :

- Бенедиктински трън, пресечка (*Cnicus benedictus* L.)
- Волски език (*Phyllitis scolopendrium* (L.) Newm.)
- Горицвет, пролетен (*Adonis vernalis* L.)
- Дилянка лечебна, валериана (*Valeriana officinalis* L.)
- Залист бодлив (*Ruscus aculeatus* L.)
- Изтравниче, страшниче (*Asp Ie nium t r i c h o m a n e s* L.)
- Исландски лишей (*Cetraria islandica* (L.) Ach.)

- Исоп лечебен (*Hyssopus officinalis* L. ssp. *aristatus*) - Какула едроцветна (*Salvia tomentosa* Mill.)
- Какула едроцветна (*Salvia tomentosa* Mill.)
- Копитник (*Asarum europaeum* L.)
- Мечо грозде (*Arctostaphylos uva-ursi* (L.) Spreng)
- Момина сълза (*Convallaria majalis* L.)
- Оман бял (*Inula helenium* L.)
- Папаронка жълта, жълт мак (*Glaucium flavum* Crantz)
- Пелин сантонинов (*Artemisia antonicum* L.)
- Пирински (мурсалски алибушки)чай (*Sideritis scardica* Griseb.)
- Пищялка панчичева (*Angelica pancici* Vand.);
- Плаун бухалковиден (*Lycopodium clavatum* L.);
- Риган бял (*Origanum vulgare* L. Ssp. *Hirtum* (Link) Ietswaart)
- Ружа лечебна (*Althaea officinalis* L.);
- Салеп (*Orchis* sp. *diversa*);
- Смилен жълт (*Helichrysum arenarium* (L.) Moench.);
- Хуперция иглолистна, плаун обикновен (*Huperzia inundata* (L.) Bernh. L. ssp. *elago*);
- Цистозира (*Cystoseira barbata* (Good et Wood) Ag.)

Със Закона за лечебни растения се урежда управлението на дейностите по опазване и устойчиво ползване на лечебните растения, включително събирането и изкупуването на получаваните от тях билки, за което са поставени конкретни изисквания при събирането на билките:

1. Извършва се от находища, в които лечебните растения не са подложени на отрицателното въздействие на естествени или предизвикани от човешка дейност фактори;
2. Обект на събиране са само растителните части, които се използват като билки;
3. Събирането се извършва при подходящи атмосферни условия с оглед получаването на качествени билки;
4. Не се допуска увреждане на находищата в резултат на дейността;
5. Не се събират билки в замърсени с тежки метали, пестициди, други химически или минерални вещества, животински или битови отпадъци райони;
6. Събирането се извършва след издаване на разрешително за ползване съгласно чл. 21, ал. 2 от Закона за лечебните растения
7. Не се допуска попадане на чужди примеси, в т.ч. камъни, пръст, органични замърсители;
8. Не се допуска контакт на събраните свежи билки с почвата;
9. Съдовете, използвани при събиране на билки, се поддържат чисти и се съхраняват на места, недостъпни за домашни животни, гризачи, птици;
10. Транспортните средства, с които се превозват свежите билки, се поддържат чисти, сухи и при нужда се застилат или покриват.

Ежегодно експерти от РИОСВ-София, както и от Общинска администрация извършват проверки на регистрираните билкозаготвителни пунктове. За 2024 г. няма информация за издадени разрешителни за ползване на лечебни растения. Разрешително за ползване на лечебните растения се издава от Кмета на Община Своге, в случай, когато ползването е от:

- а) земеделски земи от поземления фонд и включените в строителните граници на населените места – общинска собственост, след заплащане на такса в Общината;
- б) териториите и акваториите в строителните граници на населените места – общинска собственост, независимо от предназначението им, след заплащане на такса в Общината;

До момента нито на национално ниво, нито на местно са правени проучвания на ресурсите от лечебни растения. Точна количествена оценка за ресурсите от популациите на лечебните растения на територията на ДГС „Своге“ не може да се даде, поради липса на изготвена методика за наблюдението и оценката им. Точните количества и местообитания на определените видове билки не могат да се определят, тъй като не е правено обследване на районите в България. Единствения ориентир за това са местните билкари, които ежегодно добиват билки от обследвани от тях местности.

Необходимо е да се разработи приблизителна оценка на ресурса лечебни растения от земи- общинска собственост, както и оценка на ресурсите на национално ниво.

Тъй като обследването на ресурсите би отнело много време и финансов ресурс, който общината не може да отдели е добре да се направи приблизителна оценка като се използват данни от местните билкари, както и кметовете и кметските наместници по населените места.

Съгласно чл. 50, ал. 3 от ЗЛР като Приложение №1 към настоящата програма е разработен раздел „лечебни растения“, представляващ неделима част от Общинската програма за опазване на околната среда.

Изводи и препоръки:

- Община Своге се характеризира с богато биологично разнообразие, висок процент на площите заети от защитени територии и защитени зони.
- Необходимо е, при осигуряване на целево финансиране да се възложи изготвяне на планове за управление на защитени територии, с което ще осигури регламентиране на действията по опазването на природата и устойчивото ползване на възобновяемите ресурси в тях;
- Необходимо е да бъде извършено проучване на биоразнообразието на територията на общината извън защитени територии и зони, като специално внимание следва да се обърне на биологичното разнообразие в агроценозите и в урбанизираните територии. Данните следва да бъдат систематизирани и публично достъпни;

- *Препоръчително е община Своге да провежда периодично информационни кампании с цел запознаване на населението в общината с биологичното разнообразие на нейната територия, както и с неговия природозащитен и законов статут и начините за опазването му;*

IV.4.7. Ландшафтно устройство

Ландшафтното устройство на община Своге се обуславя от природо-географските характеристики на региона – географско положение, релеф, климатични и водни ресурси, почвена и геоложка характеристика и биологично разнообразие. Природните и антропогенни елементи, формиращи видовете ландшафт на територията на общината, са:

1. *Паркове, градини и зелените площи за ограничено ползване в населените места;*
2. *Гробищни паркове;*
3. *Обекти за спорт и рекреация;*
4. *Транспортни обекти и развити зелени зони около тях;*
5. *Ниви;*
6. *Трайни насаждения;*
7. *Ливади;*
8. *Гори*
9. *Водни течения и площи и дървесно-храстовата растителност около тях.*

На територията на община Своге са определени следните видове ландшафти:

- 1) Урбогенен/Селищен ландшафт;
- 2) Агрогенен ландшафт;
- 3) Дендрогенен ландшафт;
- 4) Дендрогенен ландшафт, около водни течения и обекти;
- 5) Техногенен ландшафт.

Урбогенен/ Селищен ландшафт (Зелена система в урбанизираните територии)

Доброто състояние на зелената система е една от най-значимите предпоставки за устойчивото развитие на всяко населено място. По своята същност зелената система се основава на вписването на естествената природна среда в урбанизираната структура. Тя трябва да отговаря на конкретни нормативни изисквания и специфични параметри. Трябва да допълва градоустройствената композиция и да спомага за екологичното равновесие в селищната екосистема. Добре устроена и поддържана зелена система спомага за обособяването на завършена жизнена среда. Не е за подценяване ефективното ѝ влияние върху редица екологични параметри: пречистването на въздуха, подобряването на микроклимата, туширането на шума и естетизация на заобикалящото ни пространство. Тя се характеризира с количествени и качествени показатели. В община

Своге, както и на доста други места в България, е на лице тенденцията за количествена достатъчност на озеленените площи, като се има предвид площния им дял спрямо този на урбанизираната територия и броя на жителите. Основни проблеми се явяват неравномерното разпределение и недостатъчно добра поддръжка. Зелената система на община Своге се формира от всички паркове, градини, зелени пояси около водни обекти и улично озеленяване в границите на урбанизираните територии. Тя се допълва от зелените площи със специално предназначение, като гробищните паркове и такива за ограничено ползване, които включват дворищното озеленяване и зелените зони около обществени сгради, здравни и учебни заведения.

Зелените площи за широко обществено ползване са гръбнака на зелената система във всяко населено място и изпълняват изключително разнородни функции. Те са местата за ежедневен отдых, спорт и занимания на открито на населението, имат важна екологична функция и естетическо въздействие. Предвид характерното за цялата община застрояване, зелените площи, развити около жилищните имоти и богатото улично озеленяване са предпоставка за хармоничното оформяне на селищния ландшафт и създаване на възможности за естественото му развитие.

Агрогенен ландшафт

Този тип ландшафт включва всички селскостопански територии – ниви, мери, ливади, зеленчукови градини, овощни градини, пасища и др. Общата площ на земеделските територии в община Своге е представлява 35.16 % от територия на общината, от които обработваемата площ заема 152 269 дка или 17.47% от общата площ на общината.

Дендрогенен ландшафт

Горските територии, формиращи дендрогенния ландшафт в общината, заема площ от 59,38%, с обща площ от 516 154 дка земя. Най-разпространени култури в района на общината са бялата акация, белия и черен бор, хибридна тополя.

Някои други естествени и залесявани видове имат макар и нищожно участие в горската растителност на района. Такива са летния дъб, косматия дъб, мъждряна, смърча и др. Те участват в растителността на района като много малки и деградирали гори или култури.

Дендрогенен ландшафт около водни течения и обекти

Към този тип ландшафт спадат териториите около водни течения и обекти, заето с влаголюбиви дървесно-храстова растителност, която подчертава и засилва изразителността на бреговия силует. Визуалното въздействие на този тип ландшафти е най-силно.

Техногенен ландшафт

Този тип ландшафти включва дървесно-храстови композиции, развити около елементи на инженерно-техническата инфраструктура – пътища, надземни и подземни проводни.

Озеленяването около транспортните трасета е сложен процес, с който се решават технически, екологични и композиционно – пространствени задачи. През територията на общината преминава път II-16 Мездра – София, като главна пътна артерия, железопътна магистрала София-Мездра- Горна Оряховица са разположени по протежението на река Искър.

Главната пътна артерия преминава през общинската територия, като от юг на североизток преминава през Владо Тричков, Луково, Реброво, Томпсъб, Редни, Своге, Желев, Церово, Бов, Лакатник. Надземните проводи също формират коридори, които оказват влияние върху облика на ландшафта.

IV.4.8. Туристически забележителности

Община Своге е атрактивна туристическа дестинация, както за жителите на София, заради чисто географската близост, така и за туристите от всички краища на България, а също и от чужбина. На територията на община Своге, обекти на туризъм са:

- ИСКЪРСКИЯТ ПРОЛОМ

Искърският пролом или Искърското дефиле е мястото, където река Искър преминава през Стара планина и Предбалкана и образува най-дългия (156 км) и най-величествен пролом в България. Мястото е изключително интересно от геоложка гледна точка, тъй като проломът представлява напречен разрез на Старопланинската верига. По този начин могат да се извлекат сведения за геоложкия състав на планината, както и да бъдат изследвани различните слоеве. Това невероятно творение на природата е уникално съчетание на каньоновидни долини и ждреловидни теснини с недостъпни остри зъбери, живописни долинни разширения и амфитеатрално етажирани или стръмни сипеини склонове с многобройни пещери и карстови извори.

Същинската част на пролома се простира от град Нови Искър до село Лютиброд и е дълга 67 км, като по-голямата част от него е в територията на община Своге.

- ЛАКАТНИШКИ СКАЛИ

Величието на Искърския пролом е неописуемо. Победата на реката над планината в милионгодишната битка помежду им е оставила отпечатък в спиращи дъха гледки, особено в района на гара Лакатник. Отвесните 300-метрови скални образувания, изградени от червен триаски пясъчник, са всъщност разкъсаната гръд на Балкана. Лакатнишките скалите са магнит за любителите на алпинизма и пещернячеството. Лакатнишките скали са много известен катерачен обект – в местността има 6 района с над 350 маршрута с различна трудност. Най-популярни са Вражите дупки и Алпийската поляна. Екстремните спортове не са единственият начин човек да се докосне до красотата на този природен феномен. В района на скалите има няколко туристически пътеки, които са подходящи за посещение през всички сезони и предлагат фантастични гледки към красивото Искърско дефиле.

Уникалността на Лакатнишките скали е повод да бъдат обявени за природен парк през 1963 г.

- АЛПИЙСКИ ЗАСЛОН „ОРЛОВО ГНЕЗДО”

На 300 м над река Искър, върху една терасовидна скална издатина се намират алпийски заслон „Орлово гнездо“. Оцветена в червено и виждаща се отдалеч, тя представлява алпийски заслон, до който се достига само „по въже“. Красива и недостъпна, недосегаема за хорските проблеми, с гордост носи името си – „Орлово гнездо”.

Построена е през 1938 г. от алпинистите от Българския алпийски клуб.

- КАРСТОВ ИЗВОР „ЖИТОЛЮБ”

Карстовият извор „Житолуб” се намира в подножието на Лакатнишките скали, под пещера „Темната дупка”, на 8 м от нивото на р.Искър. Изворът е един от най-големите карстови извори в страната и е рожба на две подземни реки. Губилища поемат част от водите на реките Петренска и Пробойница, които преминават през водните етажи на пещерата „Темната дупка” и през тесен сифон се изливат в извора в подножието на скалите. При поройни дъждове през него преминават до 1200 литра в секунда. Около извора са разположени малък ресторант и изкуствено езеро.

- ПЕЩЕРА „ТЕМНАТА ДУПКА”

В скалите, точно срещу гара Лакатник, на около 30 м над реката, се намира отворът на една от най-известните пещери в България – „Темната дупка”. До него може да се достигне по обезопасена с парапети, лесно достъпна пътека. Общата дължина на пещерата варира между 5000 и 9000 м.

Образувана в тъмни среднотриаски варовици (ладин) на Милановската синклинала. Представлява система от две основни галерии с прилежащи части, развити на 4 нива. По-дълга е североизточна част на пещерата – 800 m по оста, като по нея протича и основната подземна река. Галериите са широки и високи с преобладаващ правоъгълен и обънато-трапецовиден напречен профил.

Обикновено реката се оттича подземно през подлежащия на пещерата карстов извор Житолуб, но при екстремни валежи и снеготопене вдига нивото си и изтича през входа на пещерата. Първото известно посещение на Темната дупка датира от 1912 г., с цел проучва на прилепната ѝ фауна. Първата карта и описание на около 150 m от пещерата са публикувани през 1915 г. от Жеко Радев. Изследванията се продължават от инж. П. Петров, И. Нинчовски, М. Войнягов, П. Енглиш, И. Първанов в периода 1921-1926, които картират около 1 km галерии. Пълно и точно описание е публикувано през 1936 г. Прекартирана през 1948 г. по време на Научно-изследователската пещерна бригада „Т. Павлов“, когато се откриват северозападните ѝ части. Млади спелеолози под ръководството на П.Трантеев допроучват пещерата, като през 1958 г. дължината ѝ нараства на 3200 m.

Проучванията продължават от ПК „Черни връх“ – София, които започват да правят и теодолитна снимка на пещерата.

От 1991 г. колектив от софийски спелеолози работи върху детайлно картиране и изработването на векторизирана компютърна карта на пещерата. През 2001 година по време съвместна експедиция белгийски и френски леководолази навлязоха 240 m навътре в сифона и достигнаха дълбочина – 20 m в края на пещерата.

Пещерата попада в границите на Природен парк “Врачански Балкан”.

В „Темната дупка” се срещат почти 20% от всички установени в България троглобионти. От тях най-известният е *Protelsonia lakatnikensis*. През 1962 г. пещерата е обявена за природна забележителност.

- ПЕЩЕРА „ЕЛАТА”

Отворът и започва с 18-метрова тясна вертикална пропасть. Пещерата е плътно изпълнена с образувания с неописуеми форми – сталактити, сталагмити, синтрови прегради и други. Пещера „Елата” се намира на около 2 км южно от село Зимевица.

Други, по-известни пещери в региона са „Козарската пещера”- в Лакатнишкия карстов район, с дължина 834 м; пропасть „Ямата” до село Лакатник – третата по дълбочина пропасть в България (-350 м); „Ръжишката пещера” до гара Лакатник, с дължина 316 м, в миналото - обиталище на хора от желязната епоха; пещера „Душника” до село Искрец – дълга 876 м; „Водната пещера”, „Маяница” и „Говора на водата” до село Церово; „Каците” до село Зимевица и мн.др.

- ВОДОПАД „СКАКЛЯ”

Друга атрактивна забележителност в Искърското дефилето е водопадът „Скакля”. Наречен на едноименната река, спускаща водите си в източната част на планината Понор, той е висок около 120 м. Водите му „скачат” в три, каскадно разположени скока, най-високият от които достига 85 метра. Падащата от такава височина вода създава невероятно красива гледка. През зимата водопада замръзва и се превръща в едно от най-предпочитаните места за ледено катерене в България. Дъното на долината на река Скакля се затваря от внушителен подковообразен варовиков венец. По стръмните варовикови скали е прокарана туристическа пътека, получила названието „Вазова екопътека”.

- „ВАЗОВА ЕКОПЪТЕКА”

Тя свързва селата Гара Бов и Заселе и е единственият път, по който може да се достигне до водопада „Скакля”. Благоустроена и обезопасена, тя предлага на туристите райски кътчета за отдих и гледка към водопада. По Вазовата екопътека ежегодно преминават стотици туристи. Официалното откриване на реконструираната екопътека се е състояло на 29.04.2007г.

- „ДЖУГЛАТА”

Друга интересна забележителност в община Своге е скалното образувание „Джуглата”. Намира се близо до жп гарата на село Церово, на 6 км северно от Своге. Този причудлив природен феномен, образуван от долнотриаски червеноцветни кварцови пясъчници, на възраст около 250 милиона години, е висок 18 метра и наподобява гъба.

Според някои хора дори прилича на човешка глава. „Джуглата” е обявена за природна забележителност през 1964 г.

- ЕКОПЪТЕКА „ПОД КАМИКО”

Маршрутът на маркираната туристическата пътека „Под камико” започва от футболния стадион на село Гара Бов, изкачва се по поречието на река Бовска и достига до водопада при Камико, в село Бов, след което се спуска по стария коларски път до чешмата, при местността „Чичеро”, продължава до останките от манастира „Св. Архангел Михаил” и преминавайки по поречието на река Трескавец, се връща в отправната си точка при стадиона на гара Бов. Природни и културно-исторически забележителности, през които преминава туристическа пътека „Под камико” са:

- живописните каскадни водопади по река Бовска, най-високият от които е 80 метра, в местността Камико, село Бов;
- скално образувание Камината, село Бов;
- останалата през вековете в местната топонимия с името си чешма „Чичеро” и оброчен кръст „Св. Дух”;
- останки от средновековния манастир „Св.Арх. Михаил”;
- защитена местност „Трескавец”;

Дължината на туристическата пътека е 9.3 км, а времето, необходимо за нейното обхождане, е около 3 часа. Тя е транспортно достъпна от село Бов и от Гара Бов. По протежение на пътеката са изградени няколко места за отдых, подходящи за пикник и отмора. Пътеката дава възможност на любителите на фотографията за заснемане на красиви панорамни снимки или снимки на растителни и животински видове от района.

- СКАЛНО ОБРАЗУВАНИЕ „СТОЛО”

Друга интересна забележителност в община Своге е скалното образувание „Столо”. Намира се в местността Църнио камък в землището на село Добравица, община Своге, Софийска област.

IV.4.8. Шум

IV.4.8.1. Въздействие на шума върху човека

Шумът и шумовото “замърсяване” на околната среда представляват един от големите екологични проблеми на нашето време. От физична гледна точка шумът представлява звук, състоящ се от тонове, чиито честоти и интензитет имат случаен характер. От хигиенна гледна точка шум е всеки звук, който действа неблагоприятно върху здравето, нарушава отдиха, смущава контакта на човека с околната среда.

Шумът е един от основните физични фактори с неблагоприятно въздействие върху населението и водещ до акустичен дискомфорт в околната среда особено в големите градове. Вредното въздействие зависи от вида му и пораждащите го условия. Не случайно законодателството в областта на защита от шума в околната среда урежда

проблемите, свързани с разработването на мерки за избягване, предотвратяване и намаляване на вредното въздействие на шума, целящи чрез тяхното осъществяване защита на човешкото здраве и околната среда, както и осигуряване на качество на живот на населението.

Развитието на промишленото производство, интензивното развитие на пътническите, товарните и въздушните транспортни средства и масовият градски транспорт са източници на шум. Шумът оказва въздействие при хората върху:

- централната нервна система – преумора, смущения в психиката и паметта, главоболие, нарушен сън, увреждане на слуха, раздразнителност, смущения в цветоусещането, нарушения при оценката на разстояния;
- вегетативната нервна система - усилен съдов тонус, циркулаторни прояви;
- сърдечно-съдовата система - повишено кръвно налягане, нарушен сърдечен ритъм;
- дихателната система – ускорено и повърхностно дишане;
- храносмилателната система - забавено преминаване на храната през храносмилателните органи, различни по вид и степен увреждания на стомаха;
- ендокринната система – промени в количеството на кръвната захар, повишаване на основната обмяна, задържане на вода в организма;
- слуха – при над 80 dB настъпва невъзвратно увреждане на слуховия анализатор, а при над 120 dB – пълна глухота, която понякога настъпва изведнъж.

Действащ като стресов фактор, шумът атакува почти всички органи и системи. Индивидуално оценено, въздействието на шума най-често оказва влияние като: предизвиква раздразнение, главоболие, пречи на съня и почивката, затруднява възприемането на речта, пречи на умствената работа.

Във връзка с изискванията на Закон за защита от шума в околната среда (ДВ., бр. 74/2005 г; изм. доп. ДВ бр. 101 от 27 ноември 2020 г.) Министерът на околната среда и водите, Директорите на РИОСВ или упълномощени от тях длъжностни лица осъществяват превантивен, текущ и последващ контрол върху инсталациите и съоръженията от промишлеността, включително за категориите промишлени дейности по приложения № 4 към чл. 117 от Закона за опазване на околната среда. Същият закон регламентира компетенциите на държавните органи както следва:

- Министъра на здравеопазването организира извършването на измерването, управлението и контрола на шума в околната среда, предизвикан от локални източници на шум. На регионално ниво контролът се извършва от РЗИ (РЗИ Софийска област).
- Министъра на околната среда и водите организира извършването на измерването, оценката, управлението и контрола на шума излъчван от промишлените инсталации и съоръжения. На регионално ниво контролът се извършва от РИОСВ (РИОСВ- София.)

- Министъра на вътрешните работи, чрез определени от него служби осъществява контрол върху пътните превозни средства, движещи се по пътищата, по отношение на излъчвания от тях шум в околната среда.
- Кметовете на общини или упълномощени от тях длъжностни лица упражняват контрол за спазване на правилата и нормите за изпълнение на строежите, по отношение на шума излъчван по време на строителството, организират и регулират движението на автомобилния транспорт в населените места с оглед намаляване на шумовите нива до допустимите норми.

В РИОСВ София, приоритетно се проверяват промишлени източници, емитери на шум в околната среда, разположени в жилищни зони или в близост до тях, с цел избягване, предотвратяване или намаляване на шумовото натоварване в урбанизираните територии. Контрола се извършва чрез контролни измервания на място на площадките на производствените обекти и по документи (представени доклади с резултати от собствените периодични измервания на шум в околната среда). Излъчвания шум в околната среда се контролира съвместно с лабораторията на ИАОС, чрез измервания на показателите при работата на промишлените източници. Измерванията се извършват по Методика утвърдена със заповед № РД-199/19.03.2007 г. по контура на площадката на предприятието.

IV.4.8.2. Източници на шум

В страната е изградена и функционира Национална система за контрол, ограничаване и снижаване на шума в населените места като основен управленски инструмент за проследяване и превенция на неблагоприятните здравно-екологични ефекти от разпространението и въздействието на фактора „шум”.

В оперативната мрежа на Националната система за контрол на шума са включени всички РЗИ в страната. Те проследяват нивото на шума в населените места в 727 бр. пунктове за мониторинг, включително в градовете Ботевград, Самоков и Своге от Софийска област.

Община Своге не се характеризира с постоянно задържане на високи нива на шум от диапазона 68-72 dBA. Основните източници на шум в община Своге са свързани с вътрешноградския и транзитно преминаващ автомобилен транспорт. Натоварени от движението на превозни средства са по-големите улици в града, както и входно изходните направления (път II-16 Мездра – София). Въздействие оказват различните дейности на населението – работилници, търговски обекти и др.

IV.4.8.3 Източници на шум от транспорта

Автотранспорт

С най-голям дял за шумово замърсяване в общината заема автотранспорта. За неговото повишаване роля играе увеличаващият се брой МПС, състоянието на пътната

мрежа и нейната пропускателна способност. За транспортния шумов поток е характерна флукуалност, периодичност и променлива интензивност.

Нивото на автотранспортния шум е в пряка зависимост от интензивността на движението, скоростта и структурата на транспортния поток, пропускателната способност на пътните артерии, възрастта на автомобилния парк, вида и качеството на пътната настилка, ситуационното и нивелетно разположение на пътя и характера на терена встрани от него. Основният шумов фон се създава от автомобилите – леки, товарни и тези на междуградския транспорт. През последните години в резултат на масовия внос на автомобили предимно “втора употреба” автомобилният парк е основно подменен. Въпреки, че повечето от автомобилите са втора употреба, нивото на излъчвания от тях шум е значително по-ниско от използваните преди това, но същевременно техният брой се увеличава интензивно. На територията на община Своге е развит както железопътният, така и автомобилният транспорт. Пътническият железопътен транспорт обслужва главно пътници по направление Своге-София и обратно.

Главната пътна артерия преминава през общинската територия, като от юг на североизток преминава през селата Владо Тричков, Луково, Реброво, Томпсън, Редина, Своге, Желен, Церово, Бов, Лакатник. Пътят е жизненоважна транспортна връзка, тъй като на юг свързва града със столицата и международен път Е80, преминаващ през територията на България от Калотина към Капитан Андреево, а на север с свързва с европейски път Е79, преминаващ през цялата територия на България от най-северната до най-южната и точка или Видин-Кулата, част от транспортен коридор №4 (Централна Европа-Видин-София-Атина).

Железопътен транспорт

Железопътната инфраструктура на територията на общината е обусловена от възловото географско местоположение и включва комплекс от обекти на железопътния транспорт. В района на гарата на гр. Своге, ДП Национална компания „Железопътна Инфраструктура“ (НК„ЖИ“) изгради и въведе в експлоатация шумозаглушителни съоръжения през урбанизираната територия на град Своге.

Източници на шум в околната среда са влаковите композиции движещи се по железопътните трасета на територията на общината. Шумовата характеристика на релсовия ж.п. транспортен поток (еквивалентно ниво на шума) зависи от параметрите на потока (брой влакове - пътнически и товарни, дължина на влаковите композиции, вид на спирачките, скорост) и на ж.п. трасето (вид на горното строене). Източници на шум в околната среда са и другите инфраструктурни ж.п. обекти – гари, помощни ж.п. стопанства (депа, заводи, бази и др.), индустриални ж.п. клонове и разтоварища.

IV.4.8.3. Източници на шум от битов характер

На второ място по отношение на източниците на шум са локалните източници от битов характер – строителни и ремонтни дейности, товаро-разтоварни работи, сметоизвозване, игри на деца (училища, детски градини, детски площадки) и др. Следващият по значение фактор, който влияе върху акустичната среда на града е шума,

излъчван от заведенията за обществено хранене, увеселителните заведения, различните сервиси и авторемонтни работилници, разположени в непосредствена близост до жилищни сгради.

С най-висока интензивност, шумът се проявява в централната градска част, основно през работно време и делнични дни. В зависимост от разглеждания район битовия шум има различно значение. В централната градска част, където са съсредоточени повечето обществени и увеселителни заведения шумът е с по-висока интензивност. В крайните жилищни квартали битовия шум е с по-високи нива в извънработно време, но те са сравнително ниски по отношение на централната част. Шумът, породен от строителни дейности е характерен за районите в които се извършва строителство. Към настоящия момент значителни интензивни строителни мероприятия в общината не се осъществяват и поради това не се генерира сериозен строителен шум. Освен това този вид шум е ограничен по време (предимно в светлата част на денонощието) и е с невисок интензитет.

Обществените отношения, свързани с осигуряване и опазване на обществения ред на територията на община Своге се уреждат с Наредбата за обществения ред на територията на община Своге. С наредбата се въвежда забрана за създаването на шум, който нарушава обществения ред или спокойствието на гражданите на обществени места в периода от 22.00 до 08.00 часа, за да се осигури тяхното спокойствие и здраве. На територията на община Своге с Наредбата се забранява създаването на шум, предизвикан от домашни дейности и от съседни в жилищни сгради в работни дни в периода от 22.00 до 08.00 часа и от 14.00 до 16.00 часа. В почивните дни такива дейности могат да се извършват със съгласието на засегнатите обитатели. Шум се създава и от редица битови дейности и прояви: сметосъбиране, детски площадки и училищни дворове, различни строителни и ремонтни дейности, музикално озвучаване на публични пространства, използване на клаксони, форсиране на двигатели, особено на мотоциклети и други.

IV.4.8.4. Анализ на причините за нивото на акустично натоварване на средата

За територията на община Своге може да се направи изводът, че акустичната обстановка на територията на общината не се различава от типичната за урбанизираните зони. Нивата на акустичното натоварване зависят предимно от следните фактори:

- Степен на моторизация и вид на транспортните средства - нарастването на броя транспортни средства води предимно до нарастване на шумовото ниво в жилищни квартали с по-ниска интензивност на движение, от ниво под хигиенната норма до ниво равно на нея или малко по-високо. Нарастването на автомобилното движение по ПУМ (първостепенната улична мрежа), в резултат на нарастване броя на транспортните средства, от определен момент на насищане (при нива по-високи от допустимите) влияе в по-малка степен върху нарастването на нивата на шумовото натоварване. Нарастването на броя амортизирани автомобили води до повишаване на шумовото ниво;
- Вид и състояние на пътните настилки по уличната мрежа (първостепенната улична мрежа – ПУМ), брой ленти и платна за движение, наличие/отсъствие на

разделителна ивица - състоянието и видът на уличната мрежа са от съществено значение за нивата на транспортния шум. Многолентовото движение, отделянето на платната с разделителна ивица, асфалтовото покритие, сравнително доброто състояние на платната и естествено големите разстояния до прилежащите застройки са предпоставка за по-добрите акустични условия.

- Застроителни характеристики на средата – вид на застрояването (едностранна/двустранна), разположение спрямо платното (успоредно/перпендикулярно на оста), склучена, индивидуална в обособени парцели и т.н.- прилежащата на уличната мрежа изграденост също има същественото влияние върху разпространението на шума в дълбочина на жилищните квартали. Сключената по протежение на ПУМ застройка пречи за разпространението на шума, поемайки върху себе си високите шумови натоварвания. Обратно – неключената застройка, разположена напречно на ПУМ, многократно отразява уличния шум, пропускайки го в дълбочината на кварталните пространства. По този начин се получават различни ситуации по отношение на засегнатите територии и население от евентуален наднормен шум.
- Шумопоглътящи пояси и ограждения до пътните артерии и жилищните райони. Изграждането на такива съоръжения се отразява благоприятно на акустичната среда в населените места.

Изводи и препоръки:

- ✓ Акустичната обстановка на територията на общината не се различава от типичната за урбанизираните зони. Община Своге не се характеризира с постоянно задържане на високи нива на шум. С най-голям дялов отношение за шумово замърсяване в общината може да бъде отнесен автотранспорта, следван от шумът породен от битов характер и производствения шум.
- ✓ Основните мероприятия, които се препоръчват, са свързани с подобряване организация на транспорта, пътната инфраструктура, начина на застрояване и организация на териториите, създаване и поддържане на "тихи зони" и зони, подлежащи на усилен шумова защита, прилежащи към детските, здравните и учебните заведения, жилищата и местата за отдих.

IV.4.9. Радиационен контрол

На територията на община Своге няма изградени обекти и други антропогенни източници, които са доказани замърсители, допринасящи за промяна на радиационната обстановка. Не са известни данни за разположени на територията на общината значителни източници на нейонизиращи лъчения. Няма установено завишаване на естественения радиационен фон.

Община Своге е организирила два пъти дневно замерване на радиационния фон, като резултатите се отразяват в дневник. Резултатите се докладват на дежурен Областен съвет по сигурност и Оперативен център на РД ПБЗН – София-област.

IV.4.10. Зелена система

Неотменен компонент при създаването на здравословна жизнена среда в градовете е изграждането на тяхната зелена система. Тя включва дървесната и храстовата растителност на крайпътните градски магистрали, градски градини, скверове и цветни фигури. Отделните зелени площи, в различните части на населеното място, се свързват в единна зелена система, която обхваща целия град. Тя от своя страна има определено естетическо и климатично въздействие в рамките на населеното място. Зелените площи имат изключително важно значение за осигуряване на места за отдих и развлечения на населението, подобряване на градския климат, намаляване на шума, запрашеността и на вредните газове в атмосферата.

Зелената система на гр. Своге е неразделна част от плановото му решение и обемно-пространствено изграждане. Тя въздейства пряко за подобряване на условията за обитаване и труд и ограничава негативните санитарно-хигиенни фактори - шум, замърсена атмосфера, електромагнитни и радиационни излъчвания, подобрява температурния баланс, микроклимата и други.

Зелената система на гр. Своге обхваща изградените зелени площи в централната градска част, градските паркове, линейното озеленяване по комуникационните транспортни артерии, охранителните зелени пояси покрай промишлените предприятия и др.

Разпределението на зелените площи в община Своге е представено в следващата таблица.

Таблица 26 Зелени площи на територията на община Своге

Вид храстова и дървесна растителност	Площ (м ²)	местоположение	Координати
Зелени площи, кв. Бобковца, гр. Своге	49.919	УПИ XV – “за озеленяване и водни площи”, кв. 174, гр. Своге	42.963965, 23.347729
Детска площадка в вк. Старо село, гр. Своге	835	УПИ VII – „за озеленяване“, кв. 142, гр. Своге	42.963382, 23.334583
Озеленени площи, бул. Искър, гр.Своге	900	УПИ XVIII - 2408 - "За озеленяване и обществено обслужване:, кв.174, гр.Своге	42.962768, 23.343660
Озеленени площи, ул. Цар Симеон, гр.Своге	2035	УПИ VI - "За озеленяване", кв.180, гр.Своге	42.960010, 23.347734
Озеленени площи, ул. Стефан Караджа, гр.Своге	1713	УПИ III - "За озеленяване", кв.142, гр.Своге	42.954867, 23.361896

Източник: <https://data.egov.bg/>

Част от зелената система на гр. Своге са площите за широко обществено ползване, респективно парковете и градините. Тяхното структуриране в градската среда, за съжаление не е равномерно. Зелените площи за широко обществено ползване имат мозаечна структура и не са обособени в единна зелена система.

За дълготрайната декоративна дървесна растителност в общината се извършват санитарни мероприятия – изчистване на изсъхналите клони, санитарни сечи, премахване на самонастанилата се растителност. Като цяло в общината има нужда от засаждане на нова дървесна и храстова растителност, която не бива да се вкарва механично, без проект и строго съблюдаване на видовият състав подходящ за микроклимата на района.

Съществена част от зелената система на гр. Своге са и междублоковите пространства. Макар, че в структурата на града, комплексното жилищно обитаване е слабо застъпено, с изключение, то има своята съществена роля в цялостния естетически облик на града и не на последно място в екологичната карта на гр. Своге. Наблюдава се силна инициативност от страна на живущите. Със свои средства и материали на много места те частично са благоустроили околното пространство.

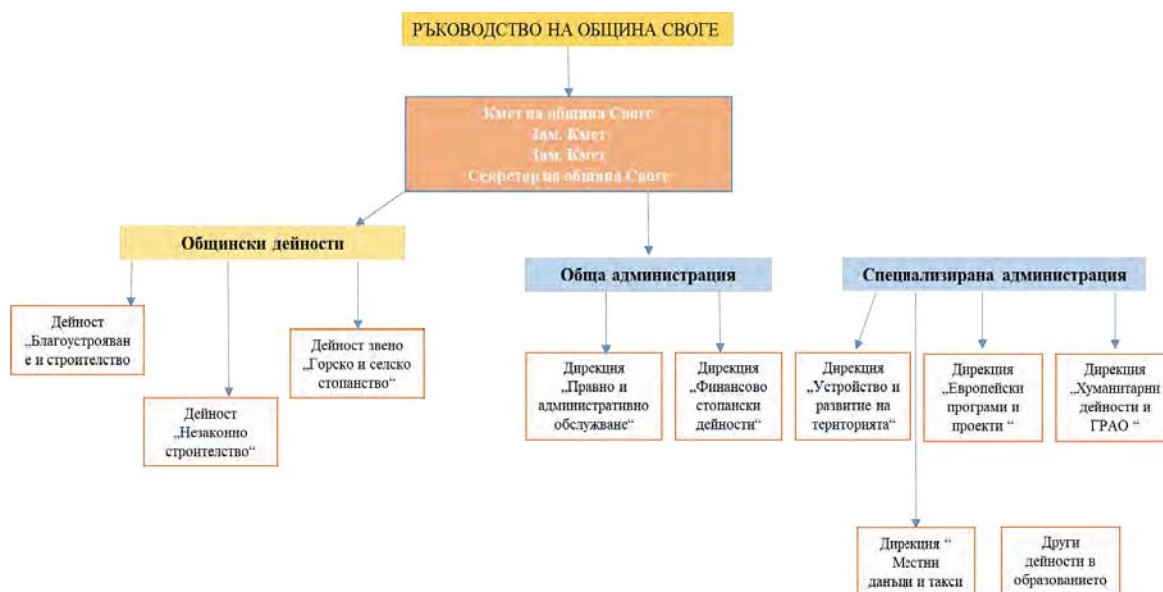
Изводи и препоръки:

- ✓ Основните фактори, които имат въздействие върху общата площ и качество на зелените площи в общината са в следствие на урбанизация на града, която води до намаляване на общите зелени площи;
- Строителството на жилищни квартали в по-ново време е довело до намаляване на естествените зелени пространства;
- Като цяло е необходимо приоритетно да увеличава дела на зелените площи в общината в т.ч. извършвана рекултивация на зелени площи и презатревяване.

IV.5. УПРАВЛЕНЧЕСКИ ФАКТОРИ В ОБЩИНА СВОГЕ

IV.5.1. Отговорности и задачи по опазване на околната среда

Общото ръководство и контролът на дейностите в общината се осъществява от кмета на общината, който е едноличен орган на изпълнителната власт. При осъществяване на дейността си, той се допитва до заместник кметове, кметски наместници, главен архитект на Община Своге. Към 2024 г. общинската структура на община Своге е със следният състав:

Администрацията на общината е организирана в седем дирекции, в които са обособени както следва:

Обща администрация:

- Дирекция “Правно и административно обслужване”
- Дирекция “Финансово стопански дейности”

Специализирана администрация:

- Дирекция “Устройство и развитие на територията”
- Дирекция “Европейски програми и проекти”
- Дирекция “Хуманитарни дейности и грао”
- Дирекция „Местни данъци и такси”
- Други дейности в образованието /ученически транспорт

Общински дейности:

- Дейност “Благоустройство и строителство”
- Дейност “Незаконно строителство”
- Дейност звено ”Горско и селско стопанство ”

Съгласно устройствения правилника на общинска администрация гр. Своге, Дирекция „Устройство и развитие на територията“ осъществява следните функции в областта на околната среда, земеделието, инфраструктурата, транспорта и обществения ред:

1. Изготвя планове за рекултивация и/или залесяване на нерегламентирани сметища и/или територии, предвидени за тази цел в Устройствения план на община Своге;
2. Приема и разглежда жалби и сигнали на граждани, свързани с нарушения по смисъла на Закона за опазване на околната среда и свързаните с него законови и подзаконови нормативни актове;
3. Извършва заверки на дневници за търговия с отпадъци от черни и цветни метали;

4. Съставя актове за административни нарушения на територията на община Своге по Закона за опазване на околната среда, Закона за биологичното разнообразие и Закона за управление на отпадъците;
5. Информира обществеността за дейностите в община Своге във връзка с изискванията на нормативната уредба по отношение на опазване на околната среда;
6. Приема и разглежда искания за издаване на разрешение за окастряне и/или отсичане на дървесина и/или храстова растителност съобразно Закона за горите и свързаните с него законови и подзаконови актове;
7. Оказва методическа помощ на селскостопанските производители;
8. Води регистри на земеделските земи и карти на землищата в населените места в община Своге;
9. Оказва методическа помощ при техническите прегледи на селскостопанската и горската техника;
10. Осъществява функции, свързани с правомощията на кмета на общината по Закона за ветеринарномедицинската дейност;
11. Контролира и координира дейността по устройство на територията в общината относно техническата инфраструктура;
12. Контролира проучвателните и проектантски работи за строителство на обекти от техническата инфраструктура на територията на общината;
13. Издава разрешения за планове и аварийни разкопавания на улици и други благоустроени площи;
14. Подготвя програми за изграждане на техническата инфраструктура, благоустрояването и организация на движението;
15. Осъществява координация и контрол на капиталното строителство за обекти на техническата инфраструктура на територията на общината;
16. Извършва проверка на проекти на инженерната инфраструктура и благоустрояването на общината и ги съгласува при необходимост;
17. Подготвя за утвърждаване общинската транспортна схема и организира транспортното обслужване на територията на община Своге;
18. Разработва проекти за маршрутни разписания на областна и републиканска транспортна схема и ги внася пред съответните органи.
19. Разработва условия за провеждане на конкурси, методи за оценка на оферти и провежда конкурси за възлагане обществен превоз по утвърдени общинска, областна и републиканска транспортна схема;
20. Чества в подготовка на договори за обществен превоз и участва в упражняването на контрол по спазване на условията им;
21. Организира и контролира спазването на нормативните и техническите изисквания за противопожарна защита на сградата на общинската администрация;
22. Регистрира издадени актове по Наредба №1 на Общинския съвет и подготвя наказателни постановления.

Състава на Общинска администрация Своге е окомплектован с достатъчно на брой опитни специалисти и експерти в различни области, които могат да сформират екипи и да обезпечат самостоятелното управление на различни проектите.

Основните цели на общинската администрация, свързани с прилагането на политики по качество и околна среда са следните:

- Удовлетворяване изискванията на гражданите и оптимизиране на процеса на предоставяне на услуги на гражданите с цел осигуряване на адекватност, навременност, отчетност, надеждност, стремеж към качество и професионална етика при предоставянето на услуги;
- Спазване на нормативните изисквания към качеството на административните услуги и въздействието върху околната среда. Недопускане просрочване на нормативните срокове в изпълнение на служебни преписки по административно обслужване на гражданите и бизнеса;
- Непрекъснато подобряване на административните услуги чрез разработване и внедряване на нови и/или внасяне на непрекъснати целенасочени подобрения в процесите на системата за управление на качеството и околната среда.
- Осигуряване на адекватни мерки и повишаване на нивото на удовлетвореност на гражданите от предлаганите услуги, базирани на анализи на предложенията и сигналите, от местната общност при насърчаване на гражданското участие в управлението;
- Подобряване на координацията между институциите, партньорство с бизнеса и гражданското общество за създаване на повече и по-добри възможности и осигуряване на улеснени, интегрирани и комплексни услуги, привличайки интереса на инвеститорите чрез оптимизирани административни процедури;
- Повишаване инициативността и мотивацията на общинската администрация за изпълнение на целите и политиката по качеството и околната среда. Подобряване на условията и процесите в общинската администрация за адекватното и пълно приложение на изискванията на нормативната база, регламентиращи предоставянето на административните услуги;
- Провеждане на политика за предотвратяване на замърсяванията на околната среда

IV.5.2. Сътрудничество в сферата на околната среда

IV.5.2.1. Обмен на информация и сътрудничество с регионални органи на централни ведомства от компетенциите, на които са въпроси по опазване на околната среда

Контролната дейност на територията на общината се извършва от определените със Заповеди на кмета длъжностни лица, чиито компетенции са съгласно нормативната уредба. Упълномощените длъжностни лица водят приоритетно превантивна политика за недопускане на отклонения от правилната организация на дейностите по опазване на околната среда.

Отчетността е основен елемент на документирането и систематизирането на събраната информация за състоянието на компонентите и факторите на околната среда.

Следвайки йерархичната схема на документиране, е необходимо всички физически и юридически лица, които извършват дейности, оказващи въздействие върху околната среда, да разработват и предоставят на общината нормативно указаната документация.

Нормативна уредба дава възможност да се изгради цялостна система за документиране. Спазването на разпоредбите на специализираните наредби осигурява основната част от документирането на системата за опазване на околната среда. Регионалните органи на централни ведомства, с които общината сътрудничи по въпросите за опазване на околната среда и които оказват контрол по всички извършвани дейности са:

- Регионална инспекция по околна среда РИОСВ – София;
- Басейнова дирекция за управление на водите „Дунавски район“ – БДДР;
- Регионална здравна инспекция - РЗИ -Софийска област;

IV.5.2.2. Сътрудничество в разглежданата област със съседни общини

На този етап община Своге работи съвместно с останалите общини от областта, предимно по проблемите, свързани с управлението на твърдите битови отпадъци. Община Своге участва като партньор в регионално сдружение за управление на отпадъците (РСУО) Костинброд, в което участват и общините; Костинброд, Божурище, Годеч, Драгоман и Сливница.

Община Своге осъществява добро взаимодействие с НПО с интереси към екологичните проблеми. При реализирането на проектите активно участие взимат граждани, ученици, еко-клубове, фирми и др.

IV.5.2.3. Услуги предоставяни от общината, свързани с опазване на околната среда – обхват на дейност и статут

Събиране и транспортиране на битови отпадъци - в Община Своге, обхванатото население от системата за организирано сметосъбиране и сметоизвозване е 99%, съгласно данни от НСИ. Община Своге разполага с набор от различни съдове за сметосъбиране по вид, материал и обем в т.ч. метални кофи с вместимост 110 л., пластмасови кофи с вместимост 110 л., метални и пластмасови контейнери тип „Бобър“ с вместимост 1100 л. и стоманени контейнери с вместимост 4 м³. От 2019 г., дейностите по сметосъбиране и сметоизвозване в община Своге се осъществяват по договор по ЗОП от „ЕВРО ИМПЕКС“ ЕООД с предмет :

- Събиране на битови отпадъци (БО) от кофи с вместимост 110 л.;
- Транспортиране на битови отпадъци от кофи с вместимост 110 л.;
- Събиране на битови отпадъци от контейнери тип „Бобър“ 1100 л.;
- Транспортиране на битови отпадъци от контейнер тип „Бобър“ 1100 л.;
- Събиране на битови отпадъци (БО) от контейнери тип 4 м³;
- Транспортиране на битови отпадъци (БО) от контейнери 4 м³;

- Измиване и дезинфекция на разположените съдове за събиране на отпадъци;
- Подмяна, поддръжка и разполагане на нови съдове за БО;

Почистване на обществени територии - от 2024 г., почистването на обществените площи-тротоари, улици, места за обществено ползване, паркове, градинки, детски площадки се извършва от фирма „ЕВРО ИМПЕКС“ ЕООД. Дейностите по: ръчно метене, механизано метене, миене с автоцистерна по график и почистване на прорастнала трева и дървесни издънки по тротоари и улични платна и места за обществено ползване се извършва по график.

Водоснабдяване и канализация - ВиК услугите в община Своге се осъществяват от „Водоснабдяване и канализация“ ЕООД, гр. София. В общината има изграден един магистрален водопровод с каптиран дебит от 210 л/сек., от който частично са водоснабдени части от гр. Своге (60%) и част от селата Искрец, Гара Лакатник. Останалите населени места се водоснабдяват от локални водоизточници.

Учрежденията, обществените организации, държавните, общинските или частни фирми, домсъветите на етажните собственици и гражданите имат задължения по отношение опазване на околната среда, за ежедневно почистване и поддържане чистотата в ползваните от тях сгради, дворове и прилежащите им територии.

IV.5.3. Общински наредби

На територията на Община Своге действащите наредби, свързани с опазването на околната среда са:

- **Наредба за определяне и администриране на местните такси и цени на услуги в Община Своге**, приета с Решение № 322 по Протокол №15, от заседание на Общински съвет Своге, проведено на 29.11.2024 г., на основание чл. 1, ал. 2 и чл. 9 от Закона за местните данъци и такси.

Наредбата урежда отношенията, свързани с определянето и администрирането на местните, такси и цени на услуги събирани в Община Своге. Глава втора регламентира таксата за битови отпадъци, която се заплаща за извършваните от общината услуги по:

1. събиране и транспортиране на битови отпадъци до съоръжения и инсталации за тяхното третиране;
2. третиране на битовите отпадъци в съоръжения и инсталации;
3. поддържане на чистотата на териториите за обществено ползване в населените места и селищните образувания в общината.

Размерът на таксата се определя по реда на чл. 64 от ЗМДТ за всяка услуга поотделно.

Таксата се заплаща от задължените лица - собственика на недвижим имот; собственика на сграда, построена върху държавен или общински поземлен имот; при учредено вещно право на ползване – от ползвателя; при концесия – от концесионера, при

концесия за добив, таксата се заплаща от собственика, с изключение на случаите, при които в полза на концесионера е учредено вещно право на ползване върху поземления имот или съответната част от него; за имот – държавна или общинска собственост, от лицето, на което имота е предоставен за управление; от собственика на преместваем обект по смисъла на чл. 56 от Закона за устройство на територията, използван на търговска дейност, според одобрените от Общинския съвет разходи за съответната година за всяка от услугите по чл. 12. от Наредба за определяне и администриране на местните такси и цени на услуги в Община Своге.

Таксата се определя в годишен размер за всяко населено място, за всяка от услугите по чл. 12, ал. 1, т. 1, т. 2 и т. 3 от ***Наредба за определяне и администриране на местните такси и цени на услуги в Община Своге***, с решение на Общинския съвет въз основа на одобрена план – сметка за всяка дейност. Дейностите по предоставяне на услугите по чл. 12, ал. 1, т. 1, т. 2 и т. 3, включват:

1. събиране на битовите отпадъци и транспортирането им до инсталации и съоръжения за третирането им, както и осигуряване на съдове за събиране на битовите отпадъци, с изключение на разделното събиране, предварителното съхраняване и транспортирането на битовите отпадъци, попадащи в управлението на масово разпространени отпадъци по Закона за управление на отпадъците - за услугата по чл. 12, ал. 1, т. 1;

2. третиране на битови отпадъци, необхванати в управлението на масово разпространените отпадъци, както и проучване, проектиране, изграждане, поддържане, експлоатация, закриване и мониторинг на депата за битови отпадъци и/или други инсталации или съоръжения за оползотворяване и/или обезвреждане на битови отпадъци - за услугата по чл. 12, ал. 2, т. 2;

3. поддържане на чистотата на уличните платна, площадите, алеите, парковете и другите територии от населените места и селищните образувания в общината, предназначени за обществено ползване - за услугата по чл. 12, ал. 1, т. 3.

(2) План-сметката включва необходимите разходи за:

1. осигуряване на съдове за съхраняване на битовите отпадъци – контейнери, бобри, кофи и други;

2. събиране, включително разделно на битовите отпадъци и транспортирането им до депата или други инсталации и съоръжения за обезвреждането им, почистване на нерегламентирани сметища, контрол по чл. 112, ал. 1, т. 1 от Закона за управление на отпадъците;

3. проучване, проектиране, изграждане, поддържане, експлоатация, закриване и мониторинг на депата за битови отпадъци или други инсталации или съоръжения за обезвреждане, рециклиране и оползотворяване на битови отпадъци, включително отчисленията по чл. 60 и 64 от Закона за управление на отпадъците;

4. поддържане на чистотата на териториите за обществено ползване в населените места и селищните образувания в общината - почистване на уличните платна, площадите, алеите, детски площадки, гробищни паркове, дерета, парковете и другите територии от населените места и селищните образувания в общината.

5. Данък добавена стойност, които общината заплаща за доставки на стоки и услуги за дейностите по чл. 15, ал. 1, по които не ползва данъчен кредит по ЗДДС.

- Наредба за изграждане, опазване, поддържане и развитие на зелената система на територията на община Своге

Наредбата урежда обществените отношения, свързани с планирането, изграждането, поддържане, опазване и развитие на зелената система на територията на Община Своге .

Зелената система на Община Своге е предназначена да подобрява микроклимата, хигиенните условия, жизнената среда и облика на населените места на територията на общината, чрез поддържане на екологичните, рекреативни и естетически функции.

Общински съвет Своге чрез бюджета на Общината обезпечава необходимите средства за поддържане на оптимални жизнени условия на декоративната растителност в общинските зелени площи.

В обхвата на Наредба не влизат озеленените площи със специално предназначение, като дървета с историческо значение, обявени по съответния ред, овощните дървета в селищните територии с изключение на орех и др., статутът, на които е определен с нормативен акт.

По реда на Наредбата се установяват и обезщетяват всички вреди, причинени на озеленените площи и декоративната растителност от физически и юридически лица.

- Наредба за управление на дейностите по третиране на отпадъците и поддържане чистотата на територията на община Своге

Наредбата урежда управлението на отпадъците на територията на Община Своге и условията и реда за изхвърлянето, събирането, включително разделното, транспортирането, претоварването, оползотворяването и обезвреждането на битови и строителни отпадъци, включително биоотпадъци, опасни битови отпадъци, масово разпространени отпадъци.

Наредбата е разработена съгласно изискванията на Закона за управление на отпадъците и подзаконовите нормативни актове по прилагането му, както и заплащането за предоставяне на съответните услуги по реда на Закона за местните данъци и такси. С наредбата се уреждат и изискванията към площадките за предаване на отпадъци от хартия и картон, пластмаси и стъкло, в т.ч. условията за регистрация на площадките, както и условията за предаване на отпадъци на площадките за безвъзмездно предаване на разделно събрани отпадъци от домакинствата, в т.ч. едрогабаритни отпадъци, опасни отпадъци и други по чл. 19, ал. (3), т. 11 от ЗУО. С наредбата се уреждат и контрола, глобите и санкциите за нарушаване. Уреждат се права и задължения, решения, действия и дейности на физическите

лица, които временно пребивават в Общината, както и юридическите лица и едноличните търговци, свързани с образуването и третирането на отпадъците, и контрола върху тези дейности.

Наредбата има за цел предотвратяване или намаляване вредното въздействие върху човешкото здраве и околната среда, като изпълнението ѝ се осъществява в съответствие с изискванията на действащите нормативни актове.

Наредбата регламентира извършването на дейностите по изхвърлянето, събирането, включително разделното, транспортирането, претоварването, оползотворяването и обезвреждането на следните видове отпадъци на територията на Община Своге:

1. Битови отпадъци;
2. Строителни отпадъци;
3. Опасни отпадъци от домакинствата;
4. Масово разпространени отпадъци :
 - негодни за употреба батерии и акумулатори (НУБА);
 - излезли от употреба моторни превозни средства (ИУМПС);
 - отработени моторни масла и отпадъчни нефтопродукти(ОМОН);
 - излезли от употреба гуми (ИУГ);
 - излязло от употреба електрическо и електронно оборудване (ИУЕЕО);
 - отпадъци от облекла и текстилни материали;
5. Отпадъци от опаковки;
6. Биоразградими и растителни отпадъци.

IV.6. ФИНАНСОВИ ФАКТОРИ

IV.6.1. Икономически инструменти

Икономическите инструменти, които се използват за целите на екологичната политика включват стимули за ефективно използване на ресурсите, за подпомагане екологосъобразни дейности и практики и за ограничаване използването на производствени средства и технологии с вредно въздействие върху околната среда.

Съществуващите икономически инструменти, залегнали в законодателството и осигуряващи приходи за общинския бюджет, които впоследствие могат да се използват за финансиране на дейности по опазване на околната среда, са посочени в таблицата по-долу:

Нормативен документ	Икономически инструмент	Приходи/разходи на общинския бюджет, основание
Закон за опазване на околната среда (ЗООС)	Санкции за увреждане или замърсяване на околната среда над допустимите норми	Приходи от санкции по чл. 65 от Закона, разходи на основание чл. 74
Закон за управление на отпадъците (ЗУО)	Обезпечение по чл. 60, натрупаните средства са за финансиране закриване на	Обезпеченията и отчисленията са компонент на такса битови отпадъци,

	клетки и следексплоатационни грижи на площадката на депото. Отчисленията по чл. 64 за намаляване депонираните отпадъци. Натрупаните общински средства се използват от общините за финансиране съоръжения за рециклиране и оползотворяване на отпадъците.	съгласно чл. 66 ал. Т. 3 от Закона за местните данъци и такси
Закон за лечебни растения (ЗЛР)	Такси за ползване на лечебни растения от земи, гори и територии общинска собственост Финансиране дейности по поддържане и възстановяване на лечебни растения.	Приходи от такси по чл. 24, ал. 2 от Закона Разходи по чл. 25, ал. 2 от Закона
Общински наредби	Глоби за нарушаване на изискванията на наредбите – шум, чистота и др.	-

IV.6.2. Общински бюджет

Приходната част на общинският бюджет се състои от собствени приходи, субсидии от Републиканския бюджет, трансфери от Републиканския бюджет и др.

Бюджетните взаимоотношения между Държавния бюджет и общинските бюджети се определят със Закона за държавния бюджет на Република България. За всяка бюджетна година средствата се предоставят под формата на субсидии – обща допълваща, обща изравнителна, целева субсидия за капиталови разходи и други целеви трансфери.

Всяка от субсидиите е предназначена за финансиране на отделни дейности. Общата изравнителна субсидия е за финансиране на местни дейности- издръжка ОБА, ДГ и други.

Целевите трансфери по бюджета на общината са за обезпечаване на някои бюджетни дейности – снегочистване на четвъртокласна пътна мрежа, основен ремонт на четвъртокласна пътна мрежа и за програмите по времена заетост. Част от тях не се включват в първоначалната рамка на бюджета.

Годишния бюджет на община Своге за 2024 г., в порядъка от 44 939 400 мил. лв. годишно, като приблизително около 7% се изразходват за дейности по околна среда, озеленяване и поддържане на чистотата на обществените площи.

Разходи по околна среда, съгласно годишна план-сметка за 2024 г.	
Дейност 621 Озеленяване	200 000 лв. (управление, контрол и регулиране на дейностите по опазване на околната среда).
Дейност 623 Чистота	1 887 090 лв. (разходи по сметосъбиране и сметоизвозване, осигуряване на съдове за отпадъци, почистване на обществените територии)

Дейност 627 Управление на дейностите по отпадъците	1 108 991 лв. (за депониране на отпадъци в регионално депо „Костинброд“)
--	--

Приходите в общинския бюджет от ТБО се определят за покриване на разходите за дейности по управление на отпадъците и обезпечения по чл. 60 и отчисления по чл. 64 от Закона за управление на отпадъците. Дейностите по околна среда се финансират основно от данъчни приходи на общинския бюджет.

Други два основни източника на финансиране на проекти в областта на околната среда са Предприятието за управление на дейности по опазване на околната среда /ПУДООС/ и Оперативна програма „Околна среда“ 2014-2020 г.

ПУДООС финансира проекти в областта на:

- Управление на отпадъците;
- Изграждане на пречиствателни станции за отпадни води и канализационни мрежи;
- Опазване чистотата на въздуха;
- Биоразнообразие;

V. СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ (SWOT АНАЛИЗ)

Един от основните етапи в стратегическото планиране е “анализът на средата”. SWOT представлява акроним на вътрешните за общината силни страни (Strengths) и слаби страни (Weaknesses) и външните за общината възможности (Opportunities) и заплахи (Threats). Обектът на стратегически анализ се разглежда откъм неговите „силни“ и „слаби“ страни. Средата в която функционира обекта на стратегически анализ се дефинира на „възможности“ и „заплахи“.

- **Възможности:** Възможностите представляват най-благоприятните елементи на външната среда на общината. Това са благоприятни за общината потенции, от които тя се възползва или би могла да се възползва;
- **Заплахи:** Заплахите са най-неблагоприятните сегменти на външната среда за общината. Те поставят най-големи бариери пред настоящото или бъдещото (желаното) състояние на общината;
- **Силни страни:** Силните страни са ресурс, умение или друго преимущество, което притежава общината. Силната страна е отличителна компетенция, която дава сравнително предимство на общината;
- **Слаби страни:** Слабите страни представляват ограниченията или недостига на ресурси, умения и способности, които сериозно възпрепятстват развитието на общината.

Между четирите квадранта съществуват определени зависимости. Връзката между възможностите и силните страни дава представа за лостовите на развитие. Връзката между слабите страни и заплахите формира основните проблеми на развитие.

Връзката между силните страни и заплахите определя рисковете на развитие, а връзката между слабите страни и възможностите извежда ограниченията на развитие.

След осъществяване на количествен и качествен анализ на средата, се оформя съдържанието на квадрантите на SWOT таблица. От изведените характеристики на обекта и обкръжаващата средата се избират най-важните, които се вписват в съответните квадранти. Този етап съдържа голяма доза творчество, но се опира на направения анализ в предишния етап. В същото време елемент на творчество и интуиция е избора на правилния квадрант за идентифицирания фактор. Практиката показва, че за много от идентифицираните тенденции и фактори стои въпроса в кой от квадрантите да бъде поставен. До голяма степен това зависи и от самата формулировка. Например, наличието на свободна работна сила може да е силна страна, докато високата безработица да е слаба страна; възможността да се развиват трудоемки производства да е възможност, а високият процент на трайно безработни да е заплаха. В реалният живот съществуват множество взаимовръзки, които се явяват причини и следствия в зависимост от гледната точка, от целите на анализа и т.н. Поради тази причина едно и също явление може да се разглежда в различни негови проявления.

Най-благоприятната стратегическа позиция е агресивната стратегия. Всеки обект на анализ се стреми да заеме максимална площ в квадранта между силните страни и възможностите. Тази позиция е най-благоприятна и стратегията на развитие трябва да е построена така, че заемащата в нея площ само да се увеличава. Стратегията на развитие, която се определя между слабите страни и възможностите може да се нарече концентрираща, защото тя е насочена към използване на съществуващите благоприятни условия за развитие чрез намаляване на слабите страни. Стратегията на развитие, която се определя между слабите страни и заплахите може да се нарече защитна, е най-неблагоприятна. Организацията, попаднала в тази позиция трябва да търси възможност за оцеляване и след това да се опита да премине в някой от другите квадранти. Диверсификационната стратегия се определя между силните страни и заплахите. Основната посока на стратегическо развитие при нея е насочена към намаляване или ограничаване на заплахите и при едновременно укрепване на силните страни.

При използване на цялата налична информация за съществуващото положение и тенденциите по компоненти на околната среда са изведени следните основни аспекти на силните и слабите страни на общината по отношение на опазване на околната среда, както и на възможностите и заплахите от страна на средата, които са представени в следната таблица

Таблица 27 Сравнителен анализ

Силни страни	Възможности
Добро природогеографско и транспортнокомуникационно местоположение на общинският център.	Усъвършенстване на административния капацитет
Добре развита транспортна и комуникационна мрежа.	Използване на финансовите инструменти на ЕС за решаване на проблемите, свързани с опазване на околната среда и осигуряване на

	финансиране за инвестиции по ОПОС, ПУДООС и др.
Основните населени места се обслужват от път, част от републиканската пътна мрежа.	Въвеждане и използване на материални стимули/санкции при спазването/неспазването на нормативната уредба.
Наличие на благоприятен климат и наличие на почвени ресурси, позволяващи развитието на земеделие.	Прилагане на целенасочени мерки и стимули за предотвратяване образуването на отпадъци и насърчаване разделното им събиране.
Сравнително съхранена околна среда и липса на крупни индустриални замърсители.	Формиране на екологосъобразно поведение и навици сред населението особено сред подрастващите.
Добре подготвена общинска администрация – качествено обслужване на населението – подготовка и реализация на проекти за подобряване на ОС.	Благоустрояване и озеленяване на междублокови пространства.
Приети са и се изпълняват необходимите стратегически документи и местна нормативна база в областта на Управление на отпадъците, Опазване на ОС;	Изграждане на велоалеи.
Добре организирано сметоизвозване и сметоизвозване, обхванатото население е 99%;	Реконструкция и основен ремонт на улици.
Членство към Регионално депо за неопасни отпадъци за общините Божурище, Костинброд, Драгоман, Годеч, Сливница и Своге.	Използване на възобновяеми енергийни източници и въвеждане на енергоспестяващи технологии в общинската инфраструктура, вкл. и със средства на ЕС.
Изпълнени са нормативни изисквания по разделно събиране на отпадъци чрез въведена система за разделно събиране на отпадъци от опаковки.	Ограничаване на разпространението на атмосферните замърсители чрез изолиране на строителните площадки, бетонови възли.
Значителен горски фонд с добра репродуктивност, разнообразни функции и добро стопанисване.	Разширяване, доизграждане и основен ремонт на инженерната инфраструктура.
Богато биологично разнообразие, висок процент на площите заети от защитени територии и защитени зони.	Използване на финансовите инструменти на ЕС за решаване на проблемите, свързани с изграждане и доизграждане на канализационната мрежа на територията на общината;
Наличие на добре подготвени технически кадри и ресурси и по-ниски нива на безработица в сравнение със средните за страната.	Повишена информираността на населението през последните години в резултат на регулярни информационни кампании, нови и интерактивни форми на екологично образование и обучение, реализирани от държавни и неправителствени организации;
Организиран контрол по спазването на законовите изисквания по опазване на околната среда и управление на отпадъците на общинско ниво.	
Добро партньорство с институции по отношение опазване на околната среда	
Разнообразен почвено-климатичен и релефен комплекс;	
Наличие на богати водни ресурси с потенциал за развитие на хидроенергийни мощности	
Възможност за изграждане и внедряване на ВЕИ	

Липса на големи индустриални замърсители;	
Слаби страни	Заплахи
Състоянието на парковете в общината, като цяло е незадоволително	Забавяне на реализация на инфраструктурни проекти
Остаряла канализационна система в гр. Своге липсваща такава в останалите населени места на общината	Завишаване дела на транспорта като замърсител на атмосферния въздух, почвите и водите.
Ниска енергийна ефективност на сградния фонд.	Високи разходи по прилагане на екологичното законодателство
Лошо състояние на част от пътната настилка.	Лошо фитосанирано състояние на дървесната растителност в Централната градска част и междублокови пространства
Недостатъчна активност на населението в разделното събиране на отпадъци.	Липса на управленчески решения за решаване проблемите,
Системата за разделно събиране и оползотворяване на отпадъците от опаковки дава незадоволителни резултати.	Недостатъчна информираност на гражданите за нормативните изисквания
Периодично наличие на нерегламентирани замърсявания и сметища.	Повишаване на разходите за управление на отпадъците и промяна в начина на изчисляване, което може да доведе до значително повишаване на такса БО, социална непоносимост и намаляване на събираемостта.
Липса на систематизирана и актуална информация за състоянието на околната среда както и на публичен достъп до нея.	Климатични промени, свързани с повишен риск от природни бедствия, засушаване, ерозия и горски пожари
Формиране на отрицателен естествен и механичен прираст.	Невъзможност на националната система за мониторинг и контрол да обхване цялата територия на община Своге и липсата на общинска такава.
Недостатъчна обществена ангажираност на жителите на общината по екологични проблеми;	
Лоша поддръжка и амортизация на част от съоръженията от техническата инфраструктура;	
Липса на ГПСОВ	

Най силна и най-реалистична е връзката между слабите страни и възможностите. Те определят ограниченията на развитие на общината. Стратегията на развитие, която определя тази връзка може да се нарече концентрираща, защото тя е насочена към използване на съществуващите благоприятни условия за развитие чрез намаляване на слабите страни на общината. Основните задачи, върху които трябва, да се концентрира управлението на общината са:

- ✓ Използване на финансовите инструменти на ЕС за решаване на проблемите, свързани с инфраструктурата на общината, опазването на околната среда и повишаване потенциала на общината;
- ✓ Завършване и реализиране на проекти свързани с управлението на отпадъците;
- ✓ Оптимизиране на водоснабдителните системи в малките населени места

VI. ВИЗИЯ НА ОБЩИНАТА

При формулиране визията на Община Своге за подобряване състоянието на околната среда на територията на общината са взети под внимание предимствата, които общината има в регионален и национален аспект, както и нагласите на обществото за бъдещото ѝ състояние в дългосрочен план.

Процесът на планиране на общинско ниво търси баланса между различните аспекти на развитието (екологичен, териториален, икономически и социален) и между различните териториални общности, институции и социални групи. Общинската програма за опазване на околната среда се явява един от основните инструменти за защита и опазване на наличните природни ресурси, запазване на постиженията, където ги има, и подобряване на екологичното състояние в областите, където е необходимо, като е съобразена със сферите на компетенция и възможностите на Община Своге.

Стратегическата част на Програмата следва да се разглежда като динамична част, която има възможност да бъде допълвана и актуализирана съобразно промени в приоритетите на общината, в националното законодателство и други елементи на обкръжаващата среда, оказващи влияние върху протичащите процеси в общината. Програмата е съобразена с основните цели на политиката за опазване на околната среда в Европейския съюз, както и с основните стратегически и планови документи на национално ниво и имащи отношение към опазването и съхранението на околната среда.

Община Своге е динамично развиваща се териториална единица, с икономика и инфраструктура, повлияни и съобразени със стратегическото и географско положение, природен потенциал и сравнителните предимства на общинската територия. Общината е привлекателно място за живот със сравнително добре съхранена природа и хармонична среда за обитаване.

Визията за опазване на околната среда на община Своге е реалната мечта на всеки жител на общината да живее сред чиста околна среда, с просперираща икономика, с работещи предприятия с екологични производства, произвеждащи екологично чисти продукти.

Общинското ръководство на Община Своге работи за подобряване на икономическото, битово-социалното, културното и демографско състояние на жителите на града. Всички тези дейности са пряко или косвено свързани и с решаването на проблемите на околната среда. Общината предоставя информация за предприеманите действия, предстоящи проекти, организира обществени обсъждания на важните за общината и населението проекти, мероприятия и решения свързани с развитието на града и околната среда.

Визията описва перспективите за развитие на общината в близките години. Тя дава общата представа за характеристиките на общината в контекста на концепцията за устойчиво развитие. Крайният резултат и изводите направени от анализите за визия са ориентирани към различните сфери на развитие на местно ниво.

Общото виждане и очакване за развитие на община Своге в рамките на следващите години може да се формулира като:

ОБЩИНА СВОГЕ – чиста околна среда, здравословен начин на живот с условия за пълноценен труд и активен отдих.

Така формулираната визия отразява виждането за развитие на общината съобразено с наличния природен потенциал при отчитане на интересите на местното население. Визията на Общината може да се постигне чрез формулирането на адекватни цели и съответстващи на тях мерки за съхраняване и подобряване на състоянието на околната среда.

VII. ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ

С програмата се цели да се фокусират управленските процеси и да се даде рамката за използването на наличните ресурси по такъв начин, че Община Своге да успее да запази и надгради постигнатото до момента и в същото време да създаде и развива конкурентни предимства от потенциала си.

С оглед определянето на конкретните мерки за опазване и възстановяване на околната среда на базата на съществуващото състояние и очакваното развитие на икономиката и инфраструктурата в общината и с оглед на определената визия, главната стратегическата цел за периода 2025-2028 г. може да бъде определена по следния начин.

ГЕНЕРАЛНА СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ: ”Поддържане и подобряване на качеството на живот на населението в общината, чрез осигуряване на здравословна и благоприятна околна среда и запазване на богатото природно наследство, чрез устойчиво управление на околната среда”.

С оглед на поставената стратегическа цел Програма за опазване на околната среда на община Своге за периода 2025-2028 г. определя следните приоритети:

ПРИОРИТЕТ №1: Съхраняване на природните ресурси и подобряване на екологичните показатели на територията на общината.

ПРИОРИТЕТ №2: Подобряване на състоянието и развитието на инфраструктурата, свързана с опазване на околната среда;

ПРИОРИТЕТ №3 Повишаване на институционалния капацитет и обществената ангажираност в опазването на околната среда.

За да бъдат постигнати така определената генерална стратегическа цел са идентифицирани специфични цели, към които да бъдат насочени усилията на

общинската политика за опазване на околната среда и за устойчиво и балансирано развитие.

СПЕЦИФИЧНИ ЦЕЛИ КЪМ ПРИОРИТЕТ №1:

- **Специфична цел №1:** Контрол върху качеството на въздуха;
- **Специфична цел №2:** Контрол върху качеството на водите;
- **Специфична цел №3:** Опазване на качеството на земите и почвите;
- **Специфична цел №4:** Предотвратяване на риска от замърсяване с отпадъци
- **Специфична цел №5:** Поддържане и развитие на зелените площи;

СПЕЦИФИЧНИ ЦЕЛИ КЪМ ПРИОРИТЕТ №2:

- **Специфична цел №1:** Подобряване качеството на въздуха;
- **Специфична цел №2:** Подобряване на инфраструктурата за управление на отпадъците
- **Специфична цел №3:** Развитие на системата за управление качеството на водите;
- **Специфична цел №4:** Опазване и поддържане на биоразнообразието;

СПЕЦИФИЧНИ ЦЕЛИ КЪМ ПРИОРИТЕТ №3:

- **Специфична цел №1:** Повишаване на институционалния капацитет на общината;
- **Специфична цел №2:** Повишаване на обществената информираност и ангажираност.

Така формулираните специфични цели акцентират върху усилията на Общината, насочени към запазване, подобряване и възстановяване на природната среда и развитие на екологичната инфраструктура, водещи до подобряване качеството на живот на населението, привличането на повече туристи и повишаване на възможностите за инвестиции в общинската икономиката.

Планът за действие към настоящата Програма представя необходимите мерки, средства, източниците на финансиране и отговорните институции, свързани с реализиране на определените приоритети и мерки за тяхното постигане, представен в следващата таблица

VIII. ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ

№	Специфична цел	Дейности/мярка	Средства	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Отговорни институции	Индикатор за изпълнение
ПРИОРИТЕТ 1 - СЪХРАНЕНИЕ НА ПРИРОДНИТЕ РЕСУРСИ И ПОДОБРЯВАНЕ НА ЕКОЛОГИЧНИТЕ ПОКАЗАТЕЛИ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНАТА							
1.	Контрол върху качеството на въздуха	Провеждане на информационни кампании сред населението за приноса на въздушната замърсяването на атмосферния въздух в приземния въздушен слой.	Прогнозно 5000 лв. на кампания	Общински бюджет, Европейски фондове и други международни и национални финансиращи структури	2025-2028г.	Община Своге	Бр. проведени кампании
		Системно през цялата година машинно миене на основната улична мрежа на града.	Служебен антажмент на община Своге (0,20лв./кв.м – прогнозно)	Общински бюджет	постоянен	Община Своге	брой и кв.м измити улици
		Ремонт, обновяване и повишаване на енергийната ефективност на обществени и частни сгради.	Съгласно проект (прогнозна единична цена от 115лв/кв.м)	Общински бюджет, Европейски фондове	2025-2028 г.	Община Своге	Бр. реновиращи сгради
		Благоустройство на крайпътни и улични пространства	Съгласно проект (прогнозна единична стойност 1135 лв/м ²)	Общински бюджет, Европейски фондове и други международни и национални финансиращи структури	постоянен	Община Своге	Кв. м. озеленена площ

2	Контрол върху качеството на водите	Ежегодно възлагане на машинно и ръчно почистване на речни корита, дерета и отводнителни канали.	Съгласно проект (прогнозна цена – 100 хил.)	Общински бюджет	2025-2028 г.	Община Своге	Кв.м почиствена площ
3	Опазване на качеството на земите и почвите	Периодично изследване на водата на качеството на водата на включените в регистъра местни водоизточници Възстановяване на почвеното плодородие на установените нарушени терени; почистване и рекултивация на нарушени терени.	Съгласно проект /прогнозна стойност 30 000 лв./	Общински бюджет, Европейски фондове и други международни и национални финансиращи структури	2025-2028г.	Община Своге, РЗИ-София област Община Своге ДГС „Своге“	Протоколи от измерване Кв.м почистени и рекултивиран и площи
4	Предотвратяване на риска от замърсяване с отпадъци	Реализиране на мероприятия за борба с почвената ерозия и замърсяване на почвите. Идентифициране, описване и почистване на всички ключови места, където е възможно локално замърсяване с отпадъци. Увеличаване броя на служебните контейнерите за общ битов отпадък Увеличаване броя на служебните лица, имащи статут на контролни органи и правомощия за съставяне на актове за административни нарушения.	Съгласно проект Служебен антажмент на община Своге (прогнозно-3 000 лв.) Служебен антажмент на община Своге	Общински бюджет, Структурни фондове на ЕС Общински бюджет Общински бюджет	Постоянен Постоянен	Община Своге, РИОСВ, МОСВ Община Своге	Кв.м. площ Кв.м. почистени терени и площи бр. закупени контейнери бр. назначени служители

	Оптимизиране на системата за разделно събиране на отпадъци, чрез разместване на съдовете, добавяне на нови, увеличаване на точките и др.	Служебен ангажимент на община Своге	Общински бюджет	2025-2028 г.	Община Своге	бр. добавени нови контейнери
	Организиране на кампании и конкурси с цел популяризиране и насърчаване на населението към разделното събиране и изхвърляне на отпадъци.	Прогнозно 5000 лв. на кампании	Общински бюджет	2025-2028г.	Община Своге	Бр. проведени кампании
	Ежегодно оптимизиране на графичите и схеми за събирането и транспортирането на отпадъци.	Служебен ангажимент на община Своге	-	2025-2028 г.	Община Своге	Съставени графичи
	Ежегодна подмяна на амортизираните съдове за събиране на ТБО	Служебен ангажимент на община Своге	Общински бюджет	Постоянен	Община Своге	Бр. подменени съдове за ТБО
5	Поддържане на зелените площи	Благоустройство и озеленяване на крайпътни и междублокови пространства и редовни мероприятия по поддържане и развитие на зелената система на населените места.	Общински бюджет, Европейски фондове и други международни и национални финансиращи структури	Постоянен	Община Своге	кв.м озеленени площи
	Поддържане на съществуващите зелени площи и изграждане на нови паркове и градини	Съгласно проект	Общински бюджет, Европейски фондове и други международни и национални финансиращи структури	Постоянен	Община Своге	кв.м метра озеленени площи

	Ежегодна оценка на състоянието на дърветата по главните улици, булеварди, паркове и градини с голяма посещаемост от граждани	Изграждане на (изцяло или частично) на поне един квартален парк.	Служебен ангажимент на община Своге	-	Постоянен	Община Своге	Изготвени оценки, бр. дървета
			Съгласно инвестиционен проект	Общински бюджет Европейски фондове и други международни и национални финансиращи структури	2025-2028 г.	Община Своге	кв.м по видове площи и тип на строителство то
ПРИОРИТЕТ №2 - ПОДОБРЯВАНЕ НА СЪСТОЯНИЕТО И РАЗВИТИЕТО НА ИНФРАСТРУКТУРАТА, СВЪРЗАНА С ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА							
1	Подобряване качеството на въздуха	Рехабилитация и реконструкция на улична мрежа с цел снижаване на праховите емисии	Служебен ангажимент на община Своге Съгласно проект и поименен списък на обектите за съответната година при прогнозна единична стойност от: -70лв./м ² тротоари; - 50 лв./м ² бордюри; - 80 лв./м ² плочки; - 100 лв./м ² паваж	Общински бюджет, Европейски фондове и други международни и национални финансиращи структури	2025-2028 г.	Община Своге	кв.м по видове площи и тип на строителство то
		Ежедневно миене на основната пътна мрежа на града и особено улиците, по които се движат обществен транспорт	Служебен ангажимент на община Своге 0,36лв./кв.м - прогнозно	Общински бюджет	Постоянен	Община Своге	брой и кв.м измити улици

	Ускорена рехабилитация на уличните настилки и тротоарите в гр. Своге	Служебен ангажимент на община Своге при прогнозна единична стойност от: -70лв./м ² тротоари; - 50 лв./м ² бордюри; - 80 лв./м ² плочки; - 100 лв./м ² паваж	Общински бюджет, Европейски фондове и други международни и национални финансиращи структури	2025-2028 г.	Община Своге	кв.м по видове площи и тип на строителство то.
	Закупуване на автобуси от градския транспорт, които да отговарят на стандарт за вредни емисии ЕВРО 6 и 20% от тях да са на газ и/или електро-и хибридни автобуси.	Ориентиrowъчен бюджет- 150 хил. лв.	Общински бюджет, Европейски фондове и други международни и национални финансиращи структури	2025-2028 г.	Община Своге	Брой и тип на закупени МПС.
	Изграждане на велоалеи	Съгласно проект и в зависимост от изградената площ - 70лв./м ²	Общински бюджет, Европейски фондове и други международни и национални финансиращи структури	2025-2028 г.	Община Своге	бр. изградени велоалеи, кв. м. изградени площ

2	Екологосъобразно на управление отпадъците	Изпълнение на мерките, заложиени в Общинската програма за управление на отпадъците	Съгласно стойности в програмата	Общински бюджет, Европейски фондове и други международни и национални финансиращи структури	2025-2028 г.	Община Свoge	Ежегоден отчет на изпълнение към програмата
		Закупуване на нова техника за сметосъбиране на ТБО.	Служебен ангажимент на община Свoge	Общински бюджет	2025-2028 г.	Община Свoge	Бр. закупена техника, вид на закупена техника
		Въвеждане на мобилни центрове/площадки за безвъзмездно предване на разделно събрани отпадъци от домакинства.	Съгласно инвестиционен проект Прогнозна стойност 100 000 лв	Общински бюджет, Европейски фондове и други международни и национални финансиращи структури	2025-2028 г.	Община Свoge	Бр. мобилни центрове
3	Развитие на системата за управление качеството на водите;	Почистване на речни корита и водосбори извън и в урбанизираните места	Съгласно инвестиционен проект Прогнозна стойност 100 000 лв	Общински бюджет, Европейски фондове и други международни и национални финансиращи структури	2025-2028 г.	Община Свoge	Почистени речни корита и водосбори
		Реализиране на проект за рехабилитация водоснабдителна мрежа за гр. Свoge.	Съгласно инвестиционен проект	Общински бюджет, Европейски фондове и други международни и национални финансиращи структури	2025-2028 г.	Община Свoge	лм изградена водопроводна мрежа.

		Изграждане на канализационна мрежа за населените места на община с изграждане на ГПСОВ за гр. Своге.	Съгласно инвестиционен проект	финансирани структури	2025-2028 г.	Община Своге	лм. изградена канализация мрежа
		Постапна подмяна на водопроводна мрежа в гр. Своге и селата от община Своге.	Съгласно проект	Общински бюджет, Европейски фондове и други международни и национални	2025-2028 г.	Община Своге	лм. подменена водопроводна мрежа
4	Опазване на биоразнообразието	Осигуряване на възможности за подаване на сигнали от граждани свързани с нарушения на защитените зони, сигнали за бедстващи животни и птици на територията на общината, както и за подаване на предложения за развитието и опазването на биоразнообразието.	Съгласно проект	Общински бюджет, Европейски фондове	2025-2028 г.	Община Своге	Бр. сигнали, подадени по електронен път или др. възможен начин
		Изготвяне на годишни справки за издадените разрешителни за добив на лечебни растения	Служебен ангажимент на община Своге	-	Ежегодно	Община Своге	бр. справки
ПРИОРИТЕТ №3 - ПОВИШАВАНЕ НА ИНСТИТУЦИОНАЛНИЯ КАПАЦИТЕТ И ОБЩЕСТВЕНАТА АНГАЖИРАНOST В ОПАЗВАНЕТО НА ОКОЛНАТА СРЕДА.							
1	Повишаване на институционалния капацитет на общината;	Създаване и поддържане на информационна система и база данни за състоянието на компонентите на околната среда	Съгласно проекти-ориентиран бюджет 30000 лв.	Общински бюджет	2025-2028 г.	Община Своге	

	Обучение и повишаване на капацитета на служителите на общинска администрация за прилагане на екологичното законодателство	Прогнозно 4000 лв/обучение	Общински бюджет	2025-2028 г.	Община Своге	бр. обучения
2	на	Своевременна актуализация и допълване на общинските наредби и програми с отношение към опазване на околната среда	-	2025-2028 г.	Община Своге	актуал. Общински наредби
	обществената	Създаване на електронен бюлетин на интернет страницата на общината и информационни табла с актуална информация за състоянието на околната среда.	-	2025-2028 г.	Община Своге, РИОСВ	създаден електронен бюлетин
	информираниост и ангажираност.	Провеждане на „Дни на екологията“ в гр. Своге и на други инициативи за отбелязване на световни и международни дни, свързани с опазването на околната среда.	Общински бюджет, спонсори	2025-2028 г	Община Своге, РИОСВ, НПО	бр. проведени кампании
	Взаимодействие с НПО, действащи в областта на опазване на околната среда, за засилване участието на населението в система за разделно събиране на отпадъци.	Прогнозна стойност 15 000 лв.	Общински бюджет,	2025-2028 г	Община Своге, НПО	бр. организирани кампании, осъществени дейности и др.

IX. ОРГАНИЗАЦИЯ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПРОГРАМАТА

IX.1. Мониторинг, контрол, оценка и актуализация на програма за опазване на околната среда

За да бъдат реализирани поставените с програмата задачи и постигнати заложените в нея цели е нужно предложените действия на Общината по опазване на околната среда да бъдат еднакво добре приети от Общинския съвет, общинското ръководство и съответните секторни специалисти. Изпълнението на конкретните мерки и дейности, които водят до постигане на планираните цели и действия са задължение на Дирекция „Устройство и развитие на територията“.

В съответствие с изискванията на чл. 79, ал. 5 от Закона за опазване на околната среда, Кметът на Общината ежегодно внася в общинския съвет отчет за изпълнението на програмата, а при необходимост – и предложения за нейното допълване и актуализиране. На това основание и във връзка с чл. 52, ал. 9 от ЗУО с настоящата програма се предлага отчетът да се изготвя и внася в Общинския съвет до 31 март всяка година заедно с информацията за изпълнението на Програма за управление на отпадъците през предходната календарна година. Екземпляр от двата отчета се представя за информация и в РИОСВ София.

Наблюдението и оценката на ПООС ще се извършва с оглед постигането на ефективност и ефикасност от изпълнението ѝ. Предметът на наблюдение включва изпълнението на целите и приоритетите на Програмата, организацията и методите на изпълнение, прилагани от съответните административни структури, организациите и юридическите лица, участващи в изпълнението им. Наблюдението, както и изпълнението на програмата е отговорност на Кмета на Общината и дирекция „Устройство и развитие на територията“. В процеса на наблюдение Общинската администрация осигурява спазването на принципите за партньорство, публичност и прозрачност. Наблюдението е важен елемент, който позволява да се засили или намали активността в конкретна насока, да се предприемат коригиращи действия, ако напредъкът е неудовлетворителен или ако условията се изменят.

IX.2. Контрол по изпълнение на програмата

Контролът върху изпълнението на Програма за опазване на околната среда се извършва от Общинския съвет на Община Своге. Кметът представя пред Общинския съвет всяка година отчет за изпълнението на програмата, който се предоставя и на РИОСВ-София.

IX.3. Актуализация на програмата

Настоящата програма за опазване на околната среда на община Своге е отворен документ и подлежи на усъвършенстване, допълване и актуализация. При настъпила промяна в нормативната база или поради други причини се подготвя актуализация на програмата.

Подобна актуализация е необходима при съществена промяна в приоритетите на общината, съществени изменения в съществуващите условия, промяна в нормативната уредба по опазване на околната среда.

IX.4. Информация на РИОСВ и обществеността за изпълнение на програмата

Програмата за опазване на околната среда е достъпен документ за компетентните органи (РИОСВ София и МОСВ) и обществеността, чрез интернет страницата на община Своге, за да могат всички заинтересовани да имат достъп до него, вкл. да дават своите мнения и предложения.

X. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ, ДОКУМЕНТИТЕ, ПРОУЧВАНИЯТА И Т.Н., ИЗПОЛЗВАНИ ЗА ИЗГОТВЯНЕ НА ПРОГРАМАТА.

1. Закон за опазване на околната среда (ДВ, бр. 91/25.09.2002г., посл. изм. и доп., ДВ бр.102 от 1 Декември 2020 г., изм., ДВ бр. 70 от 20 август 2024 г.);
2. Закон за чистотата на атмосферния въздух (ДВ. бр. 45 от 28.05.1996г., посл. изм., и доп. ДВ бр. 81 от 15 октомври 2019 г. изм., ДВ бр. 41 от 10 май 2024 г.);
3. Закон за управление на отпадъците /ЗУО/ (обн. ДВ бр. 53 от 13 юли 2012г., изм. и доп. бр. 81 от 15 октомври 2019 г., изм., ДВ бр. 81 от 24 септември 2024 г.);
4. Закон за водите /ЗВ/ (обн. ДВ, бр. 67 от 27.07.1999г. изм. и доп. бр.52 от 10 юни 2020 г., изм., ДВ бр.79 от 17 септември 2024 г.);
5. Закон за почвите /ЗП/ (обн. ДВ, бр. 89 от 06.11.2007г., изм. ДВ, бр. 98 от 27 ноември 2018г., изм., ДВ бр.102 от 8 декември 2023 г.);
6. Закон за лечебните растения /ЗЛР/ (Обн. ДВ, бр. 29 от 07.04.2000 г, изм. и доп. ДВ бр.96 от 1 декември 2017г., изм., ДВ бр.102 от 8 декември 2023 г.);
7. Закон за защитени територии /ЗЗТ/ (Обн. ДВ. бр. 133 от 11.11.1998г., изм. и доп. ДВ бр.1 от 3 януари 2019 г., изм., ДВ бр.102 от 8 декември 2023 г.);
8. Закон за биологичното разнообразие /ЗБР/ (Обн. ДВ. Бр.77 от 9.08.2002г., изм. и доп. ДВ бр. 27 ноември 2018 г., изм., ДВ. бр.70 от 20 август 2024 г.);
9. План за интегрирано развитие на община Своге за периода 2021-2027 г.
10. Доклади за състоянието на околната среда на РИОСВ - Своге
11. Общинска програма за управление на отпадъците 2021-2024 г.
12. Ст. Велев, Климатично райониране. В: География на България. Физическа и социално-икономическа география (ред.И.Копралев и др.), София, 2002
13. Климатичен справочник, РБ, БАН, томове I-V
14. План за управление речните басейни ПУРБ на БДДР 2022-2027 г.
15. План за управление на риска от наводнения ПУРН на БДДР 2022-2027 г.
16. Доклади и анализи – РЗИ София област.

Програма за опазване на околната среда
на
ОБЩИНА СВОГЕ
за периода 2025-2028 г.

Раздел „Лечебни растения“

2025г.

СЪДЪРЖАНИЕ

I.ВЪВЕДЕНИЕ.....	3
I.1. ОСНОВАНИЕ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ	3
I.2. ЦЕЛ И ЗАДАЧИ.....	3
I.3. НОРМАТИВНА БАЗА	4
II.ОПИСАНИЕ НА МЕСТОПОЛОЖЕНИЕТО НА ЕСТЕСТВЕНИТЕ НАХОДИЩА НА ЛЕЧЕБНИТЕ РАСТЕНИЯ, УСЛОВИЯТА В МЕСТООБИТАНИЯТА, КОЛИЧЕСТВО И СЪСТОЯНИЕ НА РЕСУРСИТЕ.....	5
II.1. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ОБЩИНА СВОГЕ.....	5
II.1.1. ГЕОГРАФСКО МЕСТОПОЛОЖЕНИЕ.....	5
II.1.2. ВОДНИ РЕСУРСИ.....	6
II.1.3. РЕЛЕФНА ХАРАКТЕРИСТИКА	7
II.1.4. КЛИМАТ	8
II.1.5. ПОЧВИ.....	8
III.АНАЛИЗ НА ДЕЙНОСТИТЕ ЗА ОПАЗВАНЕ НА ЕКОСИСТЕМИТЕ, ВКЛЮЧВАЩИ ЛЕЧЕБНИ РАСТЕНИЯ, ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА УСТОЙЧИВОТО ИМ ПОЛЗВАНЕ	9
IV.ПРИОРИТЕТНИ МЕРКИ ЗА ОПАЗВАНЕ НА РЕСУРСИТЕ И РАЗНООБРАЗИЕТО НА ЛЕЧЕБНИТЕ РАСТЕНИЯ, ВКЛЮЧИТЕЛНО НА РЕДКИ ИЛИ ЗАСТРАШЕНИ ОТ ИЗЧЕЗВАНЕ ВИДОВЕ.....	10
VI. ИЗБОР И РЕГЛАМЕНТ НА ТЕРИТОРИИ, КОИТО НЕ СА ЗАЩИТЕНИ, НО ИЗИСКВАТ ПОДХОДЯЩО УПРАВЛЕНИЕ С ЦЕЛ УСТОЙЧИВО ПОЛЗВАНЕ НА ЛЕЧЕБНИТЕ РАСТЕНИЯ В ТЯХ.	12

I. Въведение

Във връзка с изискванията на чл. 50 т. 3 от Закона за лечебните растения, като неразделна част към Програма за опазване на околната среда на община Своге за периода 2025-2028 г., е разработен Раздел „Лечебни растения“.

В настоящия раздел са описани видовете лечебни растения намиращи се на територията на община Своге, техните местообитания, начин на използване и опазване на находища и мерки за опазване на ресурсите на територията на общината. Разделът има за цел да се постигне ефективно използване на лечебните растения, опазването на естествените им находища и предотвратяване изчезването на отделни видове лечебни растения на територията на община Своге.

I.1. Основание за разработване

Лечебните растения са важна част от природните растителни ресурси и национално природно богатство. Те имат важно място в бита на повечето български домакинства, а през последните десетилетия добиват и важно икономическо значение. За да се опази и съхрани този ресурс, то той трябва да се ползва устойчиво, в количества и по начин които не водят до трайно намаляване на генетичния или ресурсния им потенциал и позволяват дългосрочното задоволяване на нуждите на сегашните и бъдещите поколения. Съгласно чл.79, ал.1 от Закона за опазване на околната среда (ЗООС), кметовете на общините разработват програми за опазване на околната среда. България е единствената страна в ЕС, която има специализиран Закон за лечебните растения и две свързани с него наредби. Според изискванията на чл.50, т.3 от Закона за лечебните растения (ЗЛР) за опазване и устойчиво ползване на лечебните растения към общинската програма за опазване на околната среда се разработва специален раздел "Лечебни растения", което е задължение на кмета на общината. Разделът „Лечебни растения“ към ПООС на община Своге е разработен на основание чл.50, т.3 от Закона за лечебните растения (ЗЛР) и чл.79, ал.1 от Закона за опазване на околната среда (ЗООС). Спазени са изискванията на действащото в момента законодателство по отношение на биоразнообразието и лечебните растения, в т.ч. и изискванията на чл. 55 от ЗЛР относно съдържанието на раздела.

I.2. Цел и задачи

Целта на раздел „Лечебни растения“ е да осигури опазване на биологичното разнообразие на лечебните растения и на техните ресурси на територията на община Своге, като планира ползването, така че то да бъде екологосъобразно и устойчиво. С него се урежда управлението на дейностите по опазването и устойчиво ползване на лечебните растения, включително събирането и изкупуването на получаваните от тях билки. Специфичните цели са следните:

- Опазване на естествените находища на лечебни растения в община Своге от увреждане и унищожаване;
- Осигуряване на устойчивото ползване на лечебните растения, недопускащо намаляване на генетичния и/или ресурсния им потенциал;
- Постигане на ефективно прилагане на изпълнителната и контролна дейност на община Своге в съответствие с изискванията на Закона за лечебните растения и наредбите към него.

Дейностите и мерките представени в този раздел са основно за изпълнение на поставените цели, както и за повишаване ефективността на прилагане на нормативните изисквания по отношение опазването и устойчивото ползване на лечебните растения на територията на община Своге. Поставените цели може да бъдат постигнати при изпълнението на мерки, задачи и дейности свързани с опазване на лечебните растения в естествените им находища, в т.ч.:

- Изучаване, описание, характеристика и оценка на основните типове природни местообитания и находища на лечебни растения на територията на община Своге;
- Описание, характеристика и ресурсна оценка на лечебните растения в община Своге;
- Описание, характеристика и оценка на защитените лечебни растения;
- Опазване на естествените местообитания на лечебните растения;
- Поддържане и съхранение на екосистемите съдържащи лечебни растения;
- Повишаване на културата на населението при добиването на различните части на лечебните растения за да не се допуска увреждането и унищожаването им.

I.3. Нормативна база

При разработването на програмата са използвани следните нормативни документи:

- Закон за опазване на околната среда (ЗООС) (обн., ДВ, бр. 91 от 25.09.2002 г., посл. изм. и доп. ДВ., бр. 70 от 20 август 2024 г.);
- Закон за лечебните растения (ЗЛР), обн. в ДВ бр. 29 от 7 април 2000 г., посл. изм. ДВ бр. 102 от 8 декември 2023 г.;
- Наредба №2 от 20.01.2004 г. за правилата и изискванията за събиране на билки и генетичен материал от лечебни растения, издадена от МОСВ (обн. ДВ бр.14 от 20.02.2004 г.)

- Наредба №5 от 19.07.2004 г. за изискванията, на които трябва да отговарят билкозаготвителните пунктове и складовете за билки, издадена от МОСВ (обн. ДВ бр.85 от 28.09.2004 г.)
- Заповеди на Министъра на околната среда и водите за лечебните растения под специален режим (по ЗЛР, чл. 10, ал. 1, 2 и 3);

II. Описание на местоположението на естествените находища на лечебните растения, условията в местообитанията, количество и състояние на ресурсите

II.1. Обща характеристика на Община Своге

II.1.1. Географско местоположение

Община Своге е разположена в западна България, в северната част на Югозападния регион и северната част на Софийска област. Общината влиза в състава на 23-те общини част от Софийска област. На запад граничи с общините Годеч и Костинброд (Софийска област), на север с общините Вършец (област Монтана), Враца и Мездра (Врачанска област), на изток с община Ботевград и на юг с София – град. (фигура №1).

Община Своге е с площ 869 м², което представлява 12.27 % от територията на Софийска област, 4.26% от територията на Югозападен регион и 0.78 % от територията на България. Общината обединява 38 населени места, от които един град (гр. Своге) и 37 села, сред които по-големите са: Искрец, Владо Тричков, Лакатник, Церово и др.

Общината се отличава с благоприятно географско положение, както от гледна точка на близостта на общинският център гр. Своге до столицата, така и като територия осигуряваща връзка между Северна България и София. Основно значение за поддържане на стопанската активност и засилване на вътрешнорегионалните и междурегионалните връзки имат второкласният път II-16 София – Своге – Елисейна – Ребърково (Мездра – Благоевград), който се свързва с един от най-големите европейски транспортни коридори - №4 (Дрезден/ Нюнберг – Прага- Виена/ Братислава – Будапеща – Крайова/ Констанца – Видин – Своге – София – Солун/ Пловдив – Истанбул), чието значение нараства след влизането в експлоатация на Дунав мост 2 и железопътна линия София – Мездра – Горна Оряховица, която е част от големия железопътен пръстен на страната. В западната част на общината преминава първокласния път I-81 София – Лом. Общинската пътна мрежа е изградена от общински, главно планински пътища. Връзката със съседните общини се осъществява и чрез второкласни и третокласни пътни артерии.

II.1.2. Водни ресурси

Повърхностният отток на територията на общината се формира от дъждовни води и в малка степен от топенето на снеговете. Честите и продължителни летни засушавания и високите изпарения през летния период водят до пресъхване на малките притоци, а по-големите реки силно намаляват водните си количества. През територията на общината преминават следните реки:

- **р. Искрецка** – р. Искрецка е ляв приток на р. Искър с обща дължина 22 км. Искрецка река извира в махала „Завидовска падина“ на село Бучин проход, на 791 м н.в., в западната част на Мала планина под името Реката. Тече на изток в дълбоко всечена долина между Понор планина на север и Мала планина на юг, поради което водосборният басейн на реката е много малък. Влива се отляво в река Искър, на 457 м н.в., в чертите на град Своге. Площта на водосборния басейн на реката е много малък, едва 57 км², което представлява 0,7% от водосборния басейн на река Искър.

Основни притоци: Боровска река (ляв), Драгански дол (десен), Бреженска река (ляв), Сирищна река (ляв), Свидненска река (десен). Средногодишният речен отток на Искрецка река при град Своге е 4.00 m³/s, с ясно изразен пролетен максимум.

- **Батулийска река** - е десен приток на река Искър с дължината ѝ е 40,2 km. Батулийска река извира на 450 m западно от хижа „Мургаш“ на 1366 m н.в. в планината Мургаш, Стара планина. Тече на север под името Непритка. Тече в дълбока долина между Голема планина на север и Софийска планина на юг. В началото се нарича Търсова река, след устието на левия си приток Йовковски дол – Ябланица, а след устието на Огойска река (десен приток) – Бакъовска река, като в този си участък приема отляво най-големия си приток река Елешница. След село Батулия, вече под името Батулийска река, долината ѝ се разширява и се влива отдясно в река Искър на 496 m н.в. при село Реброво.

Площта на водосборния басейн на реката е 256 km², което представлява 3,0% от водосборния басейн на река Искър.

Основни притоци: Еловица (десен), Бързък (десен), Йовковски дол (ляв), Канчов дол (десен), Говежди дол (десен), Огойска река (десен), Златев дол (десен) и Елешница (ляв).

- **р. Габровница** - е река в България, Софийска област – община Своге, десен приток на река Искър. Дължината ѝ е 22 км. Ржана планина. Река Габровница извира на около 600 m западно от връх Брезовишка чука (1378 m) в Ржана планина, Стара планина, на 1275 м н.в. В началото тече в северозападна посока, а след манастира „Седемте престола“ – в северна, в дълбока залесена долина между Ржана планина на североизток и изток и Голема планина на югозапад и запад. При село Габровница (на 2 км преди устието ѝ) долината ѝ се разширява и се влива отдясно в река Искър на 318 м н.в.

Площта на водосборния басейн на реката е малък – 96 км², което представлява едва 1,1% от водосборния басейн на река Искър. Основни притоци: Зимнишки дол (десен), Брезовска река (ляв), Зеленишка река (десен), Еленовдолска река (десен). Пълноводието на реката е през месеците март-юни, дължащо се на снеготопене и дъждове, а маловодието – юли – октомври.

- **Поречие на р. Искър** - река Искър е най-старата река на Балканския полуостров и е единствената река, запазила първоначалната си посока след станалите по-късно големи промени на земната повърхност. Искър е най-дългата река в България – 368 км, тече от юг на север и се влива като десен приток на р. Дунав. Има 25 притока. Образува се от реките Бели, Черни и Леви Искър. За начало на р. Искър се приема Черни Искър. Водосборът на р. Искър е 8646 км². Гъстотата на речната мрежа е 1.1 км/км². Най-големият приток на р. Искър е р. Малък Искър с дължина е 85.5 км. Други значими притоци на р. Искър са р. Лесновска (Стари Искър) - 65 км и р. Златна Панега (50 км).

II.1.3. Релефна характеристика

Релефа на община Своге е предимно планински със средна надморска височина 818 м. Територията на общината се намира в пределите на Западна Стара планина и се пресича субмеридионално от Искърския пролом. Тя включва част от планините Мала, Понор, Козница, Врачанска, Ржана, Голема, Мургаш и Софийска. Отводнява се от река Искър и нейните притоци Искрецка, Батулийска, Габровница и др. Основната част от селищата и придружаващите ги обработваеми площи са разположени в ниските части на релефа, привързани към Искърския пролом. Планинските склонове са покрити с гори и семена дървесно-храстова растителност.

Територията се отнася към западната част на Старопланинската система от морфографската подялба на страната. Дълбоко всечените в планинските склонове речни долини обуславят голямо вертикално разчленение на релефа (над 400 м/км²), което към билните заравнености спада до под 100 м/км². Сравнително високи (0.5 -2 км/км²) са стойностите и на хоризонтално разчленение, които отново намаляват към билните планински части. На този фон относителни ниски стойности на морфометричните показатели се наблюдават в планините Понор и Мала, причина за което са широко развитите слабо разчленени карстови заравнености без повърхностен отток.

Съвременният релеф е комплексен резултат от проявата на фактори с природен и антропогенен произход, където водещо значение има масивният характер на планинските структури, формиран върху сложния гънково-навлачен строеж на Свогенската антиклинала. Орографската ос е изтеглена в посока северозапад-югоизток. На съвременния етап определяща роля за развитието на релефа имат денудационните ерозионните и карстовите процеси. Фундаментът е широко покрит от триаски и юрски материали – варовици, доломити, брекчоконгломерати, пясъчници, създаващи среда за развитие на активни карстови процеси – карни полета, понори, пещери, пропасти,

карстови извори. В обхвата на Искърския пролом и дълбоко всечените долини на притоците му съществуват условия за проява на свлачищно-струтищни процеси.

II.1.4. Климат

Според климатичното райониране на България (Л. Събев, Св. Станев, 1963 г.) територията на община Своге попада в умерено континенталната климатична подобласт. В тази подобласт континенталният характер на климата е най-добре изразен. Откритостта ѝ към североизток осигурява преобладаването на континентални въздушни маси през зимата. Поради това, зимата в тази област е най-студена в сравнение с всички останали низини в страната. Средната температура през януари достига от 1.5 до 3 °C под нулата, като при отделни по-редни застудявания минималните температури падат средно до 18-20 °C под нулата. При преминаване на средиземноморски циклон откъм Генуезкия залив през Унгария към Украйна, тук се проявява фьон, който причинява резки зимни затопляния. Лятото е горещо поради преобладаването на субтропични въздушни маси от по-южните широчини или пък формирани тук под действието на силното лятно слънчево греење в условия на малко подвижен антициклон. По-интензивни захладжания се получават при нахлуването на свеж атлантически въздух от по-големите ширини.

Годишният ход на валежите и особено различията между зимните и летните валежи също подчертават континенталния характер на климата в умерено-континенталната климатична област. Тук зимните валежи са най-малко (с минимум през февруари, на места март), а летните най-големи (с максимум през юни). Разликата между сумата на валежите за лятото и зимата е средно 12-18 % (на места до 20-22%) и е най-голямо за цялата страна.

В района на умерено-климатичната област общо през зимата има средно около 30 дни със средна температура под 0° C, докато в Софийското поле например този брой е около 50.

II.1.5. Почви

Според почвено-географското райониране на България територията на община Своге попада в Старопланинския средновисок пояс на Долнодунавската почвена подобласт. Основните почвени типове са метаморфни (Cambisols), плитки (Leptosols) и наносни почви (Fluvisols).

Най-широко разпространени са метаморфните кафяви планинско-горски почви. Характеризират се с дълбочина на профила от 40 до 70 см, малка мощност на хумусния хоризонт, кисела реакция, ниски хумусни запаси, нисък сорбционен капацитет, добра дренираност. Малък дял от тях (върху обезлесени вторично затревени пространства) имат значение за земеделието - отглеждане на картофи и малини, или използването им за пасища и ливади. Силно податливи са на деградация при наличие на несъобразено антропогенно натоварване.

За карстовите терени присъщи са азонални плитки хумусно-карбонатни почви (рендзини). Почвената покривка на рендзините е фрагментирана от голи варовити скали и карстови образувания. Мощността на профила им достига 30 см, с включения на скални късове и високо съдържание на активни карбонати. Съдържанието на хумус варира от 2 до 10-12% при надморска височина над 800 м. Тези условия препятстват ефективното им стопанско усвояване.

Азонално представени са и наносните почви (Fluvisols), формирани в речните тераси. Подходящи са за отглеждане на зеленчуци, овощия, ливади. Съществуването на тези почви не е в равновесие с условията на средата. Образуват се на младите алувиални и делувиялни почвообразуващи материали или след ерозия. Към тях се отнасят наносните почви, делувиялно-пролувиалните, торфените почви, литосолите, регосолите, пясъчните, антропогенните и др. Разпространени са във всички лесорастителни пояси.

Продуктивните възможности на почвите в района са силно ограничени и представляват интерес за стопанско ползване само на отделни терени. Предвид на комплексните природно-географски условия почвите в района са силно уязвими на ерозия и деградация, което е основен проблем за ефективното усвояване и опазване на почвените ресурси.

III. Анализ на дейностите за опазване на екосистемите, включващи лечебни растения, за осигуряване на устойчивото им ползване

Лечебните растения в естествените им находища се опазват от увреждане и унищожаване с цел осигуряване на устойчивото им ползване като част от естественият растителен генетичен фонд със сегашна или бъдеща ценност. Опазването включва поддържане и съхранение на екосистемите на територията на община Своге, съдържащи лечебни растения на естествените им местообитания, както и поддържане и възстановяване на жизненоспособната популация на видовете.

Ползването на лечебните растения и техните ресурси включва:

- Събиране на билките от диворастящи и култивирани лечебни растения;
- Придобиването на билки за първична обработка или преработка;
- Събиране на генетичен материал от диворастящи лечебни растения за култивиране, за опазване при условия извън естествената среда на лечебните растения или за възстановяване на други места в природата.

Ползването на лечебните растения, представляващо стопанска дейност, се извършва въз основа на издадено разрешително за ползване, по реда на Закона за лечебни растения (ЗЛР). Разрешителното не се издава, когато билките се събират за лични нужди от земи, гори или водни обекти, общинска собственост. Разрешителното не се изисква и когато лечебните растения са култивирани от собствениците или

ползвателите на земи, гори или водни обекти, освен когато са култивирани от общината.

IV. Приоритетни мерки за опазване на ресурсите и разнообразието на лечебните растения, включително на редки или застрашени от изчезване видове.

Лечебните растения в естествените им находища се опазват от увреждане и унищожаване с цел осигуряване на устойчивото им ползване.

Опазването на лечебните растения е система от мерки и дейности, целящи запазването на биологичното разнообразие на лечебните растения и техните популации.

Като основни причини за нарушаване на биологичното разнообразие от лечебни растения е биологически неоправданата експлоатация на находищата. С най-големи последствия са урбанизацията, индустриализацията, строежът на пътища, изхвърлянето и натрупването на отпадъци. Наред с това пряко за влошаване на популациите влияе замърсяването на почвите, резултат на неправилната им химизация за селското стопанство. Силно негативно влияние върху популацията на лечебни растения оказва промяната на естествената и характерна за района растителност, предизвикана от неправилно подбрани или изведени лесокултурни мероприятия – голи и изборни сечи, създаване на масиви от монокултури най-вече от иглолистни видове.

Върху запасите на лечебни растения силно влияние оказва и начина на експлоатация на находищата. Не природосъобразното събиране, липсата на период за възстановяване и покой, нарушаване на нормалното семенно и вегетативно размножаване са основните причини за понижаване възможностите на естествените находища като източник на суровини.

В тази връзка мерките, които следва да се предприемат за опазване на ресурсите от лечебни растения на територията на община Своге са както следва:

- Осъществяване на контрол за недопускане ползването на лечебни растения по начини и със средства, водещи до увреждане или унищожаване на местообитанията;
- Брането на билки трябва да става в сроковете, определени за всеки вид, тъй като преждевременното или закъснялото бране води до похабяването на техните ресурси;
- Запознаване на ползвателите на лечебни растения с техните задължения и отговорности;
- Брането на билки трябва да се извършва само в райони с плътни находища на отделните видове. Да се избягва брането на единични и разпръснати растения.

- При събиране на диворастящи видове да не се унищожава цялото находище, като се оставя част от най-добрите екземпляри за естественото семенно размножаване и възстановяване на находището.
- Определяне на режим за ползване на находищата при наличие на увреждане на находището;
- Предписания към собствениците на земи, гори или водни обекти около които има находища на лечебни растения, да не се допуска увреждането на естествените находища при използването на пестициди и минерални торове.
- Участие на обществеността при вземането на решения, във връзка с опазването на лечебните растения на територията на общината.
- Провеждане на информационна и разяснителна кампания сред населението, запознаването им с видовете им лечебни растения, начин на събиране на билките и нормативната уредба.

При ползване на лечебни растения, е необходимо да не се допуска увреждане на дърветата в резултат на чупене, рязане на клони и сеч.

За диворастящите защитени лечебни растения се забранява:

1. Сеченето, брането, късането, изкореняването, хербаризирането независимо от тяхното състояние и фаза на развитие;
2. Унищожаването и увреждането на находищата им;
3. Притежаването, пренасянето, търговията и изнасянето зад граница в свежо или изсушено състояние на цели растения или на части от тях;
4. Събиране на семена, луковици, коренища и други репродуктивни органи.

Да се спазват изискванията за опазване на находищата на лечебни растения, обект на събиране по чл. 4 от Наредба № 2/ 20.01.2004 година за правилата и изискванията за събиране на билки и генетичен материал от лечебни растения.

Експлоатацията на находищата да се редува с период на възстановяване на ресурсите, посочени в чл. 6 от Наредба № 2/ 20.01.2004 година.

Позволителни за ползване на лечебни растения да се издават само на физически или юридически лица, срещу заплатена такса.

Разрешителното за събиране на билки да се издава в периода на събиране на съответната билка по чл. 7 и 8 по Наредба № 2/ 20.01.2004 година и да има срок на валидност.

Количествата лечебни растения, следва да не надхвърлят предвидените проценти за ползване на ресурса, посочени в Наредба № 2/ 20.01.2004 година.

VI. Избор и регламент на територии, които не са защитени, но изискват подходящо управление с цел устойчиво ползване на лечебните растения в тях.

Ползването на лечебните растения и ползването на техните ресурси включва:

- Събирането на билки от диворастващи и култивирани лечебни растения;
- Придобиването на билки за първична обработка или преработка;
- Събирането на генетичен материал от диворастващи лечебни растения за култивиране, за опазване при условия извън естествената среда на лечебните растения или за възстановяване на други места в природата.

Събирането на билки от естествените находища на лечебни растения се извършва съобразно изискванията на Закона за лечебните растения/изм. ДВ,бр.28 от 2011 г./. Ползването на лечебни растения, представляващо стопанска дейност, се извършва въз основа на разрешително за ползване, издадено по реда на Закона за лечебните растения.

Кметът на община Своге ръководи изпълнителната дейност на Общината във връзка с ползването, опазването и култивирането на лечебните растения, като:

- 1) Организира изпълнението на дейностите по отношение на лечебните растения (или упълномощени от него длъжностни лица), включени в общинската програма за опазване на околната среда в община Своге;
- 2) Издава разрешителни за ползване на лечебни растения от земи, води и водни обекти – общинска собственост, в поземления фонд и в населените места на територията на община Своге;
- 3) Издава удостоверения за билките от култивирани лечебни растения;
- 4) Предоставя на Министъра на околната среда и водите информация за нуждите на наблюдението и оценката на лечебните растения и на създаването и поддържането на специализираните карта и регистър за тях.

ПРИЛОЖЕНИЕ №1

Списък на лечебни растения на територията на община Своге, описани по видове и морфологичните им части

За територията на община Своге лечебните растения се срещат предимно на петна или по единично. Преобладават лечебни растения по тревисти места, пътища и храсталаци, които се използват предимно за лечебни цели. За целите на настоящата разработка е ползвана информация от списък на лечебните растения в района, според хорологичния атлас на лечебните растения в Република България и данни от ДГС „Своге“. Точна количествена оценка за ресурсите от популациите на лечебните растения в представения по долу списък не може да се даде, поради липса на изготвена методика за наблюдението и оценката им. Като цяло, състоянието на популациите от лечебни растения на територията на общината се преценява, като добро с някои застрашени от изчезване местни видове.

Най-широко разпространени са следните видове лечебни растения:

БАГРИЛНО ПОДРУМИЧЕ - *ANTHEMIS TINCTORIA L.*

Морфология: Подрумиче (Бяла Рада) е двугодишно до многогодишно тревисто растение. Стъблото е до 50 см високо, разклонено или просто. Листата са последователни, седящи, двойно перести, разсечени, с гребеновидно изрязани или назъбени дялове, отгоре голи или почти голи, тъмнозелени, а отдолу с гъсто прилегнали сиви власинки. Кошничките са едри (11 — 15 мм в диаметър), жълти или светлооранжеви, прикрепени на дълги дръжки. Периферните и средните женски цветове са езичести, жълти, двуполови.

Плодовете са светлосиви с остър ръб на върха или със съвсем къса якичка. Плодосемката е без хвърчилка.

Цъфтеж: през юни — септември

Разпространение: Разпространено е из цялата община и няма точно определено находище. Расте из храсталачни, тревисти, пясъчливи и каменисти места, и като заплевител в посевите. Среща се в землищата на селата с. Влаго Тричков, с. Габровница, с. Губислав, с. Добравица, с. Добърчин и др.

Употребяема част: Цветните кошнички

БЛЯН - *HYOSCYAMUS NIGER*

Морфология: Двугодишно /рядко едногодишно/ растение с дебел вретеновиден корен. Стеблото е 60 -100 см високо, влакнесто, просто или разклонено. При основните листа

са като дълги дръжки и стебловите, полуобхващащи стеблото. Цветовете са почти приседнали в пазвите на горните листа. Венчето е с дълга тръбица и на върха с разперена 5-делна коронка, нечистожълто обикновено с виолетови жилки, тръбицата в основата е тъмновиолетова. Плодът е многосеменна кутийка, отваряща се на върха с похлупаче.

Цъфти юни - октомври.

Разпространение: Расте по сметища, буренливи места, край сгради, пътища, изоставени зеленчукови градини и терени, които обилно се наторяват с естествен тор. Използва се в билколечението. Среща се в землищата с Искрец, с. Гара Лакатник, с. Гара Бов, с. Брезе, с. Брезовдол, с. Редина и др.

Употребяема част: Листата

БОЯНКА - *ERYSIMUM DIFFUSUM*

Морфология: Двегодишно, по рядко многогодишно тревисто растение с вретеновиден корен. Стъблата са 30–80 см високи, изправени, най-често разклонени, покрити с прилегнали двуделни власинки. Листата са последователни, линейно ланцетии до линейни, целокрайни или назъбени, при основните и долните стъблови са с дръжки, а горните — приседнали, сиви или сиво-зелени. В първата година боянката формира само листа, а цъфтежа ѝ е през следващата година. Съцветията са гроздовидни, с много цветове, по върховете на стъблото и разклоненията. Цветовете са жълти с дръжки. Те се

развиват последователно, едно след друго, поради което на долната стъблена част вече зреят плодчета, а на върха на растението още цъфти. Чашката е продълговата, четирилистна, в горната половина по ръба с бяла ципеста ивица, покрита от сиви власинки. Венчелистчетата са 4, обратно яйцевидни, с дълъг нокът,

лимоненожълти. Тичинките са 6 с прашници, от които 4-те вътрешни са по-дълги. Плодът е линейна, четириръбеста шушулка, влакнеста, но на ръбовете гола, зелена, дълга до 8 см и широки до 1 мм, с многобройни светлокафяви семена, разположени само в една редица.

Цъфти април-юни, плодоноси през май-септември.

Разпространение: Расте по сухи тревисти и каменисти места върху силикатни и варовити терени в разредени съобщества на космат дъб, келяв габър и мъждрян. Използва се във фитотерапевтичната практика. Среща се в с. Бакъово, с. Батулия, с. Бов, с. Гара Бов, както и в местностите „Чичеро“, „Камико“.

Употребявана част: Ползва се стрък от боянка (*Herba Erysimi*), събрани по време на цъфтежа, и семената. Стръковете се отрязват на около 30 см от върха с цветовете, пъпки и зелени плодове.

БРЪШЛЯН - *HEDERA HELIX*

Морфология: Вечнозелено увивно или пълзящо растение, с хватателни коренчета по стъблата. Краищата им са гладки или надиплени, а на цвят варират от едноцветни до

множество комбинации на бяло, кремаво, сиво, зелено и жълто. Стъблата са снабдени с малки възли, които в действителност са трансформирани корени, с помощта на които растението се захваща за някаква подпора (стена, дърво, храст).

Цъфтеж: август – септември, а плодовете узряват на следващата пролет.

Разпространение: Бръшляна е вид лечебно растение, което се среща из сенчести места, в землищата на почти всички селата на територията на общината.

Употребяема част: Използват се листата.

БУДАРИЦА - *GALEOPSIS ODORATUM*

Морфология: Едногодишно тревисто растение. Стеблото са 15—40 см високи, изправени, По ръбовете стеблата са разперени, по страните са с прилепнали власинки. Листата са срещуположни в прешлени, долните са яйцевидни, горните са ланцетни, заострени, влакнести и едро назъбени. Венчето е двуустно, розово (рядко бяло или бледожълто), с червеникавовиолетови петна от вътрешната страна и особено по долната устна, тръбицата е фуниевидна, горната устна е назъбена, долната три- делна с едър цял среден дял. Плодът е сух, разпадащ се на 4 орехчета.

Времето на цъфтеж: юни — август

Разпространение: Расте из сухи тревисти и каменливи места, плевел из посевите. Разпространено из цялата страна докъм 1500 м надморска височина. Среща се в землищата на селата с. Батулия, с. Гара Бов, с. Бреже, с. Реброво, с. Редина, с. Свидня и др.

БЯЛ ПЕЛИН -*ARTEMIZIA ALBA*

Морфология: Обикновеният пелин е многогодишно тревисто растение или полухраст с вдървенели в основата си стебла, с характерна силна миризма и силно горчив вкус. Стеблата са прави до 1,5 м високи, разклонени. Долните листа на дръжките са тройно перести, горните са с къси дръжки или приседнали, 1-2 пъти пересто изрязани, меко гъсто влакнести, сребристосиви. Цветните кошнички са многоцветни, дребни 3 - 4 мм в диаметър, многобройни, събрани в наведени метлици в пазвите на горните стеблени листа, формиращи сложна увиснала метлица. Обвивните листчета са сивовлакнести. Цветовете са тръбести, златистожълти.

Цъфтеж: юли до октомври.

Разпространение: Пелинът расте по тревисти и каменливи места, из храсталаци, из градини, често на необработени места и развалини. Разпространен е из цялата страна, от низините докъм 1600 м надморска височина. Пелинът се отглежда и като градинско растение. Среща се в землищата на почти всички села от територията

на общината.

БЯЛА ВЪРБА –*SALIX ALBA*

Морфология: Еднодомно, високо до 25-30 м дърво с широка корона и надлъжно напукана кора. Листата са ланцетни, последователни, заострени, дълги 5-12 см, широки 1-3 см, по ръба ситно назъбени, покрити от двете страни или само отдолу със сребристи власинки.

Разпространение: Расте по влажни и блатисти места, край потоци, реки, блата и водоеми, заедно с тополи и други видове върби. Използва се във фитотерапевтичната практика. Среща се в край водни течения на реките Искър както и в почти всички населени места на общината

Употребяема част: Използва се кората (отвара) и листата (отвара).

ВЛАКНЕСТ РАВНЕЦ – *ACHILLEA MILLEFOLIUM VAR. SETACEA*

Морфология: Влакнестия равнес притежава пълзящи подземни издънки, с право неразклонено стъбло. На върха на стъблото цветните кошнички са събрани в гъст щит. Всяка кошничка се състои от 5 периферни, бели езичести цветове.

Цъфтеж: от юни до септември.

Разпространение: Расте по тревисти места, по ливади, между храстите. Среща се в почти всички землищата на територията на общината – напр. селата с. Добърчин, с. Дружево, с. Еленов дол, с. Желен и местностите „Чичеро“, „Влаови воденици“ и др.

Употребяема част: За лечебна цел се използват цветните кошнички и надземната част.

ГИНЕР- *ONOPORDUM ACANTHIUM*

Морфология: Двугодишно силно бодливо тревисто растение с изправено стъбло, високо до 3 м, право, в горната част разклонено, почти до върха, влакнесто, с 2–3

широки надлъжни крила, с многобройни, жълти, игловидни бодли, дълги 2-5 мм. Корена е силно разклонен, вретеновиден. При основните листата са елиптични, стъблените продълговато яйцевидни или линейно ланцетни, последователни, приседнали, дълги до 35 см, широки до 20 см, заострени, към основата си стеснени, изрязано назъбени, по края с жълти бодли. Кошничките са големи, единични, сферични, многоцветни, 5–6 см в диаметър, по върховете на стъблото и разклоненията. Обвивните листчета на върха са шиловидно стеснени, дълги до 25 мм и завършват с остри жълтеникави бодли. Цветното легло е месесто, покрито с вдлъбнатини, назъбени по краищата. Цветове са тръбести, пурпурни, бледо виолетови или розови, дълги 14–25 мм, двуполови, с дълбоко 5-делно венче, 5 тичинки. Чашката липсва, а вместо нея има множество власинки. Тичинките са 5, със сраснали стреловидни прашници, без израстъци при основата.

Цъфтеж: от юни-септември, плодоноси август-октомври.

Разпространение: Растението е масово разпространено в умерения пояс. Расте по сухи тревисти и буренливи места, край пътища, огради и сгради, а понякога и като плевел в посевите, предимно в низините и предпланините из цялата страна, докъм 1400 метра надморска височина. Среща се във всички населени места от общината, както и в местностите м. „Трескавец“, Искърския пролом и др.

Употребявана част: Използват надземната част с цветните кошнички, листата, връхните стъблени части (*Herba Onopordonis acanthii*, *Herba Onopordi*), листата (*Folium Onopordi*) и плодът (*Fructus Onopordi*), цвят (*Flos Onopordi*). Отрязват се връхните цъфтящи части на 20-25 см от върха, като се обират и здравите листа от неотрязаните части на растението. Цветните кошнички и листата се събират по време на цъфтежа.

ГОЛО ИЗСИПЛИВЧЕ- *HERNIARIA GLOBRA*

Морфология: Изсипливчето е едногодишно или двегодишно тревисто растение.

Стеблото от основата е с многобройни разклонения, 6— 15 (30) см. дълги, полегнали, голи и зелени. Листатаса срещуположни, обратно яйцевидни, ланцетни, елиптични или лопатовидни. Цветовете са почти приседнали, събрани в странични главести до класовидни съцветия в пазвите на листата по дължината на клонките. Венчелистчетата са 5, нишковидни, по-къси от чашката. Плодът орехче.

Цъфтеж: април— август.

Разпространение: Расте по песъчливи, тревисти и каменисти места. Разпространено из цялата страна докъм 1500 м надморска височина. Среща се в землищата на селата . Заселе, с. Зимевица, с. Искрец, с. Гара Лакатник, с. Лакатник и др.

МАЛИНА *RUBUS IDAEUS L*

Морфология: Стъблото на малината е право и покрито с тъмночервени шипове. Листата са последователни, нечифтоперести. По стъблото има много пъпки, от които разцъфтяват дребни бели цветчета, събрани в гроздовидни съцветия. Редът на цъфтене е следният: първоначално цъфват цветчетата на върха, а след тях и останалите, в последователност отгоре надолу. Плодът на малината е много сложен – образуван е от многобройни малки костилчести плодчета, долепили се едно до друго, сочни и

ароматни. Във всяко плодче има малка крехка семка, която се яде. Плодовете съдържат 4.56 – 4.67% захар, 1.13 – 1.96% свободни киселини (лимонена, ябълчна), витамин С (до 45 мг%), каротин и др.

Цъфтеж: май – юли, а плодовете узряват юли – август.

Разпространение: Среща се в цялата община Своге, по планински склонове и сипеи, из редките гори, храсталаци, сечища и пожарища. Отглежда се и като градинско

растение в дворовете. Количествата са значителни особено във високите части с надморска височина над 1000 метра.

Употребяема част: Използват се листата и плодовете.

ГОРСКА СЪСЪНКА- *ANEMONE SYLVESTRIS*

Морфология: Горската съсънка е пролетно, цъфтящо, многогодишно тревисто растение.

Растението е с късо коренище и пълзящи издънки. Стъблото е влакнесто в долната си част. Височината му е 15-40 см. при цъфтеж.

Цъфтеж: Цъфти април-май. Семената се събират юни-юли.

Разпространение: Расте по сухи тревисти и каменливи места, предимно на варовик, в равнините, предпланините и планините. Популациите са с добра плътност. Размножава се със семена. Има дори възобновителни възможности.

ГРАХОВА ГЛУШИНА – *VICIA PISIFORMIS*

Морфология: многогодишно тревисто растение. Рядък вид.

Цъфтеж: Цъфти май - юни, плодоноси юни - юли.

Разпространение: Расте из храсталаци и светли гори върху сиви, светлосиви и тъмносиви горски почви от около 100 до към 500 м. надм. в.

Среща се в местностите м. „Камико“ , „Трескавец“ и др.

МЕНТА ОБИКНОВЕНА (ДЖОДЖЕН) *MENTHA SPICATA L*

Многогодишно тревисто растение, което достига височина до 100см.

Морфология: Стъблото е клонесто, високо около 0,70 m, четириръбесто, листата са прости, продълговати, остро назъбени.

Цветовете са червеникаво-виолетови, събрани в класовидни съцветия; семената са дребни. Всички надземни части на растението съдържат етерично

масло с главна съставна част ментол (45 – 65%).

Цъфтеж: юли – август.

Разпространение: Расте из гори и храсталаци из цялата община. Видът се среща в почти всички населени места на общината, напр. селата Владо Тричков, Габровница, Оплетня, Огоя и др.

Употребяема част: Използва надземната част.

ГРЪЦКА ВЕДРИЦА – *FRITILLARIA GRAECA*

Морфология: Височина на надземната част е 20 - 30 см. Растение с луковица. От другите видове на рода се отличава по широкозвънчевидното венче, по последователните, в горната част, а не срещуположни листа и по цвета на венчето.

Разпространение: В България е установяван в Струмската долина, Рила, Средна гора, Западни Родопи и Тракийската низина. Расте по скалисти и каменливи тревисти места- пасища, горски поляни и храсталаци в широколистни, смесени и по-рядко в иглолистни гори. Размножава се със семена и вегетативно. Среща се край селата с. Реброво, с. Редина, с. Свидня, с. Томпсън и др.

Цъфтеж: април – май

ДИВА ТИКВА – *BRYONIA ALBA*

Морфология: Дивата тиква е многогодишно тревисто растение с рязковиден месест, напречно набръчкан корен, отвън жълтеникав, отвътре бял, силно горчив. Стеблата на дивата тиква са катерливи с мустачета, до 3 - 4 м дълги. Листата последователни, дръжките дълги, петурите сърцевидни 5-делни и грапави. Цветовете са еднородни, двудомни или еднородни, жълтеникавобели; мъжките - на дълги дръжки са в гроздове, женските са по-дребни, събрани в кичури. Плодът представлява кълбеста сочна черна ягода с 4 - 6 семена.

Цъфтеж: юни до август.

Разпространение: Дивата тиква расте из храсталаци, по влажни места край реки и като бурен край селища. Разпространена е нарядко из цялата страна от низините докъм 1000 м надморска височина. Среща се в почти всички населени места на общината - край селата с. Гара Лакатник, Ябланоца, Церцел, с.

Брезе, с. Брезовдол, с. Буковец.

ДЯВОЛСКА УСТА – *LEONURUS CARDIACA*

Морфология: Дяволската уста е многогодишно тревисто растение с късо вдървяло коренище. Стъблата са изправени, 50-150 cm високи, четириръбести, разклонени, голи или с редки власинки. Листата са срещуположни с дръжки; долните дланевидно 5-7 делни с назъбени дялове, а горните 3-делни. Цветовете са разположени в многоцветни прешлени в пазвите на листата в горната част на стъблото. Прицветниците са шиловидни, късо ресничести. Чашката е звънчевидна, 6-8 mm дълга, гола, с 5 остри шиловидни зъбци; долните два по-дълги и завити назад. Венчето е розово, двуустно, по-дълго от чашката; венечната тръбица с пръстен от власинки; горната устна целокрайна, покрита с власинки от външната страна; долната - триделна. Тичинките са 4, разположени под горната устна, две са с по-дълги дръжки. Плодът е сух, разпадащ се на 4 заострено тристенни орехчета.

Цъфтеж: май до август.

Разпространение: Установен е в цялата страна, докъм 1000 м. н. в Расте по влажни тревисти и буренливи места край огради и изоставени терени из селища и в околностите им. Среща се в землищата на селата Еленов дол, с. Желен, с. Завидовци, с. Луково, с. Манастирище, с. Миланово

ЕНЬОВЧЕ – *GALIUM VERUM*

Морфология: Еньовчето е многогодишно тревисто растение с хоризонтално, разклонено коренище и дълги подземни издънки. Стъблата са 30-100 cm високи, изправени, гъсто облистени, в основата цилиндрични, нагоре четириръбести, до върха мъхести от къси къдрави власинки, по-рядко почти голи. Листата са разположени по 8-12 в прешлени, 10-30 mm дълги и 1-2 mm широки, линейни, късо заострени, с 1 тясна изпъкнала от долната страна жилка; ръбовете силно подвити, грапави от 2-3 реда къси зъбчета. Цветовете са много дребни 2,5-3 mm в диаметър, събрани на върха на стъблото и клонките в тясно пирамидално, метличесто съцветие. Чашката липсва. Венчето е жълто, 4-делно с яйцевидни заострени дялове. Плодовете са бъбрековидни, тъмнокафяви, голи орехчета с набръчкана повърхност.

Цъфтеж: май - август

Разпространение: Еньовчето расте из ливади, пасища, горски поляни и по сухи тревисти места, край пътища. Разпространено в цялата страна от морското равнище докъм 1700 m надморска височина. Среща се в селата в почти всички населени места на общината.

ЖЪЛТУРЧЕ - *RANUNCULUS FICARIA*

Морфология: Многогодишно тревисто растение. Корените бутилковидно задебелени или продълговато яйцевидни. Стъблата скрити в листните влагалища или добре развити, изправени или полегнали, 2-30 cm високи, прости или разклонени. Листата 2-5 cm широки, закръглени или триъгълно яйцевидни, с лъскава горна повърхност; равномерно разположени по стъблото или събрани в основата му.

Приосновните листа с дълги дръжки, ъглесто сърцевидни, по края закръглено назъбени; стъбловите листа са с по-къси дръжки, често в пазвите с дребни грудчици. Цветовете са 2,5-3,5 cm в диаметър. Чашелистчетата са 3, жълтеникави-бели. Венчелистчетата са 8-12 на брой, 10-18 mm дълги, 4-7 mm широки, жълти, лъскави, продълговато елиптични или продълговато обратно яйцевидни, в основата с нектарници. Плодните легла са покрити с четинки. Орехчетата са 2,5 mm дълги, закръглени, обратно яйцевидни, в основата елиптични, мъхесто късо влакнести; носчето слабо заострено или продълговато

Цъфтеж: през месец март

Разпространение: Установен е във всички флористични райони, от 0 до 2000 метра надморска височина. Расте из ливади, храсталаци и широколистни гори. Среща се в местностите землищата на селата от община Своге.

КАМШИК – *AGRIMONIA EUPATORIA*

Морфология: Камшикът е многогодишно тревисто растение, покрито с меки власинки, с дебело късо коренище. Стъблото му е са влакнесто, изправено, неразклонено или слабо разклонено, достигащо на височина 30-120 cm. При основните листа са розеткообразно разположени, сложни, перести, съставени от 5-9 двойки едри листчета с дължина до 30 cm и между тях 6-10 малки листчета. Листчета от сложния лист са без дръжки, дълбоко назъбени, отгоре светлозелени, отдолу тъмнозелени, влакнести, с яйцевидна или овална форма, с намаляващи размери. Цветовете са дребни, двуполови, събрани в

редки, дълги класовидни гроздове, с двоен околоцветник от 5 чашелистчета и 5 жълти венчелистчета и дължина 4-6 мм. Чашката отвън покрита с кукести шипчета. Плодовете са с дължина 5-10 мм, увиснали надолу, с дълги кукести израстъци, обхванати от гъстовлакнест, оребрен хипантий.

Цъфтеж: юни-септември

Разпространение: Камшикът е тревисто растение, широко разпространено на надморска височина до 1500 м. Расте на слънчеви, сухи места, из храсталаци и тревисти места, в редки широколистни гори, край ливади, огради, развалини, по хълмове и склонове. Среща се в из цялата територия на община Своге.

КОЗЯ БРАДА – *RUMEX ACETOSELLA*

Морфология: Многогодишно двудомно тревисто растение, високо от 10 до 40 cm. Коренището подземно, пълзящо. Стъблата единични или повече изправени или приповдигащи се, разклонени и цветоносни от средата, голи, набраздени и облистени, понякога червено обагрени. При основните и долните стъблови листа с дълги дръжки и копиевидни петури - със среден по-голям ланцетен дял и странични, много по-дребни и тесни перпендикулярно разперени или извити дъговидно нагоре дялове, по-горните листа с къси дръжки, най-горните листа са почти приседнали, ланцетни или линейноланцетни. Всички листа са гладки и голи (без власинки) или понякога слабо пухесто кадифени. Дяловете на околоцветника изправени, външните по-къси и потесни от външните. Валвите почти равни на плода, яйцевидни, заострени, без брадавички на външната си страна. Плодът (орехчето) тристенно, светлокафяво, лъскаво, 1,3-1,5 mm дълго, винаги по-дълго, отколкото широко.

Цъфтеж: през май- юни

Разпространение: Расте по сухи тревисти и песъчливи места, в орници, ливади, край гори и реки, по скалисти места, покрай жп. линии, високопланински ливади и други открити места. Расте най-често в малки чисти съобщества и се явява като пионерно растение върху бедни почви. Среща се в почти всички населени места на Община Своге.

КУКУВИЧА ПРЕЖДА – *CUSCUTA EUROPAEA*

Морфология: (*Cuscuta europaea*) е паразитно пълзящо растение, което принадлежи към семейство *Convolvulaceae*. Тя е едногодишно безхлорофилно растение, паразитиращо върху многогодишни тревисти видове (коприва, хмел), към които се прикрепва чрез

смукалца. Стъблото е жълтеникаво, оранжево или червеникаво, нишковидно, минимално разклонено, с редуциран до минимум брой листа, с диаметър около 1 мм.

Цветовете на кукувичата прежда са дребни, бели или розови, събрани в съцветия. Чашката им е с дължина колкото половината на венчето и е съставена от 4-5 чашелистчета, които притежават яйцевидна форма с дължина до 1,5 мм

Разпространение: Паразитира по различни тревисти растения и храсталаци, най-често на коприва и хмел. Разпространено из цялата страна. Среща се в землищата на селата Добърчин, Осеновлаг, Ценово, Губислав и др.

ЛЕЧЕБНА КОМУНИГА – *MELILOTUS OFFICINALIS*

Морфология: Лечебната комунига е двугодишно тревисто растение с разклонено, високо до 1,5 м стъбло и добре развит корен. Листата му са сложни, тройни, последователни, със сравнително дълга дръжка. Отделните листчета са обратно яйцевидни или елипсовидни, ръбът им е остро назъбен, а зъбчетата на върха си завършват с малко осилче.

Цветовете са жълти, по-дълги от 3 мм, с характерното за пеперудоцветни устройство, събрани в изправени гроздовидни съцветия.

Венчето е жълто (по което се отличава от бялата комунига), като флагчето и крилцата са еднакво дълги. Плодът е светлокафав заострен към върха боб, често с едно семе.

Цъфти от юни до септември.

Разпространение: По влажните тревисти места, из обработваемите земи, стърнищата, залежите и край пътищата из цялата страна докъм 1000 м надм. височина като рудерално и мевелно растение. Среща се в местностите в Искърския пролом, местностите Трескавец” от Гара Бов, Русинов дел и др.

ЛЕЧЕБНО САПУНЧЕ – *SAPONARIA OFFICINALIS*

Морфология: Многогодишно тревисто растение с масивен разклонен червеникав корен. Стеблата възходящи или изправени, 30—80 (100) см високи, кръгли, в горната част слабо разклонени. Листата срещуположни в прешлените накръст, продълговато елиптични или овално ланцетни. Цветовете двуполови, по 1—2 в пазвите на най-горните листа, формиращи метличести съцветия. Венчелистчетата 5, свободни, бели или бледорозови, с дълъг нокът и овална слабо двуделна петура. Плодът яйцевидна многосеменна кутийка

Цъфтеж: юни-септември

Разпространение: расте по влажни песъкливи и чакълести места, край реки и потоци, из храсталаци. Разпространено из цялата страна докъм 1000 м надморска височина. Среща се в почти всички землища на селата от община Своге.

ЛУЛИЧКА – *LINARIA VULGARIS*

Морфология: Обикновената луличка е тревисто многогодишно растение с вретеновиден корен. Стеблото е право, 20 - 60 (100) см високо, гъсто, облистено до върха, голо, около съцветието, жлезисто влакнесто. Листата са последователни, приседнали линейно ланцетни до линейни голи, синьозелени. Цветовете на луличката са на дръжки с прицветници, в гъсти върхни гроздове. Чашката е от 5 листчета, сраснали само в основата, трайна. Венчето е тръбесто, двуустно, устието е затворено, бледожълто с оранжева горна устна, в основата - с дълга заострена шпора. Плодът е кълбеста многосеменна кутийка, разпукваща се на върха на 4 - 5 дяла. Семената са дисковидни, по ръба с ципесто крило.

Цъфтеж: май до юни.

Разпространение: Обикновената луличка расте по тревисти места, край пътища и из орници. Билката е разпространена в цялата страна докъм 1000 м. надморска височина. Среща се в землищата на селата - с. Брезе, с. Брезовдол, с. Буковец, с. Владо Тричков, с. Миланово, с. Огоя, с. Оплетня и др.

МАТОЧИНА – *MELISSA OFFICINALIS*

Морфология: Многогодишно тревисто растение с приятна лимонена миризма. Стъблото е четириръбесто, разклонено, 30-80 см високо, покрито с жлезисти и прости власинки. Цветовете са бледожълти, бели или розови. Листата са срещуположни, с дръжки, широко яйцевидно ромбични или продълговати. Плодът е съставен от 4 едносеменни, яйцевидни орехчета.

Цъфтеж: юни - септември

Разпространение: Расте из храсталаци и редки гори по тревисти и каменисти места из цялата страна. Среща се в из цялата територия на община Своге.

МЕХУНКА – *PHYSALIS ALKEKENGII*

Морфология: Мехунката е многогодишно увивно тревисто растение с разклоняващо се пълзящо коренище, с право, слабо разклонено тънко стебло, достигащо на височина до 60 см. Долните ѝ листа са единични, последователни, покрити с редки малки власинки, достигащи на дължина до 10 см. Горните ѝ листа са с дълги дръжки, срещуположни, често по две, неравномерно назъбени, яйцевидни, покрити с редки малки власинки. Цветовете на мехунката са бледозелени, едри, разположени поединично на дръжки, излизащи от пазвите на горните листа, със срастнала 5-зъба чашка със звънчевидна форма, с 5-листно венче и 5 тичинки. С узряването на плодовете чашката се превръща в голяма оранжево-червена ципеста мехунка. Плодовете на мехунката са топчести, оранжево-червени, сочни, горчиви на вкус, с големина на вишна и множество семена, разположени поединично в дъното на всяка мехунка.

Цъфтеж: април-август

Разпространение: Мехунката расте във влажни редки гори и сенчести храсталаци предимно в по-топлите райони на Балканския полуостров. Среща се в гр. Своге, както и всички населени места на територията на общината.

МЪЖДРЯН – *FRAXINUS ORNUS*

Морфология: Мъждрянът (*Fraxinus ornus*), наричан също **бял ясен**, е вид дребен ясен, много здраво дърво, използва се за направа на сапове за брадви, кирки и др. Има бели кичурести цветове. Мъждрянът може да достигне височина 20 m и диаметър 60 cm, но по-често остава с по-малки размери.

Короната му е яйцевиднозакръглена и правилна. Кората е гладка и жълтеникаво-кафява. Пъпките са светло- или сиво-кафяви и покрити със сиви власинки. Листата са сложни, текоперести, дълги 15-20 cm. Те са съставени най-често от 5 до 7 листчета с удълженояйцевидна форма, дълги 5-6 cm и широки 2-4 cm. Периферията им е неравномерно назъбена, а основата им закръглена, често леко асиметрична. Отгоре са матово зелени, а отдолу по-светли, с ръждиви власинки по средната жилка и ъглите между жилките.

Цветовете са двуполови, кремавобели, с добре развита чашка и венче.

Цъфтеж: май-юни

Разпространение: расте из смесени широколистни гори, из храсталаци и по каменисти места. Разпространено из цялата страна докъм 1300 m надморска височина. Среща се в местностите – „Русинов дел“, както и в селата Миланово, Бакъово, Брезовдол, с. Буковец, с. Владо Тричков, с. Габровница, с. Губислав;

НАУМКА – *CYNOGLOSSUM OFFICINALE*

Морфология: Наумката е двугодишно тревисто растение с неприятна миризма, с вертикален, удебелен в горния си край, слабо разклонен корен, червено- до тъмно-кафяв от външната страна. Стеблото на наумката е меко, изправено, разклонено в горната си част, гъсто покрито с власинки, достигащо на височина до 100 cm. Приосновните ѝ листа са ланцетни или продълговато елиптични, с белезникава средна жилка, гъсто покрити

с власинки, събрани в розетка с дълги дръжки и достигащи на дължина до 20 см. Стъблените листа на наумката са последователни, приседнали, гъсто покрити с власинки, достигащи на дължина 5-15 см и на ширина до 3 см. Цветовете на наумката са дребни, малобройни, събрани в метличести съцветия на върха на стеблото, тъмно пурпурни, понякога бели, в зависимост от фазата на цъфтеж, с тъмно лилави жилки и дъговидно извити, гъсто покрити с власинки дръжки. Венчето им е фуниевидно с диаметър 7-10 мм и 5 ярко- до светло червени люспи, 5-делна чашка със зъбчета, достигащи на дължина до 4 мм, 5 тичинки и горен яйчник. Плодът на наумката е с вдлъбната външна повърхност, гъсто покрит с шипчета, с изпъкнал перваз, сух, който при узряване се разпада на 4 яйцевидни сплеснати орехчета, достигащи на дължина 5-8 мм

Цъфтеж: април-юли

Разпространение: Наумката се среща в сухи и тревисти места при надморска височина до 2000 м. Среща се в гр. Своге, селата: с. Завидовци, с. Заног, с. Заселе, с. Зимевица, с. Искрец и др.

ОБИКНОВЕН ГРЪМОТРЪН - НЕВЕСТИН ЕЗИК - *ONONIS ARWENSIS*

Морфология: Многогодишно тревисто растение или полухраст с късо многоглаво коренище. Стеблата стелещи се, възходящи или изправени, прости или разклонени, 30-70 см високи. Листата последователни тройни и прости, листчетата елиптични или яйцевидни. Цветовете по два в пазвите на листата по дължината на стеблото и клонките, формиращи рехави до сбити гроздовидни съцветия. Венчето розово или розововиолетово, рядко бяло, от 5 нееднакви листчета. Плодът яйцевидно ромбичен 1-2 семенен, жлезистовлакнест боб.

Цъфтеж: юни-септември

Разпространение: Расте по влажни ливади, по пясъци край реки, в покрайнините на гората и из храсталаци на добре осветени места. Вторично се среща като заплевител из ниви, лозя, зеленчукови и овощни градини. Среща се във всички населени места на общината.

ОБИКНОВЕНА ШИПКА - *ROZA CANINA*

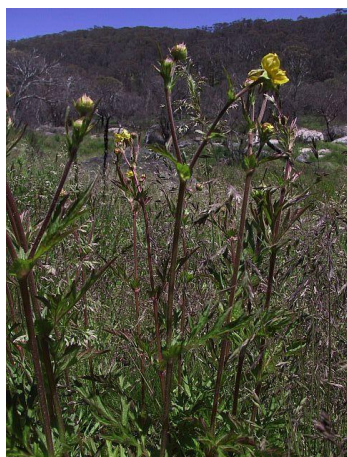

Морфология: Обикновената шипка е листопаден храст висок до 3-4 м. Стеблата са зелено лилави, а старите са сивокафяви, покрити с твърди, остри, сърповидно извити шипове. Листата на шипката са голи, тънкоперести, с 5–7 листчета с къси дръжки, яйцевидни, назъбени по ръба като трион. Цветовете на шипката обикновено са единични бледо розови, но могат да варират и от тъмно розови до бели, с диаметър 4–6 см. Чашката и венчето са 5-листни, а тичинките — многобройни. Те са двуполови и се опрашват от пчели, мухи, бръмбари, пеперуди. Плодчета са влакнести орехчета, затворени в месесто цветно легло, което се разраства и образува яйцевиден или елиптични лъжлив плод (шипка), на цвят е червен или оранжево-червен, има кисел вкус. Шипката цъфти през май-юли и издава приятна миризма, плодовете узряват през

Цъфтеж: Септември-октомври

Разпространение: Шипката е разпространена навсякъде из нашата страна. Расте по покрайнините на горите, поляните, слоговете, край реките, по тревисти склонове, в равнините и планините до 1500 м надморска височина. Шипката не е капризна към почвата, тя расте на богати, и на бедни на хранителни вещества почви, по влажни и сухи места. Среща се във всички населени места на общината.

ОМАЙНИЧЕ – *GEUM URBANUM*

Морфология: Многогодишно тревисто растение с късо хоризонтално коренище. Стъблото е 30—70 см високо, леко влакнесто. Приосновните листа са прекъснато пересто лировидни, сближени в розетка. Стъбловите листа са тройни, с къси дръжки или най-горните са триделни. Цветовете са светложълти. 10-15 мм в диаметър. Плодниците са многобройни и при узряване образуват сферична главичка. Плодчетата са 3—6 мм дълги, влакнести, с дълго членесто стълбче.

Цъфтеж: май до август.

Разпространение: из храсталаци и сенчести гори, горски поляни, край горски пътеки, из селищата край огради, по дворове и пустеещи места от низините до 1500 м надморска височина из цялата страна. Среща се в местностите местностите на

територията на общината, както и в селата Гара Лакатник, Гара Бов, Желен, Церово, Оплетня и др.

ПАРИЧКА - *BELLIS PERENNIS*

Морфология: Паричката е многогодишно тревисто растение. Коренището е късо, тъмнокафяво, отсечено, с многобройни шнуровидни корени и къси странични разклонения. Няма развито надземно стъбло. Листата са събрани в розетка, предимно обратнойцевидни или лопатовидни, по-рядко обратноланцетни, в основата рязко стеснени в крилата дръжка, 2-6 cm дълги и 0,5-1,5 cm широки, почти целокрайни до изрязанонапилени по ръба, трайни, с 1 ясна средна жилка. Кошничките звънестни, многоцветни, разположени върху дръжки дълги от 4 до 15 cm. Дръжките излизат директно от листната розетка. Обвивните листчета на цветната кошничка са почти еднакви, яйцевидноланцетни, 3-6 mm дълги, зелени; по гърба и ръба особено на върха, просто влакнести; при узряването на плодовете изправени. Външните 30 до 50 цвята радиални, с 5-7 mm дълго бяло, често отдолу пурпурночервено или розово езиче. Вътрешните цветове са тръбести, многобройни, жълти. Плодосемките са обратнойцевидни, сплеснати, на върха закръглени, 1-1,5 mm дълги и 0,7-0,8 mm широки, жълти, по ръбовете задебелени и по-светли, влакнести.

Цъфтеж: март-юли

Разпространение: Влажни ливади, тревисти и храсталачни места (предимно овлажнявани), в равнините и планините. Установен е в цялата страна от 0 до 1500 метра надморска височина. Среща се в землищата на почти всички населени места от общината.

ПАЧА ТРЕВА - *POLYGONUM AVICULARE*

Морфология: Едногодишно тревисто растение с дълъг вретеновиден корен. Стеблата полегли или приповдигнати, от основата разклонени, 20—60 (150) cm дълги. Листата са синьозелени или сивозелени, елиптически или линейно ланцетни. Цветовете са единични или по 2—6 в снопчета в пазвите на листата. Околоцветникът прост, почти до основата 5-делен, дяловете със зелен среден ръб по края розови, червени и бели. Плодът яйцевидно тристенно орехче, лъскаво тъмнокафяво до черно.

Цъфтеж: юни-октомври

Разпространение: Расте по тревисти и пясъкливи места, като бурен край селища, пътища, плевел в нивите и лозята. Разпространено из цялата страна докъм 1200 (2300) м надморска височина. Среща се в край гр. Своге и край селата Буковец, с. Влодо Тричков, с. Габровница, с. Губислав, Луково и др.

ПИПЕРЧЕ – *PERSICARIA HYDROPIPER*

Морфология: Водното пипериче е едногодишно тревисто растение. Стеблото изправено или приповдигащо се, вкореняващо се във възлите, 30—70 (120) см високо, зелено или под възлите с виолетови пръстенчета (при узряването на плодовете цялото червено). Листата на водното пипериче продълговато ланцетни или ланцетни, последователни във възлите на дръжки в основата на ципести зеленикави, кафяви или яркочервени прицветници, сраснали във влагалища, обхващащи стъблото. Цветовете в класовидни рехави съцветия в пазвите на горните листа, обикновено извити и наведени. Околоцветникът зеленикав, на върха червеникав, розов или бял, със златистожълти до жълтеникави точковидни жлези. Плодът тристенно или лещовидно (от едната страна плоско, от другата силно изпъкнало) орехче, чернокафяво, голо.

Цъфтеж: юли-октомври

Разпространение: Водното пипериче расте по влажни и мочурливи места, из ровове, изкопи, край блата, езера и други водоеми. Разпространено из цялата страна докъм 1000 м надморска височина. Среща се в местностите м. „Домът“; м. „Киселицата“;

ПОЛСКИ ХВОЩ – *EGUIZETUM ARWENZE*

Морфология: Полският хвощ е многогодишно тревисто растение, има дълго разклонено, възлесто коренище с кафяво черни грудки по него. Има два вида надземни стъбла - пролетно и лятно. Пролетното стъбло е неразклонено, кафяво, завършва със спороносно класче, с щитовидни спороносни листчета (спорофили). Спороангите са разположени по ръба на спорофилите.

След като спорите узреят и се разсеят, пролетното стъбло отмира и от коренището се развива лятното стъбло. То също е членесто, но е зелено, безполово и силно разклонено, високо до 80 см. Разклоненията са начленени и разположени в прешлени (долните са по дълги, а към върха се стесняват). Стеблото и разклоненията са кухи и надлъжно набраздени с по 4 ребра, във възлите във влагалищни тръбици са разположени листата. Те са силно редуцирани люспести и сраснали с по 6–12 листни зъбчета.

Цъфтеж: юни-септември

Разпространение: Расте край реки, потоци, често като плевел в градини, ливади, необработени места и ниви. По-рядко в сенчести гори. Среща се в гр. Своге, Левище, с. Лесков дол, Редина, Миланово и др.

КОКИЧЕ СНЕЖНО - *GALANTHUS NIVALIS L*

Морфология: Многогодишно луковично растение с дълго до 20 см стъбло и два

приосновни, плоски, линейни, покрити с восъчен налеп, дълги до 15 см листа. Околоцветникът е прост, звънчевиден, съставен от 6 листчета в два кръга. Външните три по-едри и бели, а вътрешните почти двойно по-дребни и със зелено петно на върхната част.

Цъфтеж: от края на януари до началото на април.

Разпространение: Видът е разпространен из храсталаци и поляни в цялата страна до 1500 м н.в. За територията на общината се среща във всички населени места.

ПОТОЧАРКА – *NASTURTUM OFFICINALE*

Морфология: Многогодишно тревисто растение. Стъблото кръгло, кухо, стелещо се, във възлите вкореняващо се с тънки, нишковидни корени, в горната част възходящо до изправено, облистено, високо 10 — 60 см. Листата последователни, нечифтоперести. Съцветията гроздовидни, по върховете на стъблото и разклоненията, след прецъфтяване на долните цветове удължаващи се. Венчелистчетата 4, обратно яйцевидни лопатовидни бели, 2 пъти по-дълги от чашелистчетата. Плодът тясно елиптична сърповидно извита шушулка на върха с късо носче. Семената черпокафяви с фина мрежеста повърхност

Цъфтеж: май-юли

Разпространение: Расте край извори, потоци; разливи на реки, водоеми и край морето. Разпространено из цялата страна докъм 1500 м надморска височина. За територията на общината се среща в селата с. Бакъово, с. Батулия, с. Бов, с. Гара Бов, с. Брези и др,

ПЧЕЛИНОК – *MARRUBIUM VULGARE*

Морфология: Челника е многогодишно тревисто растение от семейство Устноцветни (*Labiatae*). Стъблото е 50 см. високо, изправено, долу обло, горе четириръбесто, разклонено, беловлакнесто. Листата са с дръжки, разположени срещуположни на кръст, почти кръгли, набръчкани, отгоре тъмнозелени.

Цветовете са бели, приседнали, разположени по няколко прешленовидно в пазвите на горните листа. Плодът е сух разпадлив на 4 продълговати продълговати орехчета

Цъфтеж: юни-септември

Разпространение: Расте по сухи тревисти, буренливи и каменливи места, край пътища и рудерализирани терени. Среща се в селата Осеновлаг, с. Реброво, с. Редина, с. Свидня, с. Томпсън и др.

РАКИТА – *SALIX PURPUREA*

Морфология: Ракитата е многогодишен силно разклонен храст. Клоните са лъскави, жълточервеникави. Листата са приседнали в основата, закръглени, като в повечето случаи са разположени два по два срещуположно. Цветовете са червеникави, събрани в съцветие реса, а околоцветникът е заместен от 1 или 2 жлези. Двудомно растение. Мъжките цветове са с по две срастнали тичинки и една нектарна жлеза в основата им. Женските цветове са с един приседнал яйчник, с

късо стълбче и нектарна жлеза. Плодът е кутийка, като семето е дребно с власинки

Цъфтеж: март-май

Разпространение: Расте край реки и потоци. Образува малки храсталачни групировки, самостоятелно, или с други видове върби. Среща се из цялата територия на община Своге.

РАНИ ЛИСТ – *BETONIKA OFFICINALIS*

Морфология: Многогодишно тревисто растение с косо коренище. Стеблото право просто четириръбо, (15) 20—60 (100) см високо, с твърди власинки. Приосновните листа в розетка, продълговато яйцевидни, със сърцевидна основа, едро назъбени; на дълги дръжки, стебловите 2 разчленени двойки на

къси дръжки и приседнали. Цветовете събрани на върха на стеблото в прешлени, формиращи сбити класовидни съцветия. Венчето яркочервено или пурпурно, рядко розово или бяло двуустно.

Цъфтеж: юни-август

Разпространение: Среща се във всички части на страната до 1500м. н.в. Расте по тревисти и храсталачни места в горите, единично или на малки групи. Светлолюбив сенкоиздържлив ксеромезофит. Среща се край гр. Своге и с. Еленов дол, с. Желен, с. Завидовци, Гара Бов и др.

МОМИНА СЪЛЗА *CONVALLARIA MAJALIS L*

Морфология: Многогодишно тревисто растение с пълзящо

коренище. Цветоносното стъбло е 15-30 см високо, тънко, неразклонено, безлистно. Листата са приосновни към върха заострени. Съцветието е върхно. Цветовете са бели.

Заповед №РД –№244/30.04.2018г., момината сълза е лечебно растение забранено за събиране,

Цъфтеж: април –юни.

Разпространение: Расте из светли широколистни гори и храсталаци, в равнините и планините от 100 до 1400 м надморска височина из цялата страна. Отглежда се често из градините като декоративно растение. Среща се из цялата територия на община Своге. Разпространено е и като дворно растение.

Употребяема част: Използват се стръковете и листата.

БЯЛ РАВНЕЦ - *ACHILLEA MILLEFOLIUM*

Морфология: пълзящи подземни издънки, с право неразклонено стъбло. На върха на стъблото цветните кошнички са събрани в гъст щит. Всяка кошничка се състои от 5 периферни, бели езичести цветове.

Цъфтеж: от юни до септември.

Разпространение: Расте по тревисти места, по ливади, между храстите. Среща се в местностите на цялата територия на общината.

ОБИКНОВЕН ПЕЛИН – *ARTEMISIA ABSINTIUM*

Морфология: Многогодишно сребристо-сиво, сребристо-зелено тревисто растение, покрито с множество власинки. Принадлежи към семейство Сложноцветни (Compositae). Известно е и с името бял пелин.

Стъблото е високо от 60 до 120 см. В основата си е вдървенено, а в горната част е разклонено. Има късо коренище, което продължава в осев разклонен корен. Листната маса е разположена спираловидно на стъблата. Стъбловите листа са двойно-пересто разсечени, с къси дръжки, нямат ушички при основата си, при съцветията са триделни до цели. Дължината им е до 25 см. Листата при основата са пересто разсечени, дълги от 5 до 10 см., разположени на дълги дръжки. Всички листа са покрити с копринести власинки

Цъфтеж: юли-октомври

Разпространение: Расте из храсталаци в покрайнините на горите, по тревисти и каменисти места или като заплевител в градини и лозя. Среща се във всички населени места на общината.

СМРАДЛИКА – *COTINUS COGGYRIA*

Морфология: Храст или ниско дърво до 4 метра високо с дълбока коренова система. Младите клонки зелени или червеникави, лъскави, голи; старите кафяви. Листата са прости, 3-10 см дълги и 2-7 см широки, яйцевидни или широко елиптични, голи или влакнести, отгоре зелени, отдолу сивозелени. Съцветията са разположени на върха на клонките. Цветовете еднополови или

двуполови; чашелистчетата са 5 елиптични или ланцетни; венчелистчетата са 5, продълговати, бледожълти, два пъти по дълги от чашелистчетата; тичинките са 5, по-къси от венчелистчетата, прикрепени към диск; яйчникът горен, едногнезден.

Цъфтеж: май-юли

Разпространение: Расте по сухи и каменисти почви из храсталаци и дъбови гори в равнините и предпланинските райони, предимно върху варовици. Образува самостоятелни съобщества на мястото на унищожени дъбови и други гори. Среща се из териториите на ДГС „Своге“ и др.

СИНЯ ЖЛЪЧКА – *CICHORIUM INTHYBUS*

Морфология: Многогодишно тревисто растение, високо 20-100 cm. Коренът вретеновиден до рязовидно задебелен. Стъблото разклонено. Приосновните листа събрани в розетка на къси дръжки, обратнойцевидни, от перестонарязани до наделени; стъблените листа приседнали, със закръглени или стреловидни ушички,

стъблообхващащи. Цветните кошнички многобройни, събрани на групи от по 2-5 или единични. Обвивните листчета на кошничките в 2 реда, вътрешните 2-3 пъти по-къси от външните. Цветовете небесносини, до 3 пъти по-дълги от обвивните листчета.

Цъфтеж: юни-октомври

Разпространение: Ливади, тревисти места, край пътища и жп линии, плевел в лозя, градини, посеви и окопни култури. Среща се из цялата територия на община Своге.

СЪРПЕЦ – *SERRAJULA BULGARICA*

Морфология: е тревисто растение от семейство Сложноцветни. Балкански ендемит, критично застрашен вид включен в Закона за биологичното разнообразие.

Растението е с добре развит и разклонен корен. Стъблото е изправено и влакнесто, с височина 40 – 100 cm. Приосновните листа са яйцевидноланцетни и назъбени, а стъблените листа са ланцетни, неравноназъбени до

целокрайни. Кошничката е единична и има розови до пурпурновиолетови цветове. Външните обвивни листчета са овални, неравни, ципести придатъци, а вътрешните са с целокраен ципест ръб. Плодосемките са с хвърчилка от назъбени власинки.

Цъфтеж: от май до юли и зрее между юни и август.

Разпространение: Расте по влажни и тревисти места в низините и равнините. Среща се в местностите „Заногата“, „Церовски ливади“ и др.

ТЕСНОЛИСТЕН ЖИВОВЛЯК – *PLANTAGO LANCEOLATA*

Морфология: Теснолистният живовляк е многогодишно тревисто растение. Цветоносното стъбло високо 7-40 cm, без листа. Листата са разположени в приосновна розетка. Различава се от Широколистния живовляк (*Plantago major*) по формата на листата, които са по-тесни и с ланцетна форма - при другия вид са широкоелептични или яйцевидни.

Цъфтеж: май-септември

Разпространение: Расте из ливади, пасища, по сухи и умерено влажни, тревисти и песъчливи места, край пътища, като плевел в градини, лозя и окопни култури. Среща се в селата . Зимевица, с. Искрец, с. Гара Лакатник, с. Лакатник, с. Левище и др.

ХВОЙНА – *JUNIPERUS COMMUNIS*

Морфология: Обикновената хвойна (*Juniperus communis*), наричана също синя хвойна, е вид иглолистно растение от семейство Кипарисови (*Cupressaceae*). То е най-разпространеният вид дървовидно растение в света. Размерът на обикновената хвойна варира значително от разклонен близо до земята храст до дърво с височина 10 m. Листата ѝ са остри иглички, групирани в прешлени по три, зелени на цвят, с единична бяла ивица по вътрешната повърхност. Растението е двудомно, като мъжките и женските шишарки са разположени на различни растения, а опрашването се извършва от вятъра. Семенните шишарки наподобяват плодове. Първоначално те са зелени, като за 18 месеца узряват до пурпурно-черно със тънък син филм по повърхността. Формата им е сферична, диаметърът е 4-12 mm и обикновено имат три, по-рядко шест, слети една с друга люспи, всяка с по едно семе

Цъфтеж: май-юни

Разпространение: В цялата страна между 800 и 1700 m надморска височина. Среща се в селата Батулия, с. Бов, с. Гара Бов, с. Брезе, с. Брезовдол и др.

ЧЕРЕН БЪЗ – *SAMBUCUS NIGRA*

Морфология: Черният бъз е листопаден храст или ниско дърво, високо 2-6 m със сива кора и мека бяла сърцевина. Листата са срещуположно разположени, сложни нечифтоперести с 3-7 продълговато яйцевидни, заострени и назъбени листчета. Цветовете са жълтеникаво-бели, събрани в многоцветни

щитовидни съцветия достигащи до 20 cm в диаметър. Чашката и венчето са 5 делни. Плодът е сферична, сочна, черновиолетова ягода, 5-6 mm в диаметър, най-често с 3 продълговати семена.

Цъфтеж: април-юни

Разпространение: Расте по влажни сенчести места край реки и потоци, почти винаги в близост до населените места, върху богати и влажни почви. Среща се из всички населени места на общината.

ЧЕРЕН (ДИВ) ПИЛИН – *ARTEMISIA VULGARIS*

Морфология: Дивият пелин е многогодишно тревисто растение с характерна ароматична миризма и слабо горчив вкус, с многоглаво вертикално коренище, даващо начало на многобройни (до 15) стебла, в основата вдървенели. Стеблата са прави, до 1,5 m високи, разклонени, зелени или червеникави до тъмночервени. Листата са последователни, отгоре тъмнозелени, голи, отдолу - гъсто бяловлакнести, двойно перести, дяловете са ланцетни или линейни, разрежено остро назъбени. Цветните кошнички са малоцветни дребни от 3 до 5 mm дълги, изправени или разперени, многобройни, събрани на групи и формиращи сложна разперена метлица. Цветовете са тръбести, в основата са белезникави, нагоре кафеникавочервени

Цъфтеж: юли-септември

Разпространение:. Дивият пелин расте из храсталаци и като бурен край селища, пътища, на необработвани места, край реките и др. Разпространен е из цялата страна, от низините докъм 1200 м надморска височина. Среща се в селата с. Огоя, с. Оплетня, с. Осеновлаг, с. Реброво, с. Редина, с. Свидня, с. Томпсън и др.

Приложение № 2

предвидени периоди за възстановяване на лечебни растения, съобразени с посочените в чл. 6 от наредба № 2/ 20.01.2004 година (за правилата и изискванията за събиране на билки и генетичен материал от лечебни растения) периоди.

Експлоатацията на находищата се редува с период на възстановяване на ресурсите.

I. Продължителност на периода за възстановяване:

1. при събиране на корени и коренища от видове, които лесно възстановяват ресурсите си (гръмотрън бодлив, копитник, коприва, лапад алпийски, прозорче горско, решетка безстъблена, теменуга миризлива, чемерика лобелиева, чобанка хибридна, чувен и други) – 2 години;
2. при събиране на корени и коренища от видове, които трудно възстановяват ресурсите си или растат при специфични екологични условия (дива тиква, здравец обикновен, иглика лечебна, лудо биле, мъжка папрат, орехче обикновено, сладка папрат и други) – 3 години;
3. при събиране на грудки (божур червен, змиярник петнист, орехче ливадно) – 2 години;
4. при събиране на листа (боровинка черна и червена, лудо биле, малина, медуница лечебна, подбел, смрадлика, чемерика лобелиева и други) – 1 година;
5. при събиране на стръкове от видове, които трудно възстановяват ресурсите си (горицвет пролетен, иглика лечебна, тинтява горска, тлъстига лютив и други) – 4 години;
6. при събиране на съцветия от иглика лечебна и лопен гъстоцветен – 2 години;
7. плодове и семена от есенен минзухар и зърнеш – 2 години.

II. Не е необходим период за възстановяване при събиране на следните билки:

1. коренища от вълча ябълка обикновена, коприва, орлова папрат, репей и тряскот;
2. стръкове от видове, които лесно възстановяват ресурсите си (ветрогон полски, великденче лечебно, вратига, дяволска уста обикновена, звъника лечебна, змийско мляко, коприва, кучешко грозде черно, пчелинок обикновен, равнец хилядолистен и други);
3. цветни пъпки, цветове и съцветия (бъз черен, глог червен, лайка, липа – дребнолистна, едролистна и сребролистна, подбел, равнец хилядолистен, слез горски и други);
4. плодове и семена с изключение на тези по горепосочената точка 7.

Съгласно чл. 5 от Наредба №2 от 20 януари 2004г. за правилата и изискванията за събиране на билки и генетичен материал от лечебни растения не се допуска събиране на билки в количества надвишаващи, следните стойности определени като проценти от наличието в находището запаси.

1. За корени, коренища, грудки и луковици от видове които лесно възстановяват ресурсите си (напр. вълча ябълка, обикновено глухарче, гръмотрън бодлив, девисил, лапад алпийски, оман черен, орлова папрад, прозорче горско, теменуга миризлива, чемерика лобелиева, чобанка хибридна и др) – до 70%;
 2. За корени, коренища, грудки и луковици, които трудно възстановяват ресурсите си или растат при специфични екологични условия (напр. божур червен, здравец обикновен, змиярник петнист, иглика лечебна, мъжка папрат, орехче ливадно, орехче обикновено, ранилист лечебен, сладка папрат обикновена и др.) – до 40%;
 3. За кори, листни и стъблени пъпки (напр. бреза обикновена, бор, върба бяла, дъб летен, леска обикновена и др.) – до 40%
 4. За листа (напр. бреза обикновена, живовлек голям, живовлек ланцетовиден, коприва, леска обикновена, малина, смрадлика и др) – до 70%;
 5. За стръкове (напр. великденче лечебно, звъника лечебна, иглика лечебна, камшик лечебен, коприва, мащерка, напръстник вълнест, подъбиче обикновено, равнец хилядолистен, ранилист лечебен, риган обикновен, тлъстика лютива, шапие и др) - до 70%;
 6. За цветни пъпки, цветове, съцветия и цветни кошнички, плодове и семена (напр. боровинка червена и черна, бяз черен, глог червен, драка, зърнеш, иглика лечебна, лайка, липа – дребнолиста, едролиста, сребролиста, лопен гъстоцветен, мразовец есенен, орехче ливадно, офика, подбел, шипка и др)
- До 70% за едногодишните и до 80% за многогодишните видове.

ПРИЛОЖЕНИЕ №3

Списък на видовете, поставени под специален режим, за които събирането и издаването на позволителни за тях ще се извършва в зависимост от ежегодните заповеди на Министъра на околната среда и водите и съответно на Директора на РИОСВ –Пловдив.

Съгласно Заповед №РД-203/02.03.2020 г., на Министъра на околната среда и водите на основание чл. 10., ал. 1, 2, 3 от Закона за лечебни растения се определят допустими за събиране от естествените находища, извън територията на националните паркове, количества от следните видове билки:

1. Божур червен (*Paeonia peregrine* Mill);
2. Зърнастец елшовиден (*Frangula alnus* Mill);
3. Иглика лечебна (*Primula veris* L.)
4. Катраника, пелин бял (*Artemisia alba* Turra);
5. Лазаркия, еньовче ароматно (*Galium odoratum* (L.) Scop.)
6. Лудо биле, старо биле (*Atropa belladonna* L.)
7. Ранилист лечебен (*Betonica officinalis* L.)
8. Решетка безстъблена (*Carlina acanthifolia* All.)
9. Тлъстига лютивя, жълто прозориче (*Sedum acre* L.);
10. Трън кисел (*Berberis vulgaris* L.);
11. Шапиче (*Alchemilla vulgaris* complex);

Ежегодно със своя заповед Министъра на околната среда и водите, забранява събирането и на следните лечебни растения подложени на специален режим на опазване:

- Бенедиктински трън, пресечка (*Cnicus benedictus* L.)
- Волски език (*Phyllitis scolopendrium* (L.) Newm.)
- Горицвет, пролетен (*Adonis vernalis* L.)
- Дилянка лечебна, валериана (*Valeriana officinalis* L.)
- Залист бодлив (*Ruscus aculeatus* L.)
- Изтравниче, страшниче (*Asp I e nium t r i c h o m a n e s* L.)
- Исландски лишей (*Cetraria islandica* (L.) Ach.)
- Исоп лечебен (*Hys s opus ffi cinalis* L. s sp. aris tatus) - Какула едроцветна (*Salvia tomentosa* Mill.)
- Какула едроцветна (*Salvia tomentosa* Mill)
- Копитник (*Asarum europaeum* L.)
- Мечо грозде (*Arctostaphylos uva-ursi* (L.) Spreng)
- Момина сълза (*Convallaria majalis* L.)
- Оман бял (*Inula helenium* L.)

- Папаронка жълта, жълт мак (*Glaucium flavum Crantz*)
- Пелин сантонинов (*Artemisia antonicum L.*)
- Пирински (мурсалски алибушки)чай (*Sideritis scardica Grisb.*)
- Пищялка панчичева (*Angelica pancici Vand*);
- Плаун бухалковиден (*Lycopodium clavatum L.*);
- Риган бял (*Origanum vulgare L. Ssp. Hirtum(Link) Ietswaart*)
- Ружа лечебна (*Althaea officinalis L.*);
- Салеп (*Orchis sp. diversa*);
- Смил жълт (*Helichrysum arenarium (L.) Moech.*);
- Хуперция иглолистна, плаун обикновен (*Huperzia inundata (L.) Bernh: L. selago*);
- Цистозира (*Cystoseira barbata (Good et Vood) Ag.*)

Посочените в заповедта на Министъра на околната среда и водите ограничения и забрани не се отнасят за количества билки, събирани за лични нужди.

Приложение №4

Образец на заявление и позволително за ползване на лечебни растения

ДО
КМЕТА НА
ОБЩИНА
СВОГЕ

З А Я В Л Е Н И Е

(Съгласно чл. 34 от Закон за лечебните растения)

от.....,живущ/а.....
..... (трите имена по л.к.) (постоянен адрес)

ЕГН.....,л.к. №издадена
на.....от.....

Г-н Кмете,

Моля на основание чл. 21, ал.2 и чл. 22, т. 2 от Закона за лечебните растения да ми издадете позволително за ползване на, в размер накг. свежо(вид лечебно растение, морфологична част) тегло, в периода от.....до.....20.....г. в.....за..... (местност, землище, район и др.)

Продажба (първична обработка).

Прилагам копие от квитанция (или др. Документ)№...../..... за платена такса в общината съгласно приета с Решение№...../.....на Общински съвет Тарифа за ползване на лечебни растения от земи, гори, води и водни обекти-общинска собственост. Списък на билкоберачите съдържащ трите имена и подпис.

Дата:

Подпис:

/Име, фамилия/

ПРИЛОЖЕНИЕ №5
образец на разрешително

П О З В О Л И Т Е Л Н О

На основание чл.21, ал.2, чл.22, т.2 и чл.26 от Закона за лечебните растения, въз основа на постъпило заявлениеотсе разрешава: да събере...../кг/...../билка/ в/състояние/ за периода от..... в/местонахождение/ по следния начин на ползване:

1. Събирането да се извършва от находища, в които лечебните растения не са подложени на отрицателно въздействие на естествени или предизвикани от човешката дейност фактори.
2. Обект на събиране са само растителните части, които се използват като билки.
3. Събирането се извършва при подходящи атмосферни условия и годишно време с оглед получаване на качествени билки.
4. Не се допуска увреждане на находищата в резултат на дейността.
5. Не се събират билки в замърсени с тежки метали, пестициди, др. химически или минерални вещества, животински или битови отпадъци райони.
6. Цветовете, плодовете и семената се събират, без да се увреждат другите части на растенията.
7. При събиране на надземните растителни части не се допуска изкореняване на растенията.
8. Не се събират билки от млади, не добре развити или увредени лечебни растения.
9. Повторното събиране на билки от определен район или находище се извършва след възстановяване на популацията.
10. Не се допуска събиране на билки в количества, надвишаващи следните стойности, определени като процент от наличните в находището запаси:80%
- 11.Продължителност на периода за възстановяване на находището:

Съгласно чл.6 , ал.3, т.3 от Наредба No 2/20.01.2004г. за правилата и изискванията за събиране на билки и генетичен материал от лечебни растения на МОСВ: не е необходим период на възстановяване.

12. Билките се събират в различен период /фаза/ от вегетацията на растенията, както следва:

.....

13. Начини за събиране на билки:

.....

14. За намаляване на механичното увреждане при събирането и транспортирането им билките се поставят в подходящи съдове, без да се мачкат, притискат, уплътняват и запарват.

15. Събирането на билки се извършва с подходящи инструменти, като те трябва да се поддържат чисти, без ръжда по режещите повърхности.

16. При събиране на билките да се спазват хигиенни изисквания, съгласно чл.14 от Наредба No 2/20.01.2004г. за правилата и изискванията за събиране на билки и генетичен материал от лечебни растения на МОСВ.

17. Лицата, които събират билки са длъжни да поддържат добра лична хигиена, да носят подходящо облекло.

18. Да не се допуска събиране на билки от отровни, силно действащи, алергизиращи растения от бременни жени, кърмачки и деца.

19. Забранява се на лица, страдащи от остри заразни заболявания, с отворени рани или кожни инфекции да събират билки.

20. Събраните билки до пренасянето им в билкозаготвителния пункт се съхраняват на сухо място, без достъп на насекоми, гризачи, птици и домашни животни.

21. Организатора на дейността преди всяка кампания провежда инструктаж на лицата, събиращи билки, като ги запознава с изискванията на чл.21, ал.1 от Наредба No 2/20.01.2004г. за правилата и изискванията за събиране на билки и генетичен материал от лечебни растения на МОСВ.

22. Събирането на билките ще се извърши от:

При извършване на организирано събиране на билки по начини извън регламентираните в

Наредба No 2/20.01.2004г. за правилата и изискванията за събиране на билки и генетичен материал от лечебни растения на МОСВ виновните лица ще бъдат санкционирани по чл.73 от ЗЛР с глоба до 3 000 лева,

съответно с имуществена санкция до 5 000 лева.

За ползването на ползваното по-горе количество да се заплати такса
от